

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Mgr. Tomáš Bláha

**OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ
PROTIPRÁVNOST**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Konzultant rigorózní práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum: 3.11.2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

.....
Mgr. Tomáš Bláha

V Českých Budějovicích dne 3. 11. 2016

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval všem, kteří mi při psaní mé rigorózní práce pomáhali. Zejména vedoucímu práce panu Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za důležité rady a vždy vřelý přístup. Rovněž bych chtěl poděkovat JUDr. Martě Uhlířové Ph.D., soudkyni Okresního soudu v Českých Budějovicích, za celkovou odbornou pomoc včetně podnětných konzultací a Mgr. Pavle Nečasové za překlad německých textů. Dále děkuji své rodině za podporu, motivaci a potřebnou trpělivost.

OBSAH

1.	Úvod.....	6
2.	Historický vývoj okolností vylučujících protiprávnost	8
2.1.	Obecně.....	8
2.2.	Novodobé trestní normy na našem území	11
2.3.	Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích	13
2.4.	Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.....	16
2.5.	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.....	18
3.	Okolnosti vylučující protiprávnost	23
3.1.	Protiprávnost	23
3.2.	Okolnosti vylučující protiprávnost - obecně	24
3.3.	Krajní nouze	27
3.3.1.	Obecně ke krajní nouzi.....	27
3.3.2.	Podmínky krajní nouze.....	30
3.3.3.	Vybočení z podmínek krajní nouze.....	39
3.4.	Nutná obrana	40
3.4.1.	Obecně.....	40
3.4.2.	Podmínky nutné obrany:	45
3.4.3.	Vybočení z podmínek nutné obrany.....	58
3.4.4.	Preventivní nutná obrana a automatická obranná zařízení.....	60
3.5.	Svolení poškozeného.....	64
3.5.1.	Obecně.....	64
3.5.2.	Zájmy, o kterých může osoba rozhodovat.....	65
3.5.3.	Náležitosti osoby způsobilé ke svolení	68
3.5.4.	Náležitosti svolení z hlediska času.....	69
3.5.5.	Náležitosti souhlasu.....	69
3.6.	Přípustné riziko	70
3.6.1.	Obecně.....	70
3.6.2.	Osoba oprávněná jednat	72
3.6.3.	Společensky prospěšná činnost	72
3.6.4.	Subsidiarita přípustného rizika.....	72

3.6.5.	Ostatní podmínky přípustného rizika	73
3.6.6.	Exkurz: Okolnosti vylučující protiprávnost ve sportu	74
3.7.	Oprávněné použití zbraně	80
3.7.1.	Obecně.....	80
3.7.2.	Jiné právní předpisy.....	81
3.8.	Výkon práv a povinností	89
3.9.	Procesní souvislosti při posuzování okolností vyluč. protiprávnost	91
4.	Okolnosti vylučující protiprávnost v německém trestním právu.....	93
4.1.	Nutná obrana (Notwehr)	94
4.2.	Krajní nouze	103
4.3.	Svolení poškozeného.....	109
4.4.	Další okolnosti vylučující protiprávnost	112
5.	Závěr	114
6.	Summary	117
7.	Přehled použité literatury:.....	120
	Abstrakt/Abstract.....	125
	Klíčová slova/Key words.....	126

1. ÚVOD

Cílem této rigorózní práce je především obecně teoretický rozbor trestněprávních institutů souhrnně pojmenovaných jako okolnosti vylučující protiprávnost a s nimi souvisejících otázek. Na rozdíl od obdobně koncipovaných prací, v nichž je důraz kladen zejména na krajní nouzi a nutnou obranu, se snažím zaměřit patřičnou pozornost rovněž na ostatní trestním zákoníkem výslovně upravené okolnosti vylučující protiprávnost, tj. svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně.

Obsah rigorózní práce by se dal zjednodušeně rozdělit na tři hlavní úseky. Prvotní kapitoly obsahují historii právních úprav okolností vylučujících protiprávnost. Osobně považuji za dosti zajímavou zvláště pasáž mapující jejich vývoj v moderním právu, neboť ta mimo jiné přímo ilustruje i zásadní politické a společenské změny na našem území. Střední a nejobsáhlejší část se zabývá již jednotlivými okolnostmi vylučujícími protiprávnost. Pro přehlednost jsou předmětné skutkové podstaty řazeny shodně jako jednání za okolností vylučující protiprávnost upravená v trestním zákoníku. Podkapitoly pak svým pořadím většinou odpovídají systematickému uspořádání užívanému v převažujícím počtu odborných publikací, ať už jsou jimi komentáře či učebnice trestního práva. Závěrečná část je věnována okolnostem vylučujícím protiprávnost v německém právu. Má tedy i jakousi komparativní funkci. Jedním dechem je však nutno dodat, že rigorózní práce si neklade ambici komplexně analyzovat německou právní úpravu. Vzhledem k odlišnosti systémového uspořádání některých právních atributů by to zcela přesahovalo vytčené cíle rigorózní práce.

Dané téma jsem si zvolil zejména ze dvou důvodů. Prvním z nich je aktuálnost. Jde totiž bezesporu o problematiku velice živou, přičemž se dá předpokládat, že význam okolností vylučujících protiprávnost může v budoucnu ještě vzrůst. Veřejnoprávní dohled nad zákonem chráněnými zájmy jistě nemůže být všudypřítomný. Stěží bychom asi hledali takové jedince, kterým by vyhovovala neustálá přítomnost státních orgánů u jejich veškerých aktivit. Nelze si ale nevšimnout, že veřejnoprávní ochrana dnes stále častěji nepřichází včas ani tam, kde bychom to naopak očekávali. Je tedy naprosto

zásadní, že člověku je zaručeno právo vystoupit za stanovených podmínek na ochranu zájmů chráněných trestním zákonem.

Můj druhý důvod k volbě tohoto tématu je pak čistě profesní. Z pozice obhájce v trestním řízení považuji okolnosti vylučující protiprávnost za jeden z možných prostředků k poskytnutí efektivní právní pomoci. Jelikož úlohou obhájce je pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci¹, je nasnadě, že znalost okolností vylučujících protiprávnost, jakož i související judikatury, může být při obhajobě určitých trestních kauz klíčová.

---

¹ § 41 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

2. HISTORICKÝ VÝVOJ OKOLNOSTÍ VYLUČUJÍCÍCH PROTIPRÁVNOST

Při troše nadsázky by se dalo říci, že právní instituty, z nichž se následně do dnešní podoby vyvinuly okolnosti vylučující protiprávnost, jsou téměř stejně staré jako lidstvo samo. S ohledem na tento fakt podává rigorózní práce pouze stručný nástin základních tezí uvozujících již detailnější výklad zaměřený na moderní rakouské trestní zákoníky a trestní zákony platné v době Československa a posléze České republiky.

2.1. OBECNĚ

První psané zmínky o počátcích okolností vylučujících protiprávnost nacházíme i v Bibli. Např. v knize Exodus (22)² se můžeme dočíst, že „Jestliže je zloděj přistižen při vloupání a je zbit, takže zemře, nebude lpět krev na tom, kdo ho ubil. Jestliže se to však stane po východu slunce, krev na něm bude lpět. Zloděj musí poskytnout plnou náhradu. Jestliže nic nemá, bude prodán za hodnotu ukradeného.“ Jedná se tedy o jakýsi předobraz nutné obrany.

Jelikož pro kvalitu právního prostředí je rozhodující zejména vyspělost společnosti, není překvapením, že s okolnostmi vylučujícími protiprávnost se setkáváme ve větší míře v římském právu. Počátky jejich úpravy jsou úzce spojeny s problematikou svémoci³.

Pro státní útvary bylo svémocné jednání nežádoucí, neboť nahrazovalo státní moc (naopak v předstátních společnostech hrála svémoc klíčovou úlohu). Proti svémoci se tak v Římě vymezovaly různé zákony či praetorské interdikty (např. Juliův zákon o soukromém násilí – Lex Iulia de vi privata, pozn.: zákon prohlásil každé soukromé násilí za trestný čin, který projednávají trestní soudy, trestající pachatele konfiskací 1/3

---

² Dostupné z: <http://www.biblenet.cz/b/Exod/22>

³ Svémoc spočívá ve svévoli, libovůli, především v nedovoleném zmocnění se věci nebo práva, vlastně užití své vlastní moci směřující k tomu, aby jednatel dosáhl něčeho, na co nemá právo ani podle svého vědomí. - ELIÁŠ, K. Proč se svépomocí říká svépomoc. Právní rozhledy. 2003, č. 10, s. 498

majetku⁴. Ruku v ruce s těmito normotvornými aktivitami však bylo zapotřebí od nechtěné svémoci odlišit jednání sice svémocné, ale obecně ospravedlnitelné. Již v Zákoně 12 desek⁵ byla ustanovení, která svémoc omezovala, konkrétně tím, že přesně stanovila, za jakých podmínek lze užít svémoci proti zloději, který byl dopaden při činu, tj. svémoci šlo užít tehdy, byl-li zloděj chycen v noci (*fur nocturnus*), anebo bránil-li se za dne se zbraní v ruce, dovoľovalo se pachatele zabít, přitom však ještě s povinným voláním o pomoc a s přivoláním svědků⁶.

Za římské republiky se svémoc připouštěla jen v případech nutné obrany, nouze a při tvrdošíjném odporu protivníka dostavit se před soudní orgán. Jinak stát svémocné akce potíral a kategoricky žádal, aby se každý se svými nároky obracel výhradně na soud, který po právu rozhodne⁷.

Pokud se zmiňujeme o okolnostech vylučujících protiprávnost v římském právu, nelze zapomenout ani na Cicerovu řeč na obranu Milóna, kde se Cicero zabýval nutnou obranou. V uznání nutné obrany přitom viděl přirozený zákon – *nata lex*⁸. Vyjádřil mj., že jde o přirozené právo člověka, které nemůže být nikomu odňato, vyplývá z povahy člověka a nepotřebuje žádné upřesnění. Jeho základem je pud sebezáchovy, který velí člověku dát přednost obraně svých zájmů před jejich poškozením, proto právo nutné obrany nespočívá na pozitivním právu, ale vychází z podstaty člověka. Základ nutné obrany tak spočívá v nezadatelném právu sebeobrany před nezákonným jednáním. Protože škoda způsobená obráncem je vlastně uskutečněním práva, je vynucena útočníkem a obránce ji nezpůsobil dobrovolně, nemůže mu být kladena za vinu⁹.

Jak je patrné z výše uvedeného výkladu, římské právo s okolnostmi vylučujícími protiprávnost významně pracovalo. Právo nutné obrany dala dle Římanů lidem sama příroda, uplatňovala se zásada *vim vi repellere licet* (je dovoleno zahánět násilí násilím).

---

⁴ KINCL, J., URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990, s. 151

⁵ *Lex duodecim tabularum* - první kodifikace římského obyčejového práva z poloviny 5. století př. n. l.

⁶ KINCL, J., URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990, s. 151

⁷ KINCL, J., URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990 s. 151, 152

⁸ SOLNAŘ, V., CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2003, s. 145

⁹ KUČHTA, J. Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 14

Obdobně jednal-li pachatel v nouzi, nejednal protiprávně (např. pokud nelze hrozící škodu odvrátit jinak než činem, který se objektivně jeví jako bezprávný). Pachatel za čin rovněž neodpovídal v situaci, kdy poškozený s jeho jednáním souhlasil či jej dokonce k činu vyzval, neboť zde platilo pravidlo *volenti non fit iniuria* (tomu, kdo chce, se neděje bezpráví). Při ublížení na těle však tato zásada neplatila¹⁰.

Ve středověku ani raném novověku nebyly okolnosti vylučující protiprávnost v právních normách nijak zvlášť upravovány. To však neznamená, že by se jimi nikdo nezabýval, neboť zejména nutná obrana a částečně i krajní nouze byly předmětem filozofických úvah tehdejších významných právních myslitelů. Jedná se totiž nejen o instituty práva, ale souvisejí i s morálními, politickými, náboženskými názory a principy společnosti¹¹. Za všechny lze zmínit jména jako sv. Tomáš Akvinský, Hugo Grotius, Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant či Georg Wilhelm Friedrich Hegel.

Pro vytvoření nové koncepce nutné obrany byla klíčová myšlenka smluvního státu a společenské smlouvy, kterou poprvé zmínil Grotius. Jejím obsahem je představa dobrovolného spojení všech lidí s tím, že se vzdávají práva na sebeobranu za podmínky, že je bude chránit stát, jenž je povinen zajistit blaho jednotlivce a vytvoří tak pro občany stejnou možnost uspokojovat své přirozené potřeby a instinkty. Teprve nesplnění této povinnosti státem zakládá u člověka právo bránit se samostatně vlastními silami. Tuto doktrínu později převzali Rousseau i Kant¹².

Z Rousseauových teorií následně vycházeli i ideologové revoluční buržoazie ve Francii, když přiznávali lidu právo na povstání jako právo obrany proti nezákonným jednáním hlavy státu porušujícím společenskou smlouvu¹³.

Ústředním motivem koncepce Kanta je svoboda, která je jako čistě racionální pojem transcendentální povahy podmíněna zásadou nejvyššího řádu – kategorickým imperativem, který omezuje svobodu individua jen vnější svobodou jiných osob.

---

¹⁰ KINCL, J., URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990, s. 146, 147

¹¹ VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. Praha: AUCI, 1989, s. 12

¹² KUČHTA, J. Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 14, 15

¹³ SOLNAŘ, V., CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Lexis Nexis, 2004, s. 145

Bezpráví je dle Kanta překážkou proti uplatňování svobody, a pokud někdo klade takovému bezpráví odpor, brání překážkám svobody a tím vlastně svobodu prosazuje. Toto je nejen přípustné, ale též morálně žádoucí. Nutná obrana je proto odvozována z praktického rozumu. Originárně přísluší každému člověku, aby mohl bránit svou osobní sféru, a člověk může tohoto práva využít, pokud mu stát není schopen zajistit ochranu jeho zájmů¹⁴.

Hegel naproti tomu spatřuje ve státu omezení osobní svobody jednotlivce a beztrestnost nutné obrany odůvodňuje nicotností bezpráví¹⁵.

Pokud jde o krajní nouzi, teorie přirozeného práva ji odůvodňuje pudem sebezáchovy. Kant sice odmítá oprávněnost jednání učiněných ve stavu krajní nouze, odmítá i právo zachraňovat život na účet druhého, avšak ukládání trestů za takové jednání označuje za nesmyslné. Hegel naopak pohlíží na jednání v krajní nouzi jako na oprávněná¹⁶.

2.2. NOVODOBÉ TRESTNÍ NORMY NA NAŠEM ÚZEMÍ

V období feudálního absolutismu mělo trestní právo v českých zemích těžiště především ve stavovské právní úpravě (např. Koldínův zákoník z roku 1579 obsahující právo městské). Delikty politické povahy pak upravovalo zejména Obnovené zřízení zemské. Na počátku 18. století je zde však patrná snaha o obecně použitelnou kodifikaci trestního práva. Výsledkem je v roce 1707 vydání trestního zákoníku Josefa I. (tzv. Josefina), který má ale vůči shora uvedeným normám pouze podpůrnou platnost. Plné nahrazení doposud užívaných právních předpisů nastává až přijetím trestního zákoníku Marie Terezie (tzv. Theresiana).

Uvedené zákoníky znamenají sice v oblasti trestního práva velký krok kupředu, obsahují ale stále velké množství negativních a zaostalých prvků (libovůle soudců, kruté tresty, stíhání čarodějnictví apod.). Zásadní změna přichází až se Všeobecným

---

¹⁴ KUČHTA, J. Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s.16

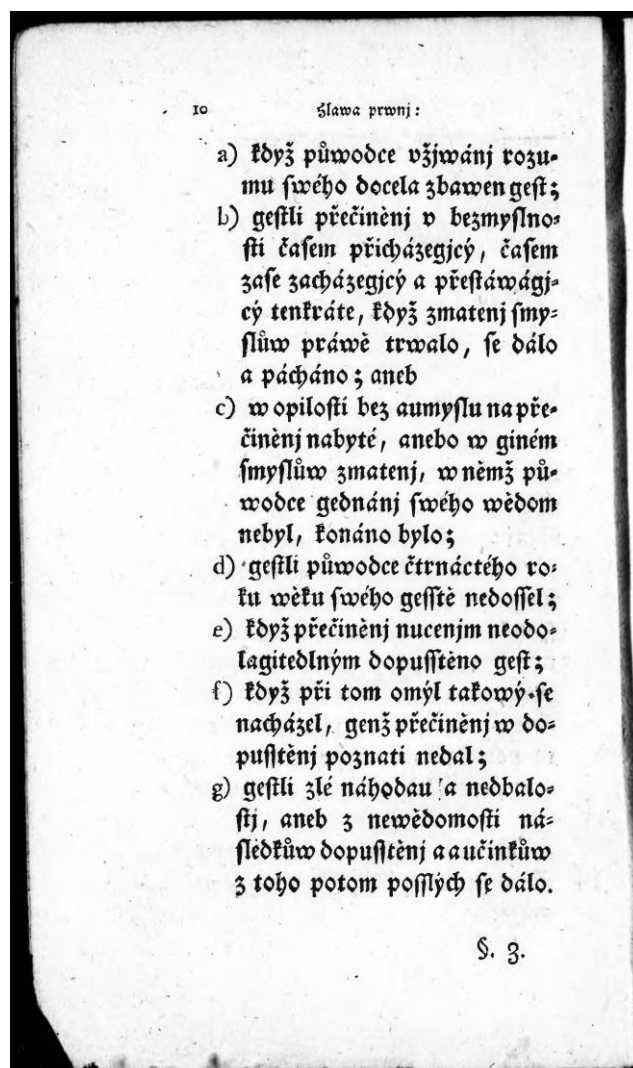
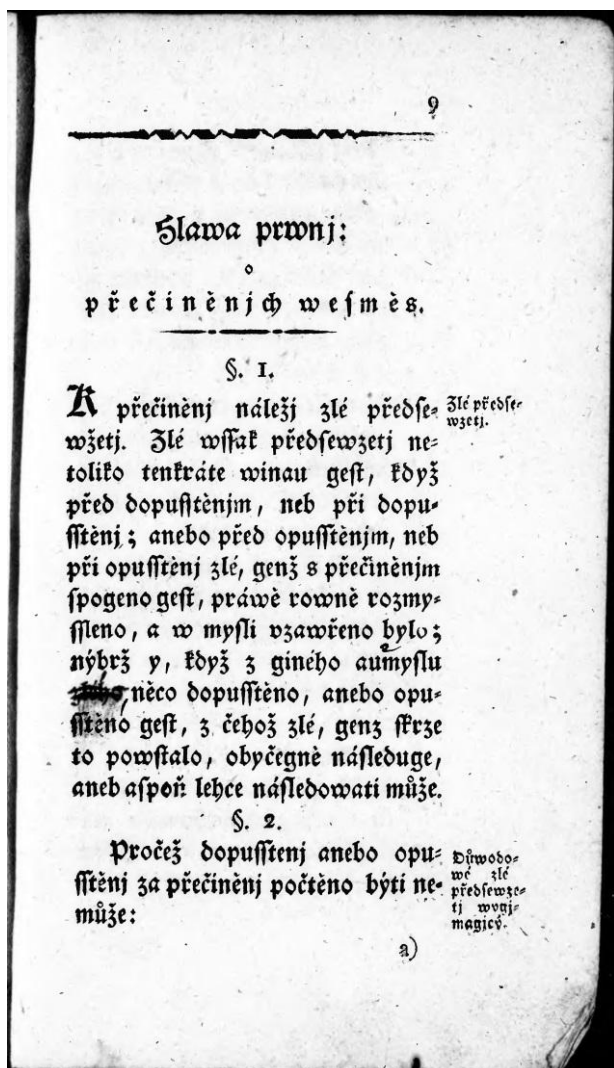
¹⁵ KUČHTA, J. Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 18

¹⁶ SOLNAŘ, V., CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Lexis Nexis, 2004 s.138

zákoníkem o zločinech a trestech na ně Josefa II. z roku 1787, jenž je ovlivněn osvíceneckou filozofií. Přes odstranění mnoha přežitků předchozích trestních norem a další nesporné klady bohužel tento zákoník stále ukládá příliš kruté tresty. Všeobecný zákoník Josefa II. o zločinech a trestech na ně je v roce 1803 nahrazen Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Právě tato právní norma je důležitým pramenem i pro rigorózní práci, neboť je zde možno najít rovněž výslovnou zmínku o krajní nouzi, která byla nazývána jako neodolatelné donucení. Konkrétně je neodolatelné donucení jako skutečnost vylučující trestní odpovědnost pachatele upraveno v § 2 písm. e).

Obrázek 1 - Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích

Obrázek 2 - Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích

Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích byl na svou dobu vynikajícím dílem a ovlivnil vývoj trestního práva u nás prakticky až do roku 1949¹⁷.

2.3. ZÁKON Č. 117/1852 Ř.Z., O ZLOČINECH, PŘEČINECH A PŘESTUPCÍCH

Další klíčovou právní normou je pro účely této práce trestní zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Tento zákon byl novelou trestního zákoníku z roku 1803 a byl platný nejen do zániku Rakouska-Uherska, ale vzhledem k recepci rakouského práva tvořil základ i pro trestní právo Československé republiky. Zrušen byl až v roce 1950.

Krom skutečnosti, že trestní zákon č. 117/1852 ř.z. dále vylepšuje a modernizuje zákoník z roku 1803 (např. rozlišuje i přečiny, likviduje další feudální přežitky, pojednává už jen o právu hmotném a procesní právo ponechává vlastní úpravě atd.), zakotvuje ve svém znění poprvé taktéž nutnou obranu (označována spravedlivou nutnou obranou), která jako okolnost znemožňující trestní odpovědnost v § 2 písm. g) doplňuje v rámci důvodů vylučujících zlý úmysl neodolatelné donucení (krajní nouzi). Obzvláště přínosný je pak fakt, že (oproti krajní nouzi) stanovuje trestní zákon č. 117/1852 ř.z. současně podmínky, jež spravedlivou nutnou obranu vymezují, čímž do jisté míry formálně připomíná současnou právní úpravu.

„§ 2

Důvody vylučující zlý úmysl

Proto nepřičítá se konání neb opominutí za zločin:

a) když pachatel zcela zbaven jest užívání rozumu;

---

¹⁷ MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945. Praha: Linde, 2005. s. 200

b) když skutek při střídavém pomnutí smyslů vykonán byl v čase, pokud pomnutí trvalo, anebo

c) v úplném opilství, ve kteréž se pachatel připravil, zločinu v úmyslu nemaje (§ 236 a 523), anebo v jiném pomatení smyslů, v němž sobě činu svého vědom nebyl;

d) zrušeno (pozn.: dříve: když pachatel ještě čtrnáctého roku svého nedokonal (§ 237 a 269)

e) když se při tom přihodil takový omyl, pro který nebylo lze v činu spatřovati zločin;

f) když zlo povstalo náhodou, nedbalostí anebo z neznalosti následků činu;

g) když skutek se stal z neodolatelného donucení nebo u výkonu spravedlivé nutné obrany.

Že však tu byla spravedlivá nutná obrana, za to má se míti jen tehdy, když lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných protiprávní útok na život, na svobodu nebo na jmění; - nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. - Vykročení takové může se však podle povahy okolností trestati podle ustanovení dílu druhého tohoto zákona trestního §§ 335 a 431) za čin trestný z nedbalosti. “

Jak plyne z citovaného ustanovení, bylo jednání ve spravedlivé nutné obraně již považováno za odvracení protiprávního útoku. Bylo však omezeno pouze k ochraně tří statků, a to života, svobody a jmění. K výkladu pak následně přispívala i prvorepubliková judikatura. Jednání v nutné obraně muselo shodně jako dnes směřovat proti útoku, který hrozí buď bezprostředně (přímo) hrozí anebo trvá.

JUDIKATURA: Rt 2759/1927

„I. Podle § 2 g) tr. zák. vyvíjí jen spravedlivá nutná obrana, t.j. taková, která jest nutnou k odvrácení bezprávného, přítomného útoku na určité právní statky (života, svobody a jmění).

II. Vyhledává se především, by obrana směřovala proti útoku, který již počal, nebo bezprostředně nastává či hrozí a který není ještě ukončen; nestačí sama o sobě pohrůžka zlým nakládáním.“

Zásadním kritériem pak bylo stanovení potřebnosti nutné obrany, tj. hodnotilo se, aby jednání obránce bylo k odvrácení útoku bylo objektivně potřebné.

JUDIKATURA: Rt 4594/1933

„K otázce excesu z nutné obrany.

K nutné obraně se vyžaduje, by to, co obžalovaný podnikl proti neoprávněnému útoku, bylo objektivně potřebné k jeho odvrácení a aby mělo zřetel k životu a k osobní neporušenosti útočnicka, nestačí jen subjektivní přesvědčení obžalovaného, že pokládal svoji obranu za potřebnou.“

To však neznamená, že by nikterak nemohlo být posuzováno hledisko subjektivní. Při vybočení z nutné obrany z důvodu poděšení, strachu či leknutí totiž přicházela v úvahu odpovědnost za spáchání nedbalostního trestného činu.

U krajní nouze (neodolatelného donucení) byla absence výslovně upravených podmínek dotvářena v průběhu let soudní judikaturou. Vyžadovala se tak např. existence bezprostředně hrozícího nebezpečí, ale i požadavek subsidiarity - nemožnost jinak uniknout hrozícímu nebezpečí a určitá míra proporcionality - případný trestní postih hrozil tehdy, byla-li hodnota obětovaného statku nepoměrně vyšší než hodnota statku zachráněného.

JUDIKATURA: Rt 2640/1927

„I. O "neodolatelné donucení (stav nouze)" ve smyslu §u 2 g) tr. zák. jde jen tenkrát, jednal-li pachatel pod dojmem přítomného bezprostředně hrozícího nebezpečí, jež bylo

jedinou pohnutkou ke spáchání činu, a jemuž nebylo lze jinak uniknouti než spácháním zločinu, předpokládajíc, že pachatel nezavinil stav nouze trestným činem a že nemá právní povinnosti snášeti hrozící škodu.

II. I když jsou tu podmínky stavu nouze, nelze vyloučiti trestnost, je-li hodnota statku obětovaného nepoměrně vyšší než zachráněného.“

2.4. ZÁKON Č. 86/1950 SB., TRESTNÍ ZÁKON

Po komunistickém převratu v roce 1948 bylo jasné, že se nastalé společenské změny brzy projeví i v právním řádu. Za tímto účelem byla vyhlášena tzv. právní dvouletka. Cílem právní dvouletky byla rekodifikace všech odvětví práva, aby nová podoba právního řádu odpovídala zásadám učení marxismu-leninismu (mnohdy za použití sovětských vzorů).

S ohledem na skutečnost, že trestní právo bylo považováno za téměř nejdůležitější součást lidově demokratického práva (trestní právo bylo chápáno jako prostředek k dosáhnutí cílů komunistického režimu), je nasnadě, že se mu právní dvouletka nemohla vyhnout. Roku 1950 proto byl přijat zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Charakteristickým rysem bylo opuštění původní rakouské koncepce trestního práva (např. zavedení materiálně-formálního pojetí trestného činu, kde materiálním znakem byla nebezpečnost pro společnost) a rozšíření kriminalizace jednání v souvislosti s předpokladem o zostřujícím se třídním boji.

Co se týká okolností vylučujících protiprávnost, trestní zákon z roku 1950 upravoval výslovně nutnou obranu (§ 8), krajní nouzi (§ 9) jako jednání jinak trestná, kterými je odvrácen útok, resp. nebezpečí a dále nově i (oprávněné) použití zbraně (§ 308).

Obě prvně jmenované skutkové podstaty jsou na první pohled značně ideologizovány. Okruh chráněných zájmů byl rozšířen o lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu a zájmy pracujícího lidu. Signifikantní je zejména fakt, že tyto právní statky předchází v pořadí ochranu jednotlivce.

U nutné obrany byla vyžadována její přiměřenost a přítomnost útoku, který hrozil nebo trval.

„§ 8

Nutná obrana.

Jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací útok na lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu nebo na jednotlivce, není trestným činem, jestliže

a) útok přímo hrozil nebo trval a

b) obrana byla útoku přiměřená.“

V případě krajní nouze je pozitivní, že dochází vůbec k prvnímu výslovnému určení jejích mezí v zákoně. Bylo vyžadováno odvracení nebezpečí, které přímo hrozí, nejde ho odvrátit jinak (subsidiarita) a způsobená škoda je menší než ta, která hrozila (proporcionalita). Co do požadavku proporcionality tak dochází k výrazné změně oproti dosavadnímu stavu, když není připuštěna ani škoda, jež by byla stejně závažná. Bylo zároveň normováno vyloučení jednání v krajní nouzi tehdy, byl-li ten, komu hrozilo nebezpečí, povinen ho snášet. Zajímavostí je, že ačkoli se toto ustanovení posléze vytratilo z trestního zákona z roku 1961, nyní platný trestní zákoník z roku 2009 jej opět převzal (blíže viz kapitola 3.3. o krajní nouzi).

„§ 9

Krajní nouze.

(1) Jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící lidově demokratické republice, její socialistické výstavbě, zájmům pracujícího lidu nebo jednotlivci, není trestným činem, jestliže

a) způsobená škoda je menší než ta, která hrozila a

b) nebezpečí nebylo možno odvrátit jinak.

(2) Nejde o krajní nouzi podle odstavce 1, jestliže ten, komu nebezpečí hrozilo, byl povinen je snášet.“

Pokud jde o oprávněné použití zbraně, byla tato skutková podstata upravena až ve společných ustanoveních zákona (oddíl sedmý - § 308), kde bylo stanoveno, že trestného činu se nedopustí, kdo použije zbraně v mezích zmocnění podle příslušných předpisů. Dá se říci, že v podstatě totožné vymezení přetrvává v právní úpravě dodnes. Jedná se tedy o blanketovou normu, která co do podmínek přípustného jednání zcela odkazuje na právní normy speciální.

Lze dále zmínit, že při překročení mezí okolností vylučujících protiprávnost, k němuž došlo v silném rozrušení, upravoval trestní zákon z roku 1950 tuto situaci jako polehčující okolnost v § 21 písm. b).

2.5. ZÁKON Č. 140/1961 SB., TRESTNÍ ZÁKON

V souvislosti s přijetím nové ústavy¹⁸ přistoupil totalitní stát k další rekonstrukci právních odvětví. Východiskem pro tuto činnost byla představa, že společnost vstoupila do následujícího stádia svého vývoje a stala se socialistickou. V oblasti trestního práva tak byl v roce 1961 přijat zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Tato právní norma poté platila (pochopitelně po četné novelizaci) až do 31.12.2009, tj. do nabytí účinnosti nynějšího trestního zákoníku - zák. č. 40/2009 Sb. Dle důvodové zprávy vycházel trestní zákon již z pomocné úlohy trestní represe ve snaze zajistit účinnější ochranu společenským vztahům a aktivněji zapojit co největší počet občanů do boje s trestnou činností¹⁹.

Okolnosti vylučující protiprávnost výslovně upravovali tři skutkové podstaty, kterými byly shodně s trestním zákonem z roku 1950 nutná obrana (§ 13), krajní nouze (§ 14) a oprávněné použití zbraně (§ 15). Co do systematiky tak došlo k posunutí oprávněného použití zbraně k nutné obraně a krajní nouzi. Další okolnosti, které známe z aktuálního trestního zákoníku, byly v průběhu let dovozovány teorií i praxí.

---

¹⁸ ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

¹⁹ KUČHTA, J., Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 31

Mnohem důležitější skutečností však je, že zákonná dikce normovaných skutkových podstat okolností vylučujících protiprávnost se oproti jejich nynější podobě již takřka nezměnila. Lépe řečeno, právní koncepce zůstala (s výhradou jedné rozšiřující a zároveň upřesňující novelizace nutné obrany) v zásadě stejná. Z tohoto důvodu je níže pouze pojednáno o novele nutné obrany, která byla provedena zák. č. 290/1993 Sb., s tím, že co je uvedeno u výkladu k aktuální právní úpravě nutné obrany, krajní nouze a oprávněného použití zbraně, platí obdobně i zde. To je ostatně patrné rovněž z mnoha citací judikatury Nejvyššího soudu, jež jsou obsahem rigorózní práce v jejích dalších částech (obecná použitelnost této judikatury vesměs nebyla přijetím nového trestního zákoníku dotčena).

„§ 13

Nutná obrana

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. (znění do 31.12.1993)“

„§ 13

Nutná obrana

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. (znění do 31.12.2009)“

„§ 14

Krajní nouze

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.“

„§ 15

Oprávněné použití zbraně

Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích zmocnění příslušných zákonných předpisů.“

Co se týká novely nutné obrany provedené zákonem č. 290/1993 Sb., tato si kladla dva cíle. Jednak rozšířit aplikaci nutné obrany na širší okruh posuzovaných případů (při zohlednění subjektivního hlediska na straně obránce), když slovo "zřejmě" nahradila slovy "zcela zjevně" a zároveň precizovat legislativní terminologii nahrazením slovního spojení „povaha nebezpečnosti útoku“ pojmem „způsobu útoku“.

Důvodová zpráva k novele konkrétně uváděla, že meze nutné obrany se v souladu s požadavky teorie a praxe tímto rozšíří tak, že její podmínky nebudou splněny jen tehdy, jestliže obrana bude naprosto nepřiměřená povaze útoku a bude respektována skutečnost, že osoba jednající v obraně často nemůže předem náležitě zhodnotit hrozící nebo trvající útok a zvolit vždy přesně adekvátní prostředky obrany, a dále že pojem nebezpečnosti útoku, který je značně abstraktní, bude nahrazen pojmem způsobu útoku, který především jeho nebezpečnost charakterizuje²⁰.

Zejména druhá část citované změny, tj. nahrazení nebezpečnosti útoku způsobem útoku, se pak stala předmětem četných polemik u odborné veřejnosti. Dalo by se říci, že převažující část považovala tuto změnu za správnou – především opět s odkazem na možnost rozšíření výkladu skutkové podstaty nutné obrany. Ozývaly se ale rovněž hlasy, které změnu vnímaly jako bezúčelnou, neboť dle jejich názoru novela meze nutné obrany naopak zužuje.

Například Šámal k tomuto uvedl, že výklad pojmů povaha a nebezpečnost útoku vycházel z toho, že každý útok má určitou povahu a nebezpečnost, přičemž povaha útoku nespočívá jen v jeho intenzitě a nebezpečnost útoku jen v hrozící škodě. Nebezpečnost útoku v tomto pojetí byla především dána významem chráněného zájmu, proti němuž útok směřuje, způsobem provedení útoku a jeho následky, osobou útočníka

---

²⁰ důvodová zpráva k zákonu č. 290/1993 Sb.

a jeho pohnutkou, okolnostmi, za nichž byl útok spáchán apod. Nebezpečnost útoku byla tedy v tomto pojetí celková způsobilost útoku způsobit škodu (poruchu) na zájmech chráněných trestním zákonem. Šámal se proto domnívá, že kritérium zřejmé nepřiměřenosti obrany, kterým byla "povaha a nebezpečnost útoku" ve shora uvedeném smyslu nebylo vhodné, neboť orientovalo soudní praxi nesprávným směrem, což mělo za následek, že orgány činné v přípravném řízení, ale i soudy namnoze vykládaly meze dovolené nutné obrany příliš úzce. Dle jeho názoru bylo ve vládním návrhu správně doporučováno nahrazení "povahy a nebezpečnosti útoku" pojmem "způsob útoku", který výrazně zužuje kritéria pro posuzování zřejmé nepřiměřenosti nutné obrany, které musí zvažovat jak poškozený při volbě prostředků a způsobů obrany, tak i soud při posuzování mezi dovolené nutné obrany. Pojem "způsob útoku" v tomto pojetí vyjadřuje podle Šámala nejen způsob provedení útoku, ale i osobu útočníka a jeho úmysly, jež se při útoku projeví, jakož i další okolnosti, za nichž byl útok spáchán, za podmínky, že byly známé a zřejmé poškozenému²¹.

Obdobně publikoval Dolenský, když zdůraznil, že smyslem novelizace je meze nutné obrany rozšířit a provedenou změnu textu je tedy třeba chápat v tomto smyslu²².

Naopak Lněnička argumentoval tak, že když se shrnou všechny okolnosti "způsobu" útoku, dostaneme se zpět k hodnocení útoků nikoliv podle "způsobu" jejich provedení, ale podle jejich nebezpečnosti, čímž dovozoval, že zmíněná změna výrazné rozšíření mezi nutné obrany v praxi nepřinese, protože její vyjádření v novele trestního zákona dovoluje výklad, který tyto meze nerozšiřuje, ale naopak zužuje²³.

Kriticky na novou koncepci pohlíželi i Fremr se Zelenkou, kteří zdůrazňovali, že čistě jazykový výklad dotčeného pojmu může v praxi přinášet ne jeden problém. Měli za to, že řada zastánců nového znění, vědoma si tohoto úskalí, proto preferuje výklad historický, poukazující na smysl novely, který prokazatelně směřoval k rozšíření

---

²¹ ŠÁMAL, P. K vládnímu návrhu novelizace ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně, Právní praxe, č. 2. 1994, s. 80

²² DOLENSKÝ, A. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.) ..k diskusi, Bulletin advokacie, číslo 1. 1994. s. 19

²³ LNĚNIČKA, J. Ad „Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.)“, Bulletin advokacie, číslo 4. 1994. s. 13

stávajících podmínek nutné obrany. Dle jejich názoru však nejsou tyto argumenty příliš přesvědčivé, protože při absenci definice pojmu "způsobu útoku" lze při extenzivním výkladu tohoto pojmu jen těžko hledat hranice, které ctí smysl novely, respektuje její doslovné znění a neznamenají již účelový výklad zákona, oproštěný od jakýchkoliv rozumných hranic ²⁴.

---

²⁴ FREMR, R., ZELENKA, P., K výkladu ustanovení § 13 trestního zákona, Právní praxe, číslo 6. 1994. s. 337

3. OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST

3.1. PROTIPRÁVNOST

Pro definování okolností vylučujících protiprávnost je podstatné nejprve vymezit pojem protiprávnosti ve smyslu trestního práva. Některé činy totiž obsahují znaky trestné činnosti jen zdánlivě, a to právě z toho důvodu, že skutkovou podstatu trestného činu naplňuje pouze takové jednání, které je nedovolené (protiprávní). Toto ostatně vyplývá i ze samotné definice trestného činu podané v ustanovení § 13 trestního zákoníku - trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Vyžaduje se tedy, aby trestný čin současně naplnil dvě podmínky – musí být protiprávní a musí vykazovat znaky uvedené v zákoně.

Protiprávnost lze chápat jako rozpor s právní normou v rámci právního řádu, přičemž trestnými činy mohou být jen činy nedovolené, protiprávní. Jelínek k tomu uvádí, že pojem protiprávnost má dva významy. Znamená jednak protiprávnost formální (protinoremnost), tedy rozpor s právním řádem jako celkem a protiprávnost materiální (jednání má být pro společnost škodlivé natolik, aby na něj reagovala prostředky trestního práva). Materiální protiprávnost je vlastně důvodem protiprávnosti formální. Právem nedovolený čin nemusí zároveň být trestným činem. Některé z nedovolených činů jsou jen přestupky nebo jinými správními delikty, disciplinárními nebo pořádkovými delikty, jiné jsou postiženy jen občanskoprávní sankcí, zejména povinností k náhradě škody²⁵. Protiprávnost chápeme materiálně jako sociální škodlivost. Činy spáchané za okolností vylučujících protiprávnost tedy nejsou společensky škodlivé²⁶.

---

²⁵ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 131

²⁶ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 256

Protiprávnost se dovozuje z hlediska celého právního řádu a je znakem všech trestných činů, i když v jejich znacích nemusí být výslovně vyjádřena. Přistoupil-li zákonodárce v některých skutkových podstatách k tomuto výslovnému vyjádření, zpravidla tak učinil formulací „v rozporu s právními předpisy“, „bez povolení“, „neoprávněně“ apod. Protiprávnost se opírá většinou o ustanovení ležící mimo trestní zákoník (např. předpisy správního práva - předpisy o silničním provozu, bezpečnosti při práci v různých oborech činnosti, o ochraně životního prostředí, o hospodaření s přírodními zdroji, o nakládání s výbušninami, jedy, omamnými látkami, atd.).

Protiprávnost je v rámci právní vědy převážně považována za typový znak trestného činu, ačkoli by se z dikce ustanovení § 13 odst. 1 trestního zákoníku, mohlo zdát, že leží mimo jeho znaky. Okolnosti vylučující protiprávnost mohou být rovněž označovány jako tzv. negativní znaky skutkové podstaty (kontratypy).

3.2. OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST - OBECNĚ

Okolnostmi vylučujícími protiprávnost chápeme v trestním právu takové situace, jež zbavují pachatele činu jinak trestného trestní odpovědnosti. Označujeme jimi jednání, zdánlivě naplňující všechny znaky trestného činu, která ve výsledku způsobují, že čin není trestným činem, i když by jinak trestný byl. K tomu je možno poukázat přímo na zákonnou dikci u okolností vylučujících protiprávnost, neboť jednotlivé skutkové podstaty obsahují formulace jako „čin jinak trestný“ (§ 28 odst. 1 a § 29 odst. 1 trestního zákoníku) či „trestný čin nespáchá“ (§ 30 odst. 1, § 31 odst. 1 a § 32 trestního zákoníku). Základním důvodem existence okolností vylučujících protiprávnost je absence společenské škodlivosti u takového jednání. Dalo by se dokonce hovořit i o společenské prospěšnosti (toto však zřejmě nebude bez dalšího platit u svolení poškozeného, u něhož lze mít danou charakteristiku za problematickou).

Jde tedy o jakési výjimky z jinak nedovoleného jednání, protože přítomnost okolností vylučujících protiprávnost neumožňuje aplikaci trestních norem, které určité jednání zakazují. V této souvislosti můžeme mluvit o střetu těchto právních norem. Zákonná konstrukce okolností vylučujících protiprávnost je v trestním zákoníku podobná jako u jednotlivých skutkových podstat trestných činů ve zvláštní části. Je však

nasnadě, že zatímco skutkové podstaty trestných činů upravují protiprávní jednání, okolnosti vylučující protiprávnost naopak jednání, jež protiprávnost vylučuje. Výčet jednotlivých typů nicméně není taxativní a ani být nemůže, jelikož na základě jiných právních norem je určité jednání přikázáno nebo minimálně dovoleno (výkon dovolené nebo přikázané činnosti), dochází k jeho konkretizaci (rozkaz) anebo je zde jiná povinnost či právo vyplývající z rozhodnutí učiněného na základě zákona. Tyto okolnosti vylučující protiprávnost vytvořila teorie a praxe a daná jednání, které je možno pod tuto skupinu podřadit, taktéž nejsou protiprávní.

Je nutno zdůraznit, že jsou-li okolnosti vylučující protiprávnost analogicky rozšiřovány, není to v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege*, neboť tím dochází k zužování podmínek trestnosti. Jedná se o přípustnou analogii ve prospěch pachatele, která je v trestním právu dovolena. Výčet okolností vylučujících protiprávnost tedy není uzavřený. Dalo by se říci, že v trestním zákoníku jsou upraveny ty nejdůležitější a nejfrekventovanější typy těchto okolností.

Trestní zákoník upravuje v obecné části výslovně pět okolností vylučující protiprávnost, jimiž jsou:

- Krajní nouze
- Nutná obrana
- Svolení poškozeného
- Přípustné riziko
- Oprávněné použití zbraně

Jiné okolnosti vylučující protiprávnost ale můžeme najít i ve zvláštní části trestního zákoníku, kde je pojednáno např. o beztrestnost agenta dle § 363 - policejní agent je při splnění daných podmínek beztrestný pro trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině a jiné taxativně vyjmenované trestné činy. Obdobné prvky obsahuje zvláštní část trestního zákoníku u trestného činu neoznámení trestného činu dle § 368 odst. 3 trestního zákoníku, kde je za uvedených podmínek vymezena beztrestnost

určitých osob pro tento trestný čin (advokát či jeho zaměstnanec, duchovní registrované církve a náboženské společnosti, osoba poskytující pomoc obětem trestných činů).

Situaci, kdy dochází k vybočení z podmínek a mezí okolností vylučujících protiprávnost nebo tyto podmínky a meze nebyly splněny ve všech směrech, nazývá právní nauka jako tzv. excés. O těchto případech bude blíže pojednáno zejména u krajní nouze a nutné obrany.

Okolnosti vylučující protiprávnost je třeba rozlišovat od důvodů zániku trestnosti a od důvodů zániku trestu. U okolností vylučujících protiprávnost od samého počátku o trestný čin nejde, zatímco případy zániku trestnosti či trestu mohou nastat až po spáchání trestného činu. Při zániku trestnosti byl čin v době svého spáchání trestným činem, ale trestnost později zanikla (např. promlčením trestního stíhání nebo účinnou lítostí). K zániku trestu je pak předpokladem existence pravomocného rozsudku, kterým byl pachateli uložen trest, nicméně nastaly takové skutečnosti (např. promlčení výkonu trestu), které výkonu uloženého trestu brání či způsobují zánik negativních následků odsouzení. U jednání za okolností vylučujících protiprávnost na rozdíl od důvodů pro zánik trestnosti a od důvodů zániku trestu nebyly naplněny znaky trestného činu, protože se zde o trestný čin od počátku vůbec nejednalo.

Pokud jde o posouzení zavinění jako znaku charakterizujícího psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu, postačí u osoby, která jedná za podmínek okolností vylučujících protiprávnost, že ví o okolnostech, které ji opravňují takto jednat. Jestliže o těchto okolnostech neví a objektivně za nich jedná, je možno v závislosti na zavinění ve vztahu k následku trestného činu posoudit takové jednání jako pokus trestného činu. Předpokládá-li však osoba mylně okolnosti vylučující její protiprávnost, nejedná sice úmyslně, ale není tím dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti (§ 18 odst. 4 trestního zákoníku). Lze shrnout, že pro dané situace platí stejné zásady jako u skutkového omylu tvořícího znaky skutkové podstaty trestného činu, ale v opačném smyslu. To proto, že okolnosti vylučující protiprávnost mají přesně opačný význam než znaky skutkové podstaty trestného činu. Jelínek k tomuto uvádí, že negativní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost má stejný význam jako

pozitivní omyl o skutečnostech tvořících znaky skutkové podstaty trestného činu (např. pachatel se mylně domníval, že podniká „černou jízdou“ s automobilem - § 207, nevěděl, že mezitím k jízdě dostal povolení, anebo se pachatel mylně domnívá, že neoprávněně podniká - § 251, mezitím mu byl vystaven živnostenský list). Takové případy bychom posoudili jako pokus trestného činu. Zvážit by bylo třeba tzv. společenskou škodlivost ve smyslu § 12 odst. 2. Jestliže se pachatel mylně domnívá, že tu jsou skutečnosti odůvodňující nutnou obranu (např. útok z žertu pokládá za vážný, tzv. putativní obrana) nebo krajní nouzi (pozitivní omyl o okolnostech vylučující protiprávnost), bude odpovědný nejvýše za trestný čin kulpózní (§ 18 odst. 4). Pozitivní omyl o okolnostech vylučující protiprávnost má tedy stejné právní důsledky jako negativní omyl o znacích zakládajících trestní odpovědnost²⁷.

Je vhodné též poznamenat, že okolností vylučující protiprávnost protiprávnosti se objevují i v jiných právních odvětvích než jen právu trestním. Výkladem jsou např. dovozeny totožné okolnosti vylučující protiprávnost v právu správním, které má veřejnoprávní povahou k trestnímu právu blízko. Jednání za okolností vylučující protiprávnost nelze posoudit jako přestupek. Ke spáchání přestupku tedy vůbec nedojde, protože chybí příslušné pojmové znaky deliktu²⁸. Nutná obrana a krajní nouze je upravena i v občanském zákoníku (§ 2905, § 2906 zák. č. 89/2012 Sb.). Je ale zapotřebí vzít v úvahu, že trestněprávní úprava nutné obrany a krajní nouze plní odlišnou funkci než úprava soukromoprávní

3.3. KRAJNÍ NOUZE

3.3.1. OBECNĚ KE KRAJNÍ NOUZI

Krajní nouze dle trestního zákoníku znamená, že čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností

---

²⁷ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 250

²⁸ MATES, P. a kol. Základy správního práva trestního. 4. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 46.

odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet (§ 28 trestního zákoníku).

Smysl institutu krajní nouze tkví v tom, že osobám poskytuje příležitost k ochraně svých zájmů (nebo i zájmů jiných osob či zájmů státu a společnosti) v případě poruchy, jež těmto zájmům (tj. zájmům chráněným trestním zákoníkem) hrozí, přičemž nemůže být odvrácena jinak než poruchou jiného zájmu za stanovených podmínek. Není totiž pokaždé možno zajistit odvrácení poruchy jiným způsobem (např. přivoláním policie apod.).

Krajní nouze je označována jako nejjobecnější a nejširší okolnost vylučující protiprávnost. Dá se rovněž říci, že ostatní okolnosti vylučující protiprávnost jsou vůči ní v poměru speciality. Z tohoto důvodu je na rozdíl od dřívější první úpravy (zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon) uvedena krajní nouze v trestním zákoníku na prvním místě před nutnou obranou a dalšími okolnostmi vylučujícími protiprávnost.

Výše uvedené lze dokladovat rovněž na tom, že znak nutné obrany, jímž je útok, můžeme považovat za zvláštní případ nebezpečí, tedy znaku krajní nouze. Z toho dále vyplývá, že pokud nebudou splněny podmínky k použití nutné obrany, je možno útok odvrátit za podmínek krajní nouze.

Při krajní nouzi dochází ke střetu různých zájmů společnosti, které jsou chráněné trestním právem. Zájem chráněný trestním zákonem pak lze chránit tím, že se obětuje jiný takový zájem. Například na osobu nečekaně zaútočí zatoulaný pes a tato osoba se bude bránit za pomoci věci, která patří jiné osobě. Věc cizí osoby sice bude zničena, ale psa se podaří odehnat. Úmyslné zmocnění se cizí věci a její zničení by mohlo za splnění určitých podmínek naplňovat skutkovou podstatu trestného činu poškození cizí věci (§ 228 trestního zákoníku), ale jelikož osoba jednala ve stavu krajní nouze, když byla bezprostředně ohrožena na zdraví, půjde o čin oprávněný a ten trestným činem být nemůže. Jednomu chráněnému zájmu tedy hrozí porucha, která může být odvrácena narušením jiného chráněného zájmu. Při jednání v krajní nouzi obecně dochází k ochraně společenských zájmů, a to i přesto že se tato jednání v konkrétním

případě projeví v zájmu individuálním, neboť ochrana života, zdraví, ale i majetku jednotlivých osob je zajisté v zájmu celé společnosti.

Krajní nouze vylučuje jak protiprávnost, tak společenskou škodlivost. Jak bylo již zmíněno výše, nelze jednání v krajní nouzi posoudit ani jako přestupek.

JUDIKATURA: R 10/1980 Sb. rozh. tr.

„Krajná núdza vylučuje protiprávnosť činu. Preto konanie v krajnej núdzi nemožno posúdiť ani ako priestupok s odôvodnením, že krajná núdza len znižuje nebezpečnosť činu pre spoločnosť.“

Je nutno zdůraznit, že k jednání v krajní nouzi není oprávněn jen ten, jehož zájmy jsou ohroženy, nýbrž každý. To znamená, že tzv. pomoc v krajní nouzi může poskytnout i osoba, jejíž zájmy v konkrétním případě ohroženy nejsou. Současně platí, že jednání v krajní nouzi může být namířeno proti každé osobě, ale s výhradou, že vůči tomu, kdo v krajní nouzi sám jedná, není krajní nouze přípustná (obdobné platí i u nutné obrany). Taktéž nelze v krajní nouzi odvracet nebezpečí způsobené jiným oprávněným jednáním (např. nutnou obranou, výkonem rozhodnutí atp.).

Jednání v krajní nouzi však lze za podmínek § 28 použít proti dalšímu nebezpečí, které oprávněný čin vyvolá, ale které není jeho bezprostředním, adekvátním a nutným výsledkem²⁹.

Pokud jde o subjektivní stránku při jednání v krajní nouzi, musí úmysl jednající osoby zahrnovat veškeré podmínky krajní nouze. Stav krajní nouze nemusí být jedinou pohnutkou, a proto není na překážku posouzení jednání v rámci krajní nouze, jestliže hlavní roli hrála touha po dobrodružství, po získání popularity apod.³⁰

---

²⁹ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 390

³⁰ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 391

3.3.2. PODMÍNKY KRAJNÍ NOUZE:

3.3.2.1. Nebezpečí, které hrozí zájmu chráněnému trestním zákonem

Nebezpečí je stav hrozící poruchou³¹. Při krajní nouzi se odvrací nebezpečí, které hrozí zájmům chráněným trestním zákonem, hrozí přímo, nelze za daných okolností odvrátit jinak a ten komu hrozí, není povinen ho snášet. Nebezpečí může být zapříčiněno přírodními silami (např. povodeň, zemětřesení), lidmi (např. řidiči při dopravních nehodách), zvířaty (např. psem), nejde-li o zvířata poštvaná, věcmi (např. poruchou strojů či jiných mechanismů) ale i jinými způsoby.

Nebezpečí může být vyvoláno také člověkem - útočníkem, proti němuž je jinak v širším rozsahu přípustná nutná obrana³². V takovém případě jde o krajní nouzi, a ne o nutnou obranu, pokud je jednáním jinak trestným způsobena škoda jinému než útočníkovi.

JUDIKATURA: R 9/1988 Sb. rozh. tr.

„Nebezpečenstvo, ktoré občan odvracia v krajnej núdzi, môže spočívať aj v útoku človeka. V takom prípade ide o krajinú núdzu, a nie o nutnú obranu vtedy, ak konaním inak trestným je spôsobená škoda inému než útočníkovi“.

Jako příklad takového jednání uvádí Šámal přepadenou poštovní doručovatelku, která se nebrání útočníkovi, jenž ji zastoupil cestu v místě, kde nemůže utéct, a důrazně ji hrozí nožem v ruce usmrcením, přičemž mu vydá svěřené peníze, které má doručit (za předpokladu splnění všech podmínek krajní nouze včetně subsidiarity a proporcionality) anebo odvracení útoku osobou (opět za splnění podmínek krajní nouze), kterou pronásledují útočníci v úmyslu jí zabít, když se tato osoba při útěku ukryje v cizím

---

³¹ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 259

³² JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 259

domě, do něhož vnikla zničením vstupních dveří (vyloučení protiprávnosti porušování domovní svobody podle § 178 a poškození cizí věci podle § 228)³³.

V jiných případech se na odvrácení útoku člověkem vztahují podmínky nutné obrany. To platí i tehdy, jde-li o útok nepřičetné osoby, dítěte anebo osoby jednající v omylu. Původcem nebezpečí může být i osoba, která je posléze sama v ohrožení (např. ten, kdo provokoval zvíře, které na něj poté zaútočilo). Jako krajní nouzi je však nutno vyloučit takové případy, kdy osoba nebezpečí záměrně vyvolá za účelem vyhnutí se trestu za vlastní jednání (např. ten, kdo provokuje zvíře výlučně kvůli tomu, aby ho z nenávisti k jeho majiteli mohl v domnělém jednání v krajní nouzi zabít).

3.3.2.2. Zájem chráněný trestním zákonem

V ustanovení § 110 trestní zákoník normuje, že trestním zákonem se rozumí tento zákon (trestní zákoník) a podle povahy věci i zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zájmy chráněné trestním zákonem (objekty trestných činů), jsou upraveny v ustanoveních zvláštní části trestního zákoníku. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže skutkové podstaty trestných činů neobsahuje a v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, se trestnými činy rozumí vyjmenované zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku.

Zájmy chráněné trestním zákonem jsou pro společnost důležité a proto je nutno jejich ohrožení (v míře předpokládané trestním zákonem), postihovat trestem nebo ochranným opatřením. Konkrétně se jedná o zájmy na ochraně života, zdraví, svobody, osobnosti člověka, jeho soukromí, lidské důstojnosti, cti, majetku atd. Jde o zájmy společnosti, státu, ale i jednotlivců, právnických osob či jiných organizací. Ochranu, kterou uvedeným zájmům poskytuje trestní zákoník, je však třeba chápat druhově (kvalitativně), nikoli z hlediska intenzity (kvantitativně), a to zejména tam, kde je ochrana trestním zákoníkem podmíněna určitou kvantitativně vyjádřenou hranicí (např. škodou nikoli nepatrnou u některých majetkových trestných činů), a proto je možno

---

³³ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 391

jednání v krajní nouzi při dodržení jejích podmínek použít při ochraně zájmu jako takového, tedy např. při ochraně majetku bez ohledu na to, jakou má v konkrétním případě hodnotu, neboť jinak by bylo nutno tuto hodnotu před vlastním jednáním v krajní nouzi zjišťovat, což samozřejmě není s ohledem na povahu přímo hrozícího nebezpečí možné³⁴.

3.3.2.3. Přímo hrozící nebezpečí

Nebezpečí zájmu chráněnému trestním zákonem musí hrozit přímo, bezprostředně. O krajní nouzi se tak nemůže jednat tehdy, pokud nebezpečí již pominulo, nebo hrozí teprve v budoucnu. Jako přímo hrozící nebezpečí je ale třeba považovat nebezpečí v tzv. bezprostřední budoucnosti. Jelínek k tomu uvádí, že tato situace nastává, jestliže vývoj událostí spěje rychle k poruše anebo sice nepokračuje, ale jsou splněny téměř všechny podmínky potřebné k tomu, aby porucha nastala, a uskutečnění zbývajících podmínek je věcí náhody, jež se může kdykoli a s velkou pravděpodobností stát (např. v bytě uniká plyn a koncentrace dosáhla takového stupně, že může dojít k výbuchu)³⁵.

V praxi se pak můžeme setkat s případy, kdy snaha pachatelů trestných činů vyvinut se z trestní odpovědnosti poukazem na jednání v krajní nouzi naráží nejen na podmínky subsidiarity či proporcionality (viz níže) ale i na meze bezprostředního nebezpečí, neboť takové nebezpečí neexistuje.

JUDIKATURA: 3 Tdo 758/2011

„K tomu, že útěk z věznice z rodinných důvodů nelze bez dalšího považovat za jednání v krajní nouzi.

Podmínky krajní nouze podle § 28 TZ nemohou být splněny v případě, že odsouzený uprchne z výkonu trestu odnětí svobody z důvodu rizikového těhotenství své manželky, pokud ostatní skutkové okolnosti zároveň nesvědčí o bezprostřední hrozbě v tom smyslu,

---

³⁴ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 392

³⁵ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 260

že když se nepokusí o útěk z věznice, tedy nespáchá přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykazání podle § 337 odst. 3 písm. b) TZ, bude to mít fatální a neodčinitelné či těžko odčinitelné následky pro život nebo zdraví nenarozeného dítěte.“

Ve smyslu shora uvedeného je nutno zároveň podotknout, že může dojít k situaci, kdy nebezpečí sice existuje, ale jen v představě jednající osoby (zdánlivá, putativní krajní nouze). Nebezpečí tak není skutečné, ale pouze domnělé. V těchto případech je třeba posoudit trestnost jednání s ohledem na skutkový omyl. K tomu blíže výklad v kapitole 3.3.1).

JUDIKATURA: R 10/1980 Sb. rozh. tr.

„O zdanlivú (tzv. putatívnu) krajnú núdzu ide vtedy, ak sa páchatel' omylom domnieva, že jestvuje nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému Trestným zákonom, v skutočnosti však takéto nebezpečenstvo nejestvuje. Takýto prípad sa posúdi podľa zásad o skutkovom omyle, ktorý vylučuje zodpovednosť za úmyselný trestný čin.“

3.3.2.4. Subsidiarita

Jednou z podmínek krajní nouze je rovněž tzv. subsidiarita. To znamená, že k jednání v krajní nouzi je zapotřebí, aby nebezpečí nešlo za daných okolností odvrátit jinak. Daný požadavek zákon stanovuje zejména z toho důvodu, že jednání v krajní nouzi se může dotknout zájmu třetích osob, přičemž tyto osoby způsobení nebezpečí nijak nezapříčinily a na jeho vzniku nenesou žádnou vinu. Pokud je tedy možno nebezpečí odvrátit jinak, je tomu třeba vždy dát přednost. Zde je ale nutno současně zohlednit i konkrétní situaci jednajících osob a především jeho praktické možnosti k odvrácení nebezpečí.

JUDIKATURA: R 26/1972

Při posuzování krajní nouze není na rozdíl od nutné obrany rozhodující přiměřenost či nepřiměřenost způsobu odvrácení hrozícího nebezpečí. Rozhodující pro hodnocení vybočení z mezí krajní nouze je, bylo-li toto nebezpečí možno odvrátit jinak, nebo zda způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.

Při hodnocení, zda nebezpečí bylo možno odvrátit jinak, je třeba brát v úvahu jen ty možnosti obviněného, kterými bylo možno odvrátit nebezpečí včas, tj. ještě před porušením zájmu chráněného trestním zákonem, kterému nebezpečí hrozilo.“

Šámal jako příklad subsidiarity krajní nouze uvádí řidiče motorového vozidla v podnapilém stavu, který nemůže na základě krajní nouze odvézt svým vozidlem poškozeného, pokud je tak ochoten učinit jiný nepodnapilý řidič, který je rovněž na místě dopravní nehody, anebo lze vzhledem k místním a časovým souvislostem, vybavení mobilním telefonem apod. zajistit spolehlivěji a rychleji pomoc přivoláním rychlé záchranné služby³⁶. V případech, kde výše zmíněné okolnosti nebudou, však není aplikace krajní nouze a priori vyloučena.

JUDIKATURA: R 19/1968

„Jede-li řidič motorového vozidla v podnapilém stavu vozidlem jenom proto, aby po dopravní nehodě zajistil lékařskou pomoc pro zraněného účastníka nehody, přichází v úvahu posuzování tohoto jednání z hlediska ustanovení § 14 tr. zák. o krajní nouzi.“

Jelínek k požadavku subsidiarity dodává, že po osobě jednající v krajní nouzi je potřeba vyžadovat, aby ze všech možných způsobů odvracení nebezpečí zvolila takový, který způsobí co nejmenší škodu. Tak např. osoba se ocitne ve špatném počasí, vánici, mrazu a za snížené viditelnosti na horské túře, ztratí orientaci, hrozí jí, že zabloudí a možná i umrzne. Vidí opuštěnou horskou chatu, kde by se mohla ukrýt. Musí postupovat tak, aby způsobila škodu co možná nejmenšího rozsahu. Může-li se do chaty dostat rozbitím malé okenní výplně, nesmí místo toho zničit vstupní dveře³⁷. Tento přístup ke krajní nouzi je pak ve shodě s jejím základním rysem, jímž je povinnost chránit důležitější zájem obětováním zájmu méně závažného³⁸.

---

³⁶ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 393

³⁷ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 260

³⁸ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ D. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Nakladatelství Orac, 2003, s. 141.

Na druhou stranu je ale třeba posuzovat i psychický stav jednajícího, tedy situaci, jak se z jeho pohledu mohl použitý způsob odvracení přímo hrozícího nebezpečí jevit, jelikož taková osoba jedná většinou v časové tísní a rozrušení, když hrozícím nebezpečím může být v rozhodování o způsobu svého jednání výrazně ovlivněna. Šámal k tomu poznamenává, že uvedený přístup si lze proto představit jako korekci nevhodného odvracení nebezpečí, kde by se však spíše měla projevit zásada proporcionality, která porovnává následek, způsobený odvracením nebezpečí s následkem, který hrozil, což nemusí v takových případech vyhovovat³⁹.

3.3.2.5. Požadavek proporcionality

Další z podmínek krajní nouze je tzv. proporcionalita. Trestní zákoník definuje proporcionalitu tak, že nejde o krajní nouzi, jestliže je způsobený následek zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Tomu, kdo jedná v krajní nouzi, tak nesmí být jasně zřejmé, že takový následek způsobí. Trestní zákoník pracuje s pojmem „zřejmě“ proto, aby nedocházelo k zužujícímu výkladu podmínek krajní nouze. Při posuzování, zda následek nebyl zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, je třeba hodnotit situaci nejen objektivně, ale rovněž zohlednit i psychický stav jednajícího - subjektivní stránku, přičemž se vychází ze situace, jak se jevila v době činu. Šámal k tomu uvádí, že podmínky krajní nouze budou tedy splněny i tehdy, jestliže se uvedený předpoklad vyplývající z formulace „...zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější...“, který je založen na hodnocení situace z pohledu osoby jednající v krajní nouzi (subjektivní hledisko), nakonec nesplnil⁴⁰.

Proporcionalita u krajní nouze formuluje, že je nepřípustné na záchranu jednoho zájmu chráněného trestním zákonem obětovat zájem, jenž by byl tomuto rovnocenný. Tento princip úzce souvisí s pravidly morálky. Je-li následek zřejmě stejně závažný nebo závažnější, se posuzuje v každém jednotlivém případě zvlášť s přihlédnutím ke všem jeho konkrétním okolnostem a souvislostem. Této intenzity dosahuje následek,

---

³⁹ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 393

⁴⁰ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 395

pokud je způsoben na zájmu, který je stejně významný jako zájem, jenž byl osobou ve stavu krajní nouze bráněn a má stejný dopad jako hrozící následek, anebo jde-li o dotčení rozdílných zájmů, takový následek, který je svou povahou a dopadem s hrozícím následkem srovnatelný. Závažnější je následek tehdy, když se dotýká stejně významného zájmu a má větší intenzitu než hrozící následek, anebo se dotýká zájmu, který je významnější a v porovnání s hrozícím následkem, má i při zvážení rozdílnosti dotčených zájmů rovnocenný význam.

S ohledem na výše uvedené se jako proporcionální nedá označit jednání osoby, která se snaží zachránit svůj život tím, že jinou osobu usmrtí. Daný předpoklad ale může splňovat jednání, kterým osoba v krajní nouzi obětuje jeden lidský život, čímž zachrání životy více lidí. Jako příklad takového jednání je v literatuře často uváděna situace, kdy by do záchranného člunu zachraňujícího více lidí již nebyl vzat další člověk, neboť by člun potopil⁴¹. Současně je však nutno poznamenat, že obecně může být tato zásada (obětování jednoho života za záchranu více životů) vnímána problematicky a proto je zde potřeba klást zvýšený důraz na to, aby bylo takové jednání posuzováno v každém jednotlivém případě zvláště s přihlédnutím ke všem jeho konkrétním okolnostem a souvislostem⁴².

JUDIKATURA: R 20/1982

„Stav krajnej núdze môže byť vyvolaný vyhrážkami a nátlakom zo strany tretej osoby na vôľu obvineného, z ktorých vyplýva nebezpečenstvo priamo hroziace záujmom chráneným trestným zákonom a ktoré obmedzujú slobodu rozhodovania obvineného.

Jednou z podmienok krajnej núdze je, aby spôsobený následok nebol zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší ako ten, ktorý hrozil. Uvedenú podmienku nespĺňa konanie páchatel'a, ktorý zachraňuje vlastný život tým, že usmrtí iného. Túto podmienku však môže spĺňať konanie, ktorým obvinený obetovaním jedného ľudského života zachráni život viacerých ľudí.“

---

⁴¹ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 394

⁴² JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 262

Za určitých okolností může být i ublížení na zdraví oproti škodě na majetku méně závažným následkem, a to pokud by např. došlo k újmě na zdraví malé intenzity v případě, že by tímto bylo odvráceno nebezpečí škody na majetku velkého rozsahu. Jinak má samozřejmě zájem na ochraně zdraví člověka zpravidla větší hodnotu než zájem na ochraně majetku.

JUDIKATURA: 4 Tdo 1425/2013

„Krajní nouze a likvidace zahoření věci.

O krajní nouzi podle § 28 tr. zákoníku se nejedná v případě, že pachatel odvrácením přímo hrozícího nebezpečí vyvolá zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější následek než ten, který hrozil. O vybočení z požadavku proporcionality (tj. o intenzivní exces) z krajní nouze se proto jedná i tehdy, když pachatel vyhodí bez zachování všech v úvahu přicházejících zásad bezpečnosti hrnec s hořícím olejem z okna svého obydlí a způsobí tím těžkou újmu na zdraví jiné osobě. Přitom je podstatné i zjištění, že původcem zahoření předmětné věci byl sám pachatel, který tím porušil ustanovení občanskoprávních předpisů o předcházení škodám na majetku.“

Pro úplnost je vhodné doplnit, že k ochraně skupinových zájmů mohou být porušeny jak jiné méně důležité skupinové zájmy, tak významnější zájmy jednotlivců. K ochraně individuálních zájmů mohou být obětovány i méně významné skupinové zájmy.

3.3.2.6. Povinnost nebezpečí snášet

Předně je třeba podotknout, že vyloučení použití krajní nouze u osob, které jsou povinny nebezpečí snášet, je podmínkou, která byla v trestním zákoníku upravena nově, když zákon č. 140/1961 Sb., (trestní zákon) definoval krajní nouzi v ustanovení § 14 tak, že čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému tímto zákonem, není trestným činem, přičemž nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Dodatkem v § 28 odst. 2 trestního zákoníku tak byla skutková podstata krajní nouze uzpůsobena s ohledem na specifické povinnosti některých osob, jimž povinnost snášet nebezpečí

ukládají zvláštní předpisy. Dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku byly okolnosti vylučující protiprávnost doplněným dovětkem zpřesněny, neboť bylo třeba vyloučit použití krajní nouze i u osob, které jsou povinny nebezpečí snášet (např. z titulu svého zaměstnání - ošetřovatel v nemocnici, nebo postavení - voják ve válce) a tuto povinnost snášet nebezpečí ukládají určitým kategoriím osob zvláštní předpisy, přičemž se jí tyto osoby nemohou vyhybat poukazem na své vlastní ohrožení. Bez tohoto doplnění by krajní nouze vylučovala protiprávnost činů, které by jinak byly např. zneužitím pravomoci úřední osoby. Navrhované řešení takové jednání z dosahu krajní nouze vylučuje⁴³.

Podmínku povinnosti snášet nebezpečí je ale opět nutno posuzovat vždy se zřetelem na konkrétní situaci a nikoli absolutně. Šámal např. uvádí, že jistě nelze po členovi horské služby nebo záchranáři spravedlivě požadovat, aby učinil zákrok ihned, jestliže nemá potřebnou výstroj a vybavení pro záchranu ohroženého člověka, a aby tím fatálně riskoval svůj vlastní život, anebo nelze po lékaři žádat, aby bez potřebných ochranných prostředků zasahoval na místě epidemie vysoce nakažlivé, životu nebezpečné choroby a riskoval tím své vlastní nakažení a tím ohrožoval svůj život. Na druhé straně je třeba po těchto osobách vyžadovat, aby si potřebné vybavení, výstroj, ochranné pomůcky urychleně opatřily a pomoc pokud možno včas a spolehlivě poskytly⁴⁴.

Je vhodné dodat, že tzv. pomoc v krajní nouzi zde nepřichází do úvahy. To znamená, že o krajní nouzi nepůjde ani v případě, když by takové nebezpečí měla odvracet osoba třetí, a to právě ve spolupráci s osobou, jež je povinna ho snášet.

I přes shora uvedené lze konstatovat, že ani takto definovaná podmínka není ideální a její aplikace může být za určitých okolností komplikovaná. Na to upozorňuje Jelínek, který má za to, že jde o podmínku příliš přísnou, protože vylučuje řadu případů, které by bylo žádoucí pod krajní nouzi podřadit. Jako příklad uvádí situaci, kdy se ošetřující v nemocnici, který je ohrožený přenosnou chorobou v akutním, jinak

---

⁴³ důvodová zpráva k trestnímu zákoníku (k § 28)

⁴⁴ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 394

neodvratitelném nebezpečí, nemůže bez dodržení řádného postupu zmocnit drahého léku, který by si aplikoval, aby odvrátil vlastnímu životu hrozící újmu. Zde by tak docházelo ke stavu, kdy je zájem na ochraně lidského života podřazen zájmu jiné osoby na ochraně majetku, a to pouze z toho důvodu, že se ošetřující nachází v postavení osoby, která je povinna nebezpečí snášet. Řešení spatřuje Jelínek v zavedení institutu tzv. omluvné krajní nouze, což znamená, že by bylo omezení povinnosti nebezpečí snášet vztaženo jenom na případy způsobení stejně závažného následku, jenž hrozil⁴⁵. S tímto řešením lze nepochybně souhlasit, neboť takto upravený požadavek by lépe odpovídal hodnotám zájmů chráněných trestním zákoníkem.

3.3.3. VYBOČENÍ Z PODMÍNEK KRAJNÍ NOUZE

Stav, kdy dochází k vybočení z podmínek krajní nouze nebo tyto podmínky nebyly splněny ve všech směrech, nazýváme tzv. excesem.

Teorie i praxe tu rozlišuje následující případy:

- vybočení z požadavku proporcionality (intenzivní exces): způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější, než který hrozil,
- vybočení z časových podmínek (extenzivní exces): jednání není provedeno v době, kdy nebezpečí přímo hrozilo, tj. stalo se před hrozícím nebezpečím nebo až v době, kdy nebezpečí pominulo,
- vybočení z požadavku subsidiarity: nebezpečí bylo možno odvrátit jiným způsobem
- existovala povinnost snášet nebezpečí.

K vybočení z podmínek krajní nouze může dojít úmyslně i z nedbalosti. Z hlediska zavinění rozeznává právní teorie další typy excesů. Jedná-li se o vybočení ze zlosti, pomstychtivosti atp., nazývá se tento exces jarým (stenickým). Pokud jde o vybočení z leknutí, strachu atp., nazývá se tento exces chabým (astenickým).

---

⁴⁵ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 261

Trestní zákoník na excesy pamatuje výslovně v ustanoveních o trestech, konkrétně u obecných zásad pro ukládání trestů, kde je spáchání trestného činu při odvracení nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky krajní nouze, považováno za polehčující okolnost (§ 41 písm. g) trestního zákoníku) a u ukládání jednotlivých trestů, kde lze v případě, spáchal-li pachatel trestný čin odvraceje nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky krajní nouze, snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, přičemž soud u tohoto snížení není vázán žádnými limity (§ 58 odst. 6 trestního zákoníku).

Je však nutno připomenout, že shora uvedené principy pro ukládání trestů se mohou uplatnit jen tehdy, má-li posuzovaný skutek znaky trestného činu. Při splnění podmínek krajní nouze ale dané jednání znaky trestné činnosti nevykazuje, protože se zde o trestný čin od počátku vůbec nejedná, neboť krajní nouze vylučuje jak protiprávnost, tak společenskou škodlivost, a tyto principy pro ukládání trestu se samozřejmě neuplatní.

JUDIKATURA: 7 Tdo 67/2010

„Mírnější právní kvalifikace skutku přichází v úvahu jen tehdy, jestliže skutek má znaky trestného činu. Dopustí-li se tedy pachatel činu za takových okolností, které vylučují protiprávnost tohoto činu, nejde o trestný čin a nelze zde uložit trest ani jinou sankci. V takovém případě je proto vyloučeno posoudit skutek pachatele byť jen podle mírnější právní kvalifikace“.

3.4. NUTNÁ OBRANA

3.4.1. OBECNĚ

Nutnou obranou rozumí trestní zákoník takovou situaci, kdy čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem, přičemž nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku (§ 29 trestního zákoníku).

Jak bylo zmíněno u krajní nouze, nutná obrana je vůči krajní nouzi v poměru speciality. Místo obecného pojmu nebezpečí zde stojí nebezpečí konkrétní, jímž je útok - protiprávní jednání člověka.

Podstatou nutné obrany je tedy odvrácení útoku směřujícího proti zájmu chráněnému trestním zákonem jednáním, které by jinak bylo trestné. Jelikož osoba, jež odvrací útok, chrání stejné zájmy jako trestní zákon, nemůže jednat protiprávně. Je třeba vycházet ze zásady, že riziko vyvolané útokem by neměl nést obránce, ale útočník. Zájem útočníka je tak při nutné obraně obětován, neboť je nasnadě, že to byl právě on, kdo svým útokem úmyslně vyvolal nebezpečí zájmu chráněnému trestním zákonem, a tudíž se jeví jako spravedlivé, aby nesl patřičné následky. Šámal uvádí, že nutná obrana je uplatněním práva proti bezpráví, kdy svépomoc nahrazuje nedostatek ochrany zájmů chráněných trestním zákoníkem ze strany veřejné moci (nahrazuje vlastně zásah veřejných orgánů)⁴⁶.

Zákonodárce si je dobře vědom, že orgány veřejné moci nemohou vždy a za každých okolností zakročit tak, aby byl přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem odvrácen a proto dávají osobám možnost, aby tyto zájmy bránily za splnění mezi nutné obrany samy. Dolenský trefně konstatuje, že je žádoucí nastavit jasné hranice nutné obrany zvláště proto, že ji člověk musí aplikovat sám, mnohdy za situace, kdy není čas na dlouhé úvahy⁴⁷.

Stejně jako v případě jiných okolností vylučujících protiprávnost dochází i u nutné obrany ke střetu různých zájmů společnosti, které jsou chráněné trestním právem. Jednání za podmínek nutné obrany vylučuje jak protiprávnost, tak společenskou škodlivost, protože při tomto jednání jsou naopak společenské hodnoty chráněny. Čin provedený v nutné obraně proto není trestným činem a nemůže být postižen trestem ani jinou sankcí.

---

⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 399

⁴⁷ Dolenský, A. Přiměřenost nutné obrany in Sborník prací z trestního práva k sedmdesátým narozeninám prof. dr. Vladimíra Solnaře, Praha: Universita Karlova, 1969, str. 22

K nutné obraně je oprávněn každý. To znamená, že v nutné obraně nemusí jednat jen ten, kdo je útokem přímo ohrožen, ale i jiná osoba, která útokem ohrožena není a přesto odvrací útok směřující vůči jinému (tzv. pomoc v nutné obraně). Není rozhodné, zda se osoba čelící útoku brání současně sama či nikoli. Podmínky nutné obrany proto budou splněny i v případě, odvrací-li osoba činem jinak trestným přímo hrozící nebo trvajícím útokem namířeným proti osobě jiné.

JUDIKATURA: R 9/1980

„O nutnú obranu ide aj vtedy, ak osoba činom inak trestným odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok, ktorý je namierený proti telesnej integrite inej osoby.“

Je vhodné podotknout, že některé osoby jsou k jednání nutné obraně přímo povinny, neboť jim byla zvláštními právními předpisy uložena povinnost chránit určité zájmy. Úkony těchto osob se následně řídí právními předpisy, kde je plnění těchto povinností upraveno.

Nutná obrana je zaměřena proti útočníkovi a zpravidla se ho dotýká na tělesné integritě (na zdraví, na životě). Může se ho však dotknout i jen na majetku (např. usmrcení úmyslně poštvaného psa – viz níže).

Ne vždy (proti všem trestným činům) je ale nutná obrana možná. Jako příklad trestného činu, u něž je nutná obrana z povahy věci vyloučena, je označován typicky například trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku.

Pokud jde o subjektivní stránku při jednání v nutné obraně, musí úmysl jednajících osoby zahrnovat veškeré podmínky nutné obrany, tedy existenci hrozícího nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem a odvrácení útoku způsobem, který není zcela zjevně nepřiměřený. Obranný smysl jednání nemusí být jedinou pohnutkou, a proto není na překážku posouzení jednání v rámci nutné obrany, jestliže hlavní roli hrála touha po dobrodružství, po získání popularity apod⁴⁸.

---

⁴⁸ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 400

Zajímavou otázkou je, zda lze nutnou obranu použít i proti úkonům úředních osob. Pochybnosti nenastávají u úkonů, které jsou perfektní, proti nim samozřejmě nutná obrana připuštěna není, poněvadž jde o výkon práva nebo povinnosti.

JUDIKATURA: R 55/1977

„Prekonanie odporu, ktorý smeruje k zmareniu oprávneného služobného zákroku (použitie fyzickej sily na predvedenie vodiča motorového vozidla, odôvodnene podozrivého z požitia alkoholických nápojov, ktorý odmieta dobrovoľne sa nechať predviesť a zákroku príslušníkov ZNB sa vzpiera), je právom i povinnosťou príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti (§ 32 ods. 1 zák. č. 40/1974 Zb.). Preto nutná obrana proti takémuto zákroku príslušníkov ZNB nie je prípustná a použitie násilia na zamedzenie zákroku treba považovať za trestný čin útoku na verejného činiteľa podľa § 155 ods. 1 Tr. zák.“

Jde-li však o úkony postižené vadami, přičemž tyto vady fakticky zbavují úkony úředních osob jejich povahy (např. úkony, které vůbec nenáleží do pravomoci dotčených úředních osob), nebo dokonce tvoří skutkovou podstatu trestného činu⁴⁹, je nutná obrana v zásadě přípustná.

JUDIKATURA: R 47/1980

„Ak príslušník ZNB prekročí svoju právomoc a uskutočňuje zákrok, na ktorý nie je podľa zákona oprávnený, nepožíva ochranu verejného činiteľa podľa § 155 a 156 Tr. zák. Útok na jeho zdravie pri takomto zákroku, ak občan prekročí hranice nutnej obrany, možno prípadne posúdiť len ako trestný čin proti zdraviu (§ 221 a nasl. Tr. zák.).“

Obdobně jako u krajní nouze je třeba podotknout, že i útok, který by zavinila osoba, jež se mu posléze brání (ať úmyslně či z nedbalosti), je stále útokem, a nutná obrana proti němu bude obecně přípustná. Tato teze ale neplatí tehdy, je-li vyvoláním

---

⁴⁹ SOLNAŘ V. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Academia 1972, s. 104 (dostupné z:http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:7d8a5850-f3bb-11e4-8936-005056827e51#monograph-page_uuid:710c4c10-4054-11e5-a7b4-001018b5eb5c)

útoku zamýšleno pouze maskování vlastního naplánovaného útoku. Jestliže tedy osoba, která útok zavinila, tak učinila pouze pod záminkou obrany z důvodu, aby mohla jako bránící se osoba způsobit osobě útočící újmu, o nutnou obranu se nejedná.

Proti jednání v nutné obraně, tak jako v krajní nouzi, není nutná obrana přípustná, neboť nutná obrana není útokem, když zde chybí podmínka protiprávnosti. Jde o čin dovolený. Takové jednání útočnicka (směřující proti nutné obraně) je posuzováno jako pokračování v útoku. To znamená, že bránící se osoba je za splnění podmínek nutné obrany oprávněna překonat i tento pokračující útok.

JUDIKATURA: R 9/1980

„Proti konaniu v nutnej obrane nie je nutná obrana prípustná. Konanie útočníka, namierené proti osobe, ktorá koná v nutnej obrane, treba považovať za pokračovanie v útoku bez ohľadu na to, či útok bol od začiatku namierený voči osobe, ktorá koná v nutnej obrane, alebo voči inej osobe. Osoba, ktorá koná v nutnej obrane, je preto oprávnená prekonať aj tento pokračujúci útok voči svojej osobe spôsobom, ktorý nie je zrejme neprimeraný povahe a nebezpečnosti útoku.“

Pokud by však při nutné obraně došlo k dalším jednáním, které již nelze považovat jen za odvrácení útoku, ale např. přerostou do vzájemného vypořádání se s útočником, o nutnou obranu se nejedná.

JUDIKATURA: R 26/1967

„Bezrestnosti podle § 13 tr. zák. se nemůže dovolávat ten, kdo se při obraně proti útoku neomezí na odvrácení útoku, ale podnikne další útočné činy, neodůvodněné již pouze nutností obrany a kdo případně se dá s útočником do vzájemné pŕůtky, takže již u něj nejde o obranu, ale o vypořádání se s útočником.“

Pro splnění podmínek nutné obrany ale není vylučující jen ta skutečnost, že bránící se osoba jednala v afektu nebo že k obraně nebyla motivována např. strachem z útoku.

JUDIKATURA: R 13/2010

„Závěr o vybočení z mezí nutné obrany přitom není možné bez dalšího opřít ani o zjištění, že napadený nebyl ke své obraně motivován strachem z útoku. Skutečnost, že obviněný měl jednat v afektu vzteku, ještě sama o sobě nevylučuje nutnou obranu. Podstatné je totiž, zda obranné jednání bylo či nebylo ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřené.“

Jedná-li napadená osoba v nutné obraně a přitom zasáhne zájmy třetích, nezúčastněných osob, je k její beztrestnosti třeba, aby současně ohledně těchto osob, jež nejsou útočníky, splnila podmínky krajní nouze ve smyslu § 28 trestního zákoníku.

3.4.2. PODMÍNKY NUTNÉ OBRANY

3.4.2.1. Přímo hrozící nebo trvajícím útok

Nejprve je třeba objasnit, co se v trestním právu rozumí pod pojmem útok. Útokem je takové jednání člověka, které je úmyslné a protiprávní. Bude mít zpravidla formu konání, nelze však vyloučit ani opomenutí (např. porušování domovní svobody spočívající v neoprávněném setrvání v bytu)

JUDIKATURA: R 47/1997

„Podmínky nutné obrany ve smyslu ustanovení § 13 tr. zák. mohou být splněny i v případě, kdy oprávněný uživatel domu nutí jiného jednáním, které by jinak bylo trestným činem, např. pohrůžkou násilí, aby odešel z místa, které požívá ochrany domovní svobody a na němž neoprávněně setrvává.“

Většinou sice bude mít útok znaky trestného činu, ale současně je nutno podotknout, že naplnění těchto znaků není přímo vyžadováno, a tedy každý útok být trestným činem nemusí. Může mít např. znaky přestupku, jiného deliktu nebo může jít o jednání osoby nepřičetné, dítěte či osoby jednající ve skutkovém omylu.

V případě útoku nepřičetné osoby, dítěte nebo činu osoby ve skutkovém omylu, je ale vhodné poznamenat, že posouzení, zda jde o klasickou nutnou obranu, je přinejmenším problematické. Teorie se dříve spíše přikláněla k tomu, že se jedná o krajní nouzi, přičemž bylo vyžadováno splnění podmínky subsidiarity, tedy aby

hrozící nebezpečí nešlo odvrátit jiným způsobem. Nutná obrana pak byla přípustná tehdy, když obránce o daném stavu nevěděl (tzv. domnělá nutná obrana)⁵⁰.

Nevýhodou takového přístupu je požadavek proporcionality u krajní nouze, neboť způsobený následek nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. S tímto by se dalo vypořádat zmírněním podmínky proporcionality v tom smyslu, že lze beztrestně odvracet i hrozící škodu způsobením škody téže závažnosti jako byla ta, která hrozila (lze tudíž choromyslného k záchraně vlastního života i zabít), přičemž z hlediska aplikace trestního zákoníku bude toto řešení přípustné, poněvadž rozšiřuje možnost posuzování podle zásad o krajní nouzi, tedy omezuje trestnost analogickým použitím zásad platných o důvodech vyloučení protiprávnosti (spojení podmínek krajní nouze a nutné obrany).⁵¹ Na druhou stranu si je třeba uvědomit, že jde stále o způsobení stejně závažného následku, čímž by na bránící se osobu mohly někdy být kladeny možná až příliš vysoké požadavky. I např. útok nepřičetné osoby totiž může být velice nebezpečný a člověk, který se mu brání, musí takovou situaci řešit bez sebemenšího odkladu a zpravidla i v tíživém psychickém stavu, jenž byl útokem vyvolán. Z tohoto pohledu se proto jako příznačnější jeví, podřadit výše uvedené případy pod skutkovou podstatu nutné obrany.

I přes výše uvedené je však nutno pohlížet na tyto činy jako na jakousi specifickou formu nutné obrany a tudíž bude třeba, aby se napadený především pokusil útoku vyhnout (např. u osoby jednající v omylu může stačit, že bude na svůj omyl upozorněna)⁵².

Jak vyplývá již z výkladu ke krajní nouzi, za útok se nepovažuje nebezpečné chování zvířete. Jiná situace však nastává, jde-li o zvíře, které bylo poštvané člověkem. Takové jednání je třeba posuzovat jako útok člověka, přičemž nebezpečné zvíře je pouze jeho „živým nástrojem“. Z tohoto důvodu je rovněž přípustné, aby osoba

---

⁵⁰ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 401

⁵¹ NOVOTNÝ. O, DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ. M. Trestní právo hmotné, I. Obecná část. Praha: CODEX Nakladatelství Hugo Grotius, 1992, s. 16

⁵² JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 268

jednající v nutné obraně odvracela útok nejen např. zraněním (usmrcením) zvířete, ale i působením proti útočnickovi, jenž zvíře poštvál. V daném případě jde totiž fakticky o útok člověka, který je přímým pachatelem.

Útok musí hrozit buď přímo, bezprostředně anebo trvat. Vokoun konstatuje, že položíme-li si otázku, zda lze v nutné obraně jednat, jestliže útok ještě bezprostředně nehrozí nebo již pominul, pak je třeba jednoznačně odpovědět záporně.⁵³ O přímo hrozící útok jde tehdy, jestliže má k poruše zájmu chráněného trestním zákonem dojít v úzké časové a zpravidla také místní souvislosti. Není ale třeba s obranou čekat, až útok začne a útočník sám zasadí první ránu⁵⁴. Rozhodná je iniciativa, která ke vzájemnému střetnutí vede. Ta musí vycházet jen od útočníka (určuje kdo je útočníkem a obráncem).

V konkrétních případech bývá leckdy obtížné posoudit, zda byly naplněny meze nutné obrany, jestliže na svou tělesnou integritu působilo najednou více osob. Je možno konstatovat, že pokud takto jednají dvě osoby navzájem, aniž by iniciativa pocházela jen z jedné strany, nepůjde o nutnou obranu, nýbrž obě osoby budou shledány jako útočníci a mohou být potrestáni jako pachatelé trestného činu (např. dle § 146 trestního zákoníku za ublížení na zdraví).

JUDIKATURA: 6 Tdo 851/2002

„Pro posouzení otázky, kdo je útočníkem a kdo útok odvrací, je rozhodující počáteční iniciativa, tedy kdo začal s útokem. Institut nutné obrany ovšem nelze aplikovat v případě, kdy obě osoby jsou připraveny na sebe vzájemně útočit a dojde mezi nimi k fyzickému napadání. V tomto případě nelze jednu osobu považovat za útočníka a druhou za obránce, a není přitom rozhodující ani skutečnost, kdo s fyzickým napadáním začal.“

---

⁵³ VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. Praha: AUCI, 1989, s. 63

⁵⁴ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 268

Pokud na svou tělesnou integritu působí najednou více osob, které obranu střídají s útoky, budou jejich činy naplňovat skutkovou podstatu trestného činu rvačky dle § 158 trestního zákoníku, a to i tehdy, když k ublížení na zdraví vůbec nedojde (viz § 158 odst. 1 trestního zákoníku). Je-li však osoba napadena jedním či více útočníky, ale brání se při splnění podmínek nutné obrany, ke spáchání trestného činu rvačky ani jedním z účastníků nedojde.

JUDIKATURA: R 75/1956

„Ak iba jedna osoba napadnutá viac útočníkmi ako spolupáchateľmi sa takému spoločnému útoku bráni, nejde o bitku v zmysle § 223 tr. zák.“

K rozlišení rvačky a nutné obrany se používá kritérium rozdělení osob, které se střetly, na dvě strany - útočnicka a obránce (viz shora). Pro postavení útočné strany je tedy určující prvotní iniciativa, tj. kdo s útokem začal (není však vyloučeno ani uplatnění dalších pomocných kritérií, např. jaká byla pohnutka či motiv jednání jednotlivých stran, či jednání vedlo ke stupňování konfliktu). Z ustanovení § 158 plyne, že trestného činu rvačky se dopustí ten, kdo se účastní rvačky za účelem úmyslného ohrožení života nebo zdraví jiného a nikoli ten, kdo se útoku brání. Úmysl pachatele trestného činu rvačky se vztahuje současně k účasti na rvačce i k ohrožení života nebo zdraví jiného⁵⁵.

Zbývá dodat, že vůči útoku, jenž je veden více osobami, bude nutná obrana přípustná nejen proti hlavnímu útočnickovi, ale proti kterémukoli z útočníků.

JUDIKATURA: R 24/1956

„Útok ve smyslu § 8 tr. zák., prováděný více osobami, předpokládá nutně aktivní činnost každého z útočníků. V takovém případě je přípustná nutná obrana (za podmínek v § 8 tr. zák. uvedených) proti kterémukoli útočnickovi, nikoli jen proti hlavnímu z nich.“

Za zavinění u spáchání trestného činu rvačky samozřejmě nejde považovat např. napomenutí ke slušnému chování.

---

⁵⁵ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 403

„Z ustanovení § 223 tr. zák. plyne, že trestného činu rvačky se dopouští nikoliv ten, kdo se brání útoku byť i více útočníků, nýbrž ten, kdo se účastní rvačky za účelem úmyslného ohrožení života nebo zdraví jiného. Úmysl pachatelů se vztahuje jak k účasti na zápasu, tak i k ohrožení života nebo zdraví jiného. Jestliže obžalovaný napomenul neukázněné občany, aby se slušně chovali, nebyl povinen trpět útoky vůči své osobě, zejména byl-li útočník ozbrojen. Jestliže byl napaden, nelze ho proto vzhledem k nedostatku zavinění považovat za účastníka rvačky ve smyslu § 223 odst. 1 tr. zák.

Nutná obrana sice není přípustná proti útoku, jenž je teprve připravován⁵⁶, avšak při takovém projevu úmyslu spáchat trestný čin jako je např. výhružka osoby známé svou agresivitou, může být nutná obrana podle okolností případu použita (za podmínky že útok hrozí bezprostředně). Počátek nutné obrany bude zpravidla stejný jako okamžik, kdy útok přechází do stádia pokusu trestného činu. Mezi počátkem nutné obrany a prvním úderem útočníka bývá časový rozdíl velmi krátký.

Použití nutné obrany nepřichází v úvahu, byl-li útok již ukončen nebo přerušen (např. útočník napadl osobu, které způsobil ublížení na zdraví, po ukončení útoku odchází a napadená osoba po něm hodí kamenem). Toto se však netýká situace, kdy k přerušení dochází pouze přestávkou v boji, po které lze očekávat pokračování (např. útočník upadl, ale je nadále bojeschopný)⁵⁷. Ukončení útoku tak musí být definitivní. Tento moment není totožný s dokonáním činu (tj. naplněním všech znaků skutkové podstaty). Z tohoto důvodu je možno použití nutné obrany i např. proti pachateli krádeže, který odnáší ukradenou kořist, jelikož útok na zájem chráněný trestním zákonem (majetek) trvá i nadále, ačkoli je trestný čin dokonán a útočník odchází (jednání je stále útokem). Naproti tomu prchá-li pachatel bez kořisti, je již útok na zájem chráněný trestním zákonem ukončen a porucha či ohrožení už dále nehrozí.

---

⁵⁶ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 268

⁵⁷ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 404

Koncový okamžik nutné obrany tedy nastává tam, kde jsou zájmy chráněné trestním zákonem definitivně porušeny a nebezpečí dalších škod již nehrozí.

JUDIKATURA: R 77/1952

Nemôže už ísť o prípad nutnej obrany, ak páchatel' sa dopustí činu, keď útok na neho už bol skončený.“

Jak bylo již řečeno u obecného výkladu, o nutnou obranu se nejedná v případě, pokud po skončení původního útoku přejde do útoku sama napadená osoba s úmyslem se s útočником vypořádat, tj. její jednání je pouze reakcí na útok, který již byl zastaven nebo odvrácen.

JUDIKATURA: 7 Tdo 855/2002

„Nutná obrana nemá místa, jestliže v době jednání, které se z hlediska podmínek nutné obrany posuzuje, chybí přímo hrozící nebo trvajícím útok. O nutnou obranu nejde, jestliže posuzované jednání je reakcí na útok, který již byl zastaven či odvrácen.“

Shodně jako u krajní nouze může dojít k situaci, kdy útok existuje jen v představě člověka, tj. útok je pouze domnělý. V těchto případech je třeba posoudit trestnost jednání podle zásad o skutkovém omylu. Nepřičítá se tedy úmyslný trestný čin, nýbrž se zjišťuje, zda pachatel nejednal v nedbalosti, když správně neodhadl nastalou situaci. Např. pachatel nevěděl, že o skutečný útok nejde, ale dle svých osobních poměrů a dalších okolností mohl a měl rozpoznat, že se jedná jen o útok zdánlivý (např. osoba, která v noci vstoupila do střeženého objektu, nebyla zlodějem, ale šlo o chodce, který se chce zeptat na cestu nebo se schovat před deštěm atd.)⁵⁸

3.4.2.2. Zájem chráněný trestním zákonem

Jak bylo již řečeno u výkladu ke krajní nouzi, trestní zákoník v § 110 upravuje, že trestním zákonem se rozumí tento zákon (trestní zákoník) a podle povahy věci i zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zájmy, které jsou trestním zákonem chráněny (objekty trestných

---

⁵⁸ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 403

činů), jsou vypočteny v ustanoveních zvláštní části trestního zákoníku. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, skutkové podstaty trestných činů neobsahuje a v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, se trestnými činy rozumí vyjmenované zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku. To, co bylo o chráněných zájmech popsáno u krajní nouze, platí pochopitelně i zde (blíže viz kapitola 3.3.2.2.)

Přestože u nutné obrany půjde typicky o zájmy na ochranu života či zdraví, je nutno si uvědomit, že nutná obrana je přípustná proti útoku přímo ohrožujícímu jakýkoli zájem chráněný trestním zákonem.

JUDIKATURA: II. ÚS 317/01

Není možné apriorně usoudit na vybočení z mezí nutné obrany pouze z toho, že stěžovatel, jenž odvracel útok na majetek a na nedotknutelnost obydlí, svým jednáním ublížil jinému na zdraví. Nutná obrana je dle soudní judikatury přípustná proti útoku přímo ohrožujícímu jakýkoli zájem chráněný trestním zákonem, tedy i zájem na ochraně majetku a nedotknutelnosti obydlí. O to více musí být poskytnuta ochrana majetku, pokud k útoku na něj dochází v místě, jež je chráněno z titulu jiného práva jako nedotknutelné (obydlí). Soud, který upřednostnil při posouzení podmínek nutné obrany ochranu práva poškozeného na zdraví před právem stěžovatele na ochranu majetku a nedotknutelnosti obydlí, měl proto přesvědčivě vysvětlit, proč nepovažoval obranu stěžovatele (bránění v demontáži, vystrčení poškozeného ze dveří) za výkon nutné obrany.“

3.4.2.3. Přiměřenost obrany způsobu útoku

Nutná obrana nesmí být dle trestního zákoníku zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Přiměřenost obrany je posuzována zejména v porovnání s intenzitou útoku.

Současně je nutno dodat, že intenzitu útoku nelze ztotožnit se zákonným pojmem způsob útoku. Způsob útoku sice intenzitu útoku zahrnuje, nicméně jde o pojem podstatně širší. Jelínek uvádí, že intenzita útoku je dána tím, zda je útok individuální nebo skupinový, zda je útočník ozbrojen či nikoli, jaký je mezi ním

a obráncem poměr sil, že k útoku dochází v noci, na opuštěném místě, jaká je možnost zásahu policie atd., kdežto způsob útoku nelze chápat tak úzce jako způsob útoku v daném okamžiku jeho průběhu, neboť zahrnuje i to, co za dané situace bezprostředně hrozí, např. že statný útočník použije po počátečním neúspěchu větší síly nebo silnějšího prostředku, že se k útoku připojí osoby, které jej doprovázejí, anebo že napadený si může rozbít hlavu pádem na betonovou vozovku, když bude sražen atd.⁵⁹ Je tedy třeba posuzovat nejen intenzitu útoku a obrany, ale všechny další zmiňované okolnosti případu. Rovněž je nutno přihlížet k závažnosti zájmu chráněného trestním zákonem. Trestní zákoník pro určení mezí nutné obrany žádné jasné měřítko nestanovuje. Pojmem způsob útoku má být vystižena celková nebezpečnost útoku a tak výše provedený výklad, který by se mohl zdát extenzivním, není v rozporu s trestním zákoníkem (jiný názor má např. Fremr a Zelenka⁶⁰ - viz kapitola 2.5.).

JUDIKATURA: 7 Tdo 853/2014

Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Obrana tedy nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Přiměřenost obrany se posuzuje především z hlediska intenzity obou akcí. Trestní zákoník nestanoví měřítko pro určení mezí nutné obrany, je proto třeba posoudit všechny rozhodné skutečnosti, zejména intenzitu útoku a obrany, i všechny další okolnosti případu s přihlédnutím též k závažnosti zájmu společnosti na aktivní obraně poškozeného vůči trestným činům.“

Z logiky věci pak nepochybně plyne, že obrana musí být tak silná, aby útok s co nejmenším možným rizikem pro napadenou osobu spolehlivě odvrátila. Musí být tedy jednoznačně intenzivnější než útok. Ze samotné dikce zákonného ustanovení je patrné, že nutná obrana může být ve vztahu ke způsobu útoku nepřiměřená či dokonce zjevně nepřiměřená, nesmí však být zcela zjevně nepřiměřená. To znamená, že nelze připustit, aby nutná obrana byla naprosto přehnaná a neadekvátní. Takový nepoměr obrany a útoku ale musí být očividný.

---

⁵⁹ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, str. 269

⁶⁰ FREMR, R., ZELENKA, P., K výkladu ustanovení § 13 trestního zákona, Právní praxe, číslo 6. 1994. str. 337, rok 1994

JUDIKATURA: 4 Tdo 845/2014

„Podstatné pro posouzení, zda šlo o vybočení z mezí nutné obrany, není zjištění, že obrana byla zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku, ale to, zda byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Pokud ze skutkových zjištění soudů vyplynulo, že to byl poškozený, kdo jednak vyvolal ústní konflikt, kdo na obviněného zaútočil fyzicky jako první a v tomto útoku pokračoval, a naopak to byl obviněný, kdo byl tomuto pokračujícímu útoku vystaven a odvracel ho, pak způsob obrany, který zvolil, spočívající v ráně pěstí do obličeje poškozeného, nelze v žádném případě označit za zcela zjevně nepřiměřený způsobu útoku.“

U nutné obrany není vyžadována proporcionalita mezi škodou, jež z útoku hrozila a škodou způsobenou obráncem. Škoda, kterou obráncem způsobil, může být větší. U nutné obrany se tak nevyžaduje přiměřenost obrany ve smyslu naprosté proporcionality. Ani toto však neznamena, že by výrazný nepoměr mezi ohroženým a obětovaným chráněným zájmem nemohl vést k závěru, že nutná obrana byla zcela zjevně nepřiměřená. Šámal uvádí, že obrana je zcela zjevně nepřiměřená útoku, není-li podle poznatků a úsudku bránícího se, k jehož psychickému stavu vyvolanému útokem třeba přihlížet, k odvrácení útoku potřebná, a kromě toho též, je-li zcela neúměrná jeho intenzitě i významu (zde se do jisté míry vrací v zeslabené formě požadavek proporcionality, poněvadž intenzita útoku je spoluurčována významem ohroženého zájmu a intenzitou zavinění)⁶¹. Nebudou tak zachovány podmínky nutné obrany např. usmrtí-li osoba úmyslně zloděje při krádeži majetku malé hodnoty.

JUDIKATURA: 11 Tdo 1392/2014

Podstatou nutné obrany podle § 29 tr. zákoníku je odvrácení nebezpečí; jde o uplatnění práva proti bezpráví, kdy svépomoc nahrazuje zásah orgánů veřejné moci k ochraně zájmů chráněných trestním zákoníkem. Obrana musí být zásadně tak intenzivní, aby útok jistě a bez rizika pro napadeného odvrátila, tj. musí být silnější než útok, avšak nesmí být zcela zjevně přehnaná. Nejsou zachovány meze nutné obrany, pakliže obráncem

---

⁶¹ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 406

útočníka úmyslně usmrtil, ačkoli stačilo jej poranit, ani usmrtil-li obránce útočníka, aby odvrátil útok na majetek malé závažnosti.“

V praxi se ale může často stát, že prvotní útok na tento méně významný zájem (majetek malé hodnoty) se po projevu nutné obrany obránce vůči útočníkovi transformuje na útok proti zájmům mnohem vyšší hodnoty (život či zdraví obránce) a dojde k fyzickému napadení obránce. Tomu pak pochopitelně odpovídá i posun míry přiměřenosti obrany.

Přiměřenost nutné obrany je tu nutno vykládat nejen dle objektivních okolností, ale musí být posouzena i podle subjektivních představ osoby, která v nutné obraně jedná. To znamená, že na podmínky nutné obrany musí být současně nahlíženo i z pohledu obránce, tj. jak se mu útok v dané situaci jevil.

JUDIKATURA: R 41/1980

„Z hľadiska škody sa primeranosť obrany posudzuje porovnaním škody, ktorá bola spôsobená útočníkovi, a škody, ktorá hrozil a záujmu chránenému Trestným zákonom. Aká škoda hrozila a či škoda spôsobená útočníkovi nebola zrejme neprimeraná škode hroziacej z útoku sa posudzuje podľa objektivných okolností prípadu i podľa predstáv brániaceho sa odôvodnených týmito objektivnými okolnosťami.“

Osoba jednající v nutné obraně se totiž bude zpravidla nacházet v časové tísní a rozrušení, na místě, kde není zásah veřejných orgánů dostupný, čímž může být v rozhodování o způsobu svého jednání výrazně ovlivněna. Současně musí jednat dostatečně rozhodně, aby útok spolehlivě odvrátila. Tuto nelehkou situaci kompenzuje zákonodárce právě širokou formulací, že nutná obrana je vyloučena jen tehdy, byla-li zcela zjevně nepřiměřená tomu, co postačuje k odvrácení útoku. Zcela zjevné je přitom to, co je očividné, jasné a nad čím nelze pochybovat. Požadavky na osobu, jež v nutné obraně jedná tak nemohou být nikterak přepjaté. Pro úplnost je ale třeba podotknout, že stránku subjektivní nelze úplně stavět nad objektivní okolnosti, nýbrž je třeba hodnotit všechny skutečnosti komplexně v daném místě a čase, tj. posouzení nemůže být založeno výhradně na představách obránce, aby nedošlo k vyloučení trestní odpovědnosti v případě zjevně protiprávních a trestuhodných jednání.

JUDIKATURA: 5 Tdo 1283/2014

Nutná obrana ve vztahu ke způsobu útoku nesmí být zcela zjevně nepřiměřená, tudíž může být nepřiměřená nebo i zjevně nepřiměřená. Pojem "zcela zjevně" je tu nutno vykládat v subjektivním pojetí, tedy tak, že podmínky se posuzují podle toho, jak se jevíly zejména bránící se osobě, což dává soudu možnost, aby jednak posuzoval podmínky nutné obrany s určitou velkorysostí a jednak tyto podmínky zvažoval především z hlediska představ osoby, která se brání. Při zkoumání přiměřenosti nutné obrany je třeba vždy pečlivě uvážit všechny rozhodné okolnosti případu v celém jeho vývoji v konkrétním čase a na konkrétním místě, a to vždy se zřetelem k subjektivnímu stavu osoby, která odvracela útok, tj. podle toho, jak se čin útočnicka jevil tomu, kdo jej odvracel.

Při jednání v nutné obraně může samozřejmě docházet k rozličným situacím, často se však stane, že útočník, za účelem docílit při útoku výhody, anebo naopak obránce, v pochopitelné snaze o odvrácení útoku, použijí pro svůj úmysl různé prostředky, např. zbraně (zbraní se dle trestního zákoníku rozumí, pokud z dalších ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším - § 118). Při nutné obraně neplatí, že by prostředky použité k odvrácení útoku obráncem musely mít stejnou účinnost jako prostředky, jimiž disponuje útočník. Prostředky útočnicka posuzujeme, jak již bylo zmíněno výše, v rámci způsobu útoku a pro osobu jednající v nutné obraně mohou mít význam jen potud, že z nich může odhadnout intenzitu útoku a hrozící nebezpečí. Obránce pak většinou při odvrácení útoku užije prostředek, který se zrovna nachází nejbliž a jímž může svou obranu zefektivnit. Intenzita jeho použití není závislá na druhu tohoto prostředku. Důležité může být, jak jej použije.

JUDIKATURA: R 41/1980

„Od brániaceho sa nemožno žiadať, aby vyčkával a spoliehal sa na náhodu, že škoda, ktorá objektivne i podľa jeho predstavy z útoku hrozí nenastane, a aby nepoužil primerané a dostupné prostriedky obrany, aby hroziaci útok znemožnil a útočníka zneškodnil.

Intenzita obrany a teda primeranosť obrany intenzite útoku nie je závislá od použitého prostriedku, ale od toho, ako ho brániaci sa použije.“

Použije-li obránce zbraň proti útočníku, který vůbec ozbrojen není, neznamená to ještě, že obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, resp. na překročení podmínek nutné obrany nelze usuzovat výhradně z toho, že se obránce bránil zbraní proti neozbrojenému útočníku. Tato teze bude platit tehdy, pokud konkrétní okolnosti případu svědčí o ospravedlnitelném jednání napadené osoby (např. obrana proti útočníkovi věkově podstatně mladšímu, fyzicky silnějšímu a známému svou agresivitou, ale i třeba obrana proti opakovanému házení kamenů útočníkem, a to sice z větší vzdálenosti, avšak takovou intenzitou a tak velkými kameny, že obránci hrozí způsobení závažného zranění za současného použití neúčinných výstražných výstřelů apod.).

JUDIKATURA: R 47/1995

„Samotná skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočníkovi zbraň, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.

Podmínkou ustanovení § 13 tr. zák., o nutné obraně, není skutečnost, že útok nebylo možno odvrátit jinak. Obránce není povinen ustupovat před neoprávněným přímo hrozícím nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem.“

R 49/1970

„U nutnej obrany sa nevyžaduje primeranosť obrany v zmysle úplnej úmernosti (proporcionality) medzi významom ohrozeného spoločenského vzťahu a vzťahu dotknutého obranou.

Primeranosť obrany treba posúdiť so zreteľom na všetky okolnosti prípadu a na vybočenie s medzí nutnej obrany nemožno usúdiť len z toho, že napadnutý sa bránil zbraňou proti neozbrojenému útočníkovi, vekove podstatne mladšiemu, fyzicky silnejšiemu a známemu svojou agresívnosťou.“

R 48/2007

„Útok vedený házením kamenů s cílem zasáhnout a zranit napadenou osobu je útokem se zbraní ve smyslu ustanovení § 89 odst. 5 tr. zák.

Jestliže byl útok vůči napadenému veden ze strany útočnicka opakovaným házením kamenů sice z větší vzdálenosti, avšak takovou intenzitou a tak velkými kameny, že mu hrozilo způsobení i závažného zranění, přičemž tento útok stále trvale, nejde o vybočení z mezí nutné obrany podle § 13 tr. zák., pokud napadený jako jediného účinného prostředku k odvrácení takového útoku použil střelné zbraně tak, že vystřelil ve směru na útočnicka, kterého zasáhl a způsobil mu smrtelné zranění, zvláště když tomu předcházelo několik neúčinných výstražných výstřelů.“

Současně je nutno mít na paměti, že užití střelby ze zbraně proti neozbrojenému člověku, může být hraniční případem, protože taková varianta obrany představuje vždy nebezpečí fatálního účinku na těle útočnicka, a proto zde často vyvstává otázka, zda byla daná obrana adekvátní útoku.

JUDIKATURA: 3 Tdo 825/2013

Střelba proti neozbrojenému agresivnímu člověku může být za splnění všech zákonných podmínek nutnou obranou podle § 29 tr. zákoníku. V tomto případě však musí být zvláště pečlivě posuzována její přiměřenost. Použití střelné zbraně totiž vždy představuje možnost vzniku fatálního následku (tj. usmrcení jiného), se kterým každý průměrně disponovaný jedinec musí počítat.“

Posouzení přiměřenosti obrany může být obecně leckdy obtížnou otázkou a proto je potřeba brát vždy zvýšené pozornosti všem okolnostem případu.

Podmínkou nutné obrany není subsidiarita jako u krajní nouze (s jistým specifickým u útoku nepřičetné osoby, dítěte nebo činu osoby ve skutkovém omylu – viz výše). Není tedy rozhodné, zda bylo možno útok odvrátit jinak nebo zda se obránce mohl pokusit vyhnout se hrozícímu či probíhajícímu útoku anebo použít mírnější způsoby obrany. Jak již plyne z výše podaného výkladu, nutnou obranou není jen obrana pasivní (např. odrážení úderů, ústup atd.).

Každý občan má naopak výsostné právo nutnou obranu použít nebo nepoužít. Je pouze na něm, jestli se bude bránit či zvolí jiné východisko (např. útěk, přivolání policie atd.), a pokud se bránit bude, jaký způsob obrany si vybere. To vše samozřejmě při splnění příslušných zákonných podmínek. Před neoprávněným, přímo hrozícím nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem není obránce zásadně povinen jakkoli ustupovat.

Na překročení podmínek nutné obrany tedy logicky nemůže být usuzováno např. jen proto, že napadený zranil (nebo dokonce zabil) útočníka, zatímco sám vyvázl bez jakéhokoli zranění, že se útoku nevyhnul útekem, ačkoli byl útěk možný, anebo že najednou přestal před útočníky utíkat a začal se jim bránit, jestliže tím současně odvracel přímo hrozící nebo trvajícím útok a jeho obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

JUDIKATURA: R 25/1976

„Na vybočenie z medzi nutnej obrany v zmysle § 13 Tr. zák. nemožno usudzovať len z toho, že napadnutý útočníka zranil a prípadne ho aj usmrtil, pričom sám neutrpel nijaké zranenie, ak tým odvracal útok priamo hroziaci alebo trvajúci a takáto obrana nebola zrejme neprimeraná povahy a nebezpečnosti útoku.

R 19/1958

„U nutné obrany není podmínkou její proporcionalita ani subsidiarita. Obranu proti útoku přímo hrozícímu nebo trvajícím nelze tudíž považovat za nepřiměřenou jenom proto, že napadený se útoku nevyhnul útekem, i když byl útěk možný, anebo že ne zvolil mírnější možnou obranu než obranu, jež nevybočila ještě z mezí přiměřenosti.

Přiměřenost obrany nutno posuzovat s hlediska konkrétní situace, v níž se vůči útočnickovi napadený ocitl.“

3.4.3. VYBOČENÍ Z PODMÍNEK NUTNÉ OBRANY

Stav, při němž dochází k vybočení z podmínek nutné obrany nebo tyto podmínky nejsou splněny ve všech směrech, nazýváme tzv. excesem.

V tomto smyslu je rozlišováno:

- a) vybočení z požadavku přiměřenosti obrany (exces intenzivní): obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, vybočení je očividné, jasné a nepochybné.
- b) vybočení z časových podmínek (extenzivní exces): jednání není provedeno v době, kdy útok přímo hrozil nebo trval, tj. stalo se předčasně anebo v době, kdy útok už skončil.

K vybočení z podmínek nutné obrany může dojít úmyslně i z nedbalosti. Trestní odpovědnost obránce tak nastává při zaviněném překročení mezí nutné obrany. Zavinění se musí vztahovat rovněž k příslušným znakům skutkové podstaty, která byla naplněna (nemusí jít o stejnou formu zavinění).

JUDIKATURA: R 20/2008

„V případě excesu z mezí nutné obrany je podmínkou trestní odpovědnosti obránce nejen zaviněné překročení nutné obrany, ale jeho zavinění se musí vztahovat též ke znakům příslušné skutkové podstaty, kterou tím naplnil, přičemž nemusí jít o stejnou formu zavinění.“

Z hlediska zavinění rozeznává právní teorie shodně jako u krajní nouze další typy excesů. Jedná-li se o vybočení ze zlosti, pomstychtivosti atp., nazývá se tento exces jarým (stenickým). Pokud jde o vybočení z leknutí, strachu atp., nazývá se tento exces chabým (astenickým).

Důležité je taktéž posuzovat, jestli se jedná o úmyslné či nedbalostní překročení podmínek nutné obrany, a přihlížet přitom rovněž k rozrušení obránce vyvolanému útokem.

JUDIKATURA: R 16/1994

„Podmínkou trestnosti jednání, které je překročením mezí nutné obrany (§ 13 tr. zák.), např. proto, že útok, proti kterému je obrana zaměřená, již netrvá, je také zavinění vztahující se na tuto skutečnost. V takových případech je třeba také důsledně zjišťovat,

zda šlo o úmyslné nebo nedbalostní překročení mezi nutné obrany a přihlížet přitom i k rozrušení obránce vyvolanému útokem.“

Trestní zákoník na excesy opět výslovně pamatuje v ustanoveních o trestech, a to v souvislosti s polehčujícími okolnostmi a možností snížení trestu odnětí svobody (viz kapitola 3.3.3.).

3.4.4. PREVENTIVNÍ NUTNÁ OBRANA A AUTOMATICKÁ OBRANNÁ ZAŘÍZENÍ

S tzv. preventivní nutnou obranou se v běžném životě setkáváme zcela běžně. Pod tento pojem je možno podřadit např. pořízení hlídacího psa, zajištění ostrahy za pomoci bezpečnostních služeb, ale i třeba legální opatření střelné zbraně. Důvody pro taková jednání mohou být různé, od snahy o zamezení neoprávněného vniknutí do bydlišť či jiných objektů až po zajištění ochrany osob před možným fyzickým napadením. Obecně jsou tato jednání z hlediska podmínek nutné obrany přípustná, tj. při dodržení zákonných mezí nejsou trestná, pokud sama nejsou trestným činem (např. § 279 trestního zákoníku – nedovolené ozbrojování, § 280 trestního zákoníku – vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků), anebo vývojovým stadiem ke spáchání úmyslného trestného činu v budoucnu. K tomu je nutno dodat, že použití nelegálně držené zbraně neznamená a priori vyloučení nutné obrany, neboť pro posouzení, zda šlo o nutnou obranu, je určující, zda byla taková zbraň použita v souladu s podmínkami nutné obrany či nikoli.

Samotný fakt, že si někdo připravil zbraň na případnou obranu proti hrozcímu a očekávanému útoku, nevylučuje závěr, že šlo o nutnou obranu.

JUDIKATURA: R 19/1982

„Skutočnosť, že si niekto pripraví na obranu proti hroziacemu a očakávanému útoku zbraň, nevylučuje záver, že ide o nutnú obranu.“

Poněkud komplikovanější je otázka použití automatických obranných zařízení. Mezi tato zařízení můžeme řadit např. samostříly, rozličné nástražné systémy, pasti či zapojení elektrického proudu do kovových plotů apod. Rovněž zde již platí, že k vybočení z jednání v nutné obraně nedochází automaticky, ale až tehdy, pokud by při

použití automatického obranného zařízení nebyly dodrženy podmínky nutné obrany, avšak posouzení těchto případů je o poznání složitější.

JUDIKATURA: R 12/2010

„Instalace a použití automatického obranného zařízení, jehož účelem je odvrátit možný nebo předpokládaný budoucí útok na zájem chráněný trestním zákonem na určitém místě bez součinnosti obránce (např. nástražné systémy, samostříly, zapojení elektrického proudu do mříží či kovového oplocení nemovitosti), samo o sobě nevylučuje naplnění podmínek nutné obrany podle § 13 tr. zák.“

Námítky proti automatickým obranným zařízením jsou různého druhu. Nejzávažnějšími jsou především ty, které se vztahují k časovým mezím nutné obrany, adresnosti nutné obrany a její přiměřenosti (je však nutno si uvědomit, že obdobné námítky mohou nastat i např. u zmíněného hlídacího psa).

Pokud jde o časové hledisko, vzniká zde otázka, zda obrana za pomoci automatického obranného zařízení není předčasná, jelikož zařízení je instalováno ještě před hrozbou bezprostředního útoku. V tomto smyslu lze souhlasit se Šámalem, který uvádí, že taková úvaha by byla správná pouze za předpokladu, kdy by se nutná obrana realizovala a skutečně ukončila již instalací nebo nastražením příslušného automatického obranného mechanismu. Ve skutečnosti tomu tak ale není, protože obránce instaluje obranné zařízení, resp. programuje jeho činnost preventivně do budoucna pro případ útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem, přičemž obrana není provedena (dokončena) instalací takového zařízení, ale teprve jeho skutečným zásahem vůči útočníkovi. Právě předem plánované působení na útočníka v okamžiku útoku pomocí nástroje je touto nutnou a předpokládanou odpovědí na eventuální útok. Protože je tedy použitá obrana účinná až v okamžiku útoku jako bezprostřední reakce na něj, je časová podmínka nutné obrany splněna a působí-li skutečně jen v době trvání tohoto útoku, nejde o tzv. exces extenzivní⁶².

---

⁶² ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 410

Problematická je dále skutečnost, že automatická obranná zařízení potenciálně ohrožují nejen útočníky, ale i nezúčastněné osoby, neboť se tato zařízení aktivují samovolně po narušení (např. vniknutí do chráněného objektu). Jedná se tedy i o určité abstraktní ohrožení osob odlišných od útočníka. Jsou-li ale zachovány zákonné meze nutné obrany nelze ani v tomto obecně spatřovat exces, neboť příprava k obraně je povolena.

Nejzávažnější námitkou je nesplnění požadavku přiměřenosti vůči způsobu útoku, jelikož obránce zpravidla nemůže intenzitu útoku v okamžiku instalace automatického obranného zařízení znát. Nebude sice zřejmě možno dovodit, že by chtěl obránce v době instalace zařízení způsobit zasažené osobě nějaký trestněprávně relevantní následek (či s tím byl s ním alespoň srozuměn) a tedy chtěl překročit meze nutné obrany, ale tato skutečnost pochopitelně nevylučuje odpovědnost za nedbalostní trestný čin.

Jak v případě adresnosti nutné obrany tak i její přiměřenosti se u automatických obranných zařízení jako klíčový aspekt jeví existence varujících a zabezpečovacích opatření, jejichž cílem je potenciálním excesům zabránit. To znamená, že obránce se musí pokusit co nejvíce minimalizovat nebezpečí spojené s instalací obranného zařízení, aby k jeho spuštění došlo opravdu jen trestnou činností útočníka. Základním opatřením je pochopitelně řádné uzamčení objektu. Dalším běžným opatřením je viditelné umístění různých výstražných nápisů. Obránce může použít i jiné signalizační systémy či varovné mechanismy. Je totiž zejména v jeho zájmu, aby zabránil v přístupu k aktivaci obranného zařízení jinou osobou než útočníkem, neboť od přítomnosti zabezpečovacích a varovných opatření může být současně odvislá míra jeho zavinění při možném spáchání trestného činu (zavinění může být rovněž vyloučeno). Šámal uvádí, že ve vztahu k útočnickovi má využití těchto opatření význam v tom, že čím více takových zábranných mechanismů, varování apod. útočník nerespektoval a překonal, tím závažnější a intenzivnější je jeho způsob útoku a tím intenzivnější způsob obrany je tedy možno proti němu užít. Použitím uvedených opatření si tedy pro sebe obránce

podstatně snižuje riziko toho, že jeho obrana bude shledána zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku, resp. zcela zjevně nepotřebnou k odvrácení útoku⁶³.

S ohledem na výše uvedené lze obecně uzavřít, že samotná instalace automatického obranného zařízení a jeho použití nevyklučuje a priori splnění podmínek nutné obrany podle trestního zákoníku, je však zároveň nutno se těmito podmínkami při hodnocení konkrétních okolností případu svědomitě zabývat, a to zejména i v souvislosti s tím, zda obránce učinil taková zabezpečovací opatření, aby se automatické obranné zařízení aktivovalo jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem a jeho účinnost nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

JUDIKATURA: R 12/2010

„Instalace a použití automatického obranného zařízení, jehož účelem je odvrátit možný nebo předpokládaný budoucí útok na zájem chráněný trestním zákonem na určitém místě bez součinnosti obránce (např. nástražné systémy, samostříly, zapojení elektrického proudu do mříží či kovového oplocení nemovitosti), samo o sobě nevyklučuje naplnění podmínek nutné obrany podle § 13 tr. zák.

K tomu, aby byly splněny podmínky nutné obrany v případě použití automatického obranného zařízení zejména v podobě nástražného systému, který se automaticky uvede v činnost po vniknutí útočnicka do chráněného objektu, musí být zabezpečeno, aby se aktivovalo jen proti přímo hrozícímu či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákonem a aby jeho účinnost nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Při zaviněním nedodržení podmínek nutné obrany tím, kdo jej instaloval a odpovídá za jeho provoz, přichází v úvahu jako odpovědnost za trestný čin spáchaný zpravidla z nedbalosti.“

V této souvislosti je ale vhodné doplnit, že k daným právním závěrům dospěl Nejvyšší soud odlišně od svých předchozích rozhodnutí. Názor Nejvyššího soudu na automatická obranná zařízení se tak v čase vyvíjel.

---

⁶³ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 413

„Použije-li pachatel k ochraně svého majetku nástražný výbušný systém, který se aktivuje automaticky po vniknutí jiné osoby do určitého objektu (např. po otevření dveří) a jehož účinky způsobí újmu na zdraví osoby, která vnikla do objektu, nejsou splněny podmínky nutné obrany podle § 13 TrZ ani krajní nouze podle § 14 TrZ.“

3.5. SVOLENÍ POŠKOZENÉHO

3.5.1. OBECNĚ

Dle ustanovení § 30 trestního zákoníku nespáchá trestný čin ten, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny a zároveň platí, že toto svolení musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páčající čin jinak trestný, a musí být dáno dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně. V případě, je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že souhlas by byl jinak udělen vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům. Třetí odstavce citovaného ustanovení pak dále doplňuje, že s výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, nelze za svolení poškozeného považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení.

Podstata tohoto institutu vychází ze staré římské zásady volenti non fit iniuria - tomu kdo souhlasí, se neděje křivda. Čin, který by jinak byl nedovoleným zásahem do práv poškozeného, se tak svolením stává dovoleným. Z pohledu trestněprávních norem platných na našem území je svolení poškozeného novinkou, neboť poprvé byla tato okolnost vylučující protiprávnost výslovně upravena právě až v trestním zákoníku (i dříve byla pochopitelně dovozována).

Je namístě zároveň zmínit, že ze skutkových podstat některých trestných činů přímo vyplývá požadavek, aby se jednání dělo proti vůli poškozeného, tedy je předpokládán jeho nesouhlas (například donucení v § 185 odst. 1 – znásilnění, § 186

odst. 1 – sexuální nátlak), anebo plyne z povahy trestného činu (např. § 171 – omezování osobní svobody).

Svolení poškozeného může být někdy mylně zaměňováno za souhlas poškozeného s trestním stíháním dle § 163 trestního řádu. Jedná se však o dva odlišné právní pojmy. Svolení poškozeného je hmotněprávním institutem vylučujícím trestnost a čin tedy od počátku není trestným, zatímco souhlas poškozeného s trestním stíháním je institutem procesním, jenž může za podmínek uvedených v trestním řádu nastoupit až tehdy, byl-li trestný čin spáchán.

3.5.2. ZÁJMY, O KTERÝCH MŮŽE OSOBA ROZHODOVAT

U svolení poškozeného se vychází z toho, že lze dát výhradně k zásahům do takových zájmů, o nichž poškozený může bez omezení a oprávněně rozhodovat. Nemůže se tedy jednat o zájmy jiných osob či zájmy společnosti, jelikož poškozený není ke vzdání se těchto jiných zájmů oprávněn, tj. nejde o jeho konkrétní zájem a tímto zájmem nemůže volně disponovat.

Z výše uvedeného mimo jiné vyplývá, že svolení poškozeného nedopadá na všechny trestné činy. Nejtypičtějším příkladem, kde lze tuto okolnost vylučující protiprávnost využít jsou trestné činy majetkové (i když i zde jsou výjimky, např. zneužívání vlastnictví (§ 229), lichva (§ 218)). Svolení poškozeného je možno dále aplikovat u mnohých trestných činů upravených v Hlavě II. trestního zákoníku, tj. u trestných činů proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. I zde však nacházíme trestné činy, u nichž je chráněn rovněž zájem společnosti a souhlas poškozeného proto nebude relevantní. Šámal uvádí např. § 170 (zbavení osobní svobody), kde je chráněna společnost před stavem nesvobody, který se blíží otroctví⁶⁴.

Svolení poškozeného naopak nemá význam např. u trestných činů proti životu, neboť poškozený dát souhlas ke spáchání trestného činu proti jeho životu a zdraví nemůže. U trestných činů jako je např. vražda (§ 140) či zabití (§ 141), byť spáchaných

---

⁶⁴ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 422

se souhlasem poškozeného, tak k vyloučení trestní odpovědnosti nedochází. S ohledem na jednotlivé případy by se dalo uvažovat leda o významu z hlediska druhu a výměry trestu, kdy by bylo možno považovat daný souhlas za jakousi polehčující okolnost, když § 41 písm. b), obsahuje formulaci „ze soucitu“. V této souvislosti je nutno zmínit zejména problematiku tzv. eutanásie. Dle současné soudní praxe je zastáván názor, že zájem společnosti na ochraně lidského života je tak významný, že jednání osoby, která usmrtí jiného, byť s jeho svolením, musí být právně postižitelné nikoliv jako pouhá účast na cizí dobrovolné smrti, nýbrž jako čin, který vykazuje všechny formální znaky trestného činu vraždy.

JUDIKATURA: R 6/1998 Sb. Rt.

„Jestliže obviněný a poškozený se dohodnou na vzájemném úmyslném usmrcení jeden druhého jako způsobu společného dobrovolného ukončení života, potom dohodnuté jednání obviněného, jehož následkem byla smrt poškozeného, naplňuje znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák., nikoli znaky trestného činu účasti na sebevraždě podle § 230 tr. zák. Uvedené okolnosti činu, zejména svolení poškozeného, mohou v konkrétním případě mít význačný vliv na stupeň nebezpečnosti činu pro společnost a spolu s dalšími okolnostmi svědčícími ve prospěch obviněného být důvodem pro použití ustanovení § 40 odst. 1 tr. zák. o mimořádném snížení trestu odnětí svobody.“

Zajímavostí je, že v návrhu trestního zákoníku bylo s eutanásií počítáno, když jeho obsahem byla i privilegovaná skutková podstata trestného činu usmrcení na žádost, jehož by se dopustil ten, kdo ze soucitu usmrtil nevléčitelně nemocnou osobu, která trpí somatickou nemocí, na její vážně míněnou a naléhavou žádost. Vážně míněnou a naléhavou žádostí se měl rozumět svobodný a určitý projev vůle osoby starší osmnácti let, která není zbavena ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům a není stížena duševní poruchou, jednoznačně a důrazně směřující k jejímu vlastnímu usmrcení⁶⁵.

Po podrobné diskusi však byla tato skutková podstata z trestního zákoníku odstraněna. Ačkoli eutanázie nepochybně vyvolává sporné otázky právní, etické, filozofické ale i náboženské, je možné se domnívat, že dříve nebo později snaha o její

---

⁶⁵§118 návrhu trestního zákoníku

výslovnou právní úpravu v trestním zákoníku opět zesílí, neboť zůstává faktem, že čin vraždy je mnohem závažnější než usmrcení nevyléčitelně nemocné osoby, které je provedeno na její vlastní žádost a ze soucitu.

K zásahům do tělesné integrity člověka je nutno doplnit, že výjimečná situace nastává v případě svolení k lékařským zákrokům. Trestní zákoník pro vyloučení protiprávnosti lékařského zákroku stanovuje jen základní meze, a to soulad lékařského zákroku s právním řádem a soulad lékařského zákroku s poznatky lékařské vědy a praxe, přičemž obojí je posuzováno dle stavu v době činu (viz § 30 odst. 3 trestního zákoníku).

Konkrétní podmínky lékařských zákroků jsou pak upraveny zvláštními právními předpisy (např. zák. č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů - transplantací zákon). U takových typů svolení se tedy trestní odpovědnost při zásahu do zdraví a života neuplatní. Od těchto lékařských zákroků je však třeba dále odlišit skupinu lékařských zásahů, které lze provádět i proti vůli dotčené osoby, neboť tak stanoví zvláštní právní předpisy. To znamená, že protiprávnost bude i bez souhlasu vyloučena, budou-li jednající osoby postupovat na základě právních předpisů opravňujících je k určitému výkonu práv a povinností.

U zkoumání souladu jednotlivých postupů při provádění lékařských zákroků s požadavky trestního zákoníku dále hovoříme o tzv. jednání lege artis. Obecně jde o takové jednání, které je v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi v době rozhodování o dalším postupu pro daný obor činnosti a je předpokladem k vyloučení protiprávnosti. Obsah tohoto pojmu však není legislativně definován a k jeho vymezení je pro účely lékařských zákroků nutno vycházet zejména z Úmluvy o lidských právech a biomedicině (čl. 4) a zák. č. 377/2011 Sb., o zdravotních službách (§ 4 odst. 5). Dle Úmluvy o lidských právech a biomedicině je třeba jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy. Dle zákona o zdravotních službách mají být zdravotní služby poskytovány na náležitě odborné úrovni, kterou se rozumí poskytování těchto služeb

podle pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů, při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti. Výklad pojmu lege artis pak dotváří judikatura Nejvyššího soudu⁶⁶.

Například ve věci projednávané pod sp. zn. 6 Tdo 353/2012 tak shledal Nejvyšší soud z hlediska postupu lege artis za významný rovněž i fakt, zda lékař nebo jiný zdravotník v rámci stanovené diagnózy dodržel určitou metodu, která je pro tento případ doporučována odbornými společnostmi (zvláště v obtížných případech, které jsou spojeny s vyšším rizikem fatálních důsledků zvoleného postupu), přičemž ale zároveň konstatoval, že hodnocení postupu lege artis přísluší soudu, který na podkladě znaleckých nebo ústavních posudků posoudí správnost zvolené metody.

3.5.3. NÁLEŽITOSTI OSOBY ZPŮSOBILÉ KE SVOLENÍ

Osobou, která může dát svolení je taková fyzická nebo právnická osoba, jejíž oprávněné zájmy mají být anebo jsou činem dotčeny. Tato osoba musí být způsobilá učinit o svých oprávněných zájmech závazný projev vůle. Aby mohla takový projev učinit, je nezbytností její schopnost samostatně rozhodovat.

Za právnické osoby jednají její statutární orgány nebo jiní zástupci jako fyzické osoby. Právní důsledky se pak přičítají přímo právnické osobě jako subjektu práva (§ 114 odst. 2 trestního zákoníku). Z tohoto důvodu bude svolení poškozeného, jímž je právnická osoba, dávat fyzická osoba oprávněná za právnickou osobu jednat.

Při posuzování způsobilosti ke svolení u fyzických osob ale může nastat situace, kdy je schopnost samostatně rozhodovat nějakým způsobem dotčena. Tento problém vzniká typicky u osob s omezenou svéprávností nebo jednajících v duševní poruše. V takových případech je nutno hodnotit individuální schopnosti osoby v konkrétních situacích a zkoumat, zda je schopna v okamžiku, kdy souhlas poskytuje, vzhledem ke své rozumové a volní vyspělosti zohlednit, jaký má její jednání, k němuž dává souhlas, význam a jaký bude následek. Schopnost poškozeného učinit závazný projev vůle je

---

⁶⁶ např. rozhodnutí sp. zn. 7 Tdo 219/2005, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008 anebo sp. zn. 6 Tdo 353/2012

nutno pro účely trestního práva odlišovat od ustanovení občanského zákoníku o právním jednání a rozhodovat nezávisle na právu občanském.

3.5.4. NÁLEŽITOSTI SVOLENÍ Z HLEDISKA ČASU

Aby mělo svolení poškozeného zamýšlené právní následky, musí existovat v okamžiku spáchání činu. Lze dát předem anebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný. Zásadním okamžikem pro posouzení časového hlediska je u poskytnutí souhlasu dokonání trestného činu. Nastane-li svolení až po této době, jedná se o souhlas následný (daný po činu).

Následný souhlas zpravidla možný není. Trestní zákoník však stanovuje výjimku, a to v případě, mohl-li jednající důvodně předpokládat, že souhlas by byl nepřítomnou osobou vzhledem k okolnostem případu a osobním poměrům jinak udělen. Tento typ souhlasu je rovněž označován jako souhlas předpokládaný (presumovaný) a je vyžadováno, aby se úsudek jednající osoby o předpokládaném souhlasu opíral o objektivní okolnosti a osobní poměry. Typickým příkladem je jednání syna, který se nezeptal rodičů, zdali si může půjčovat jejich auto, přitom taková domluva platila v minulých letech vždy a ani tentokrát neexistují žádné okolnosti, které by mohly změnit stanovisko rodičů. Jakmile se rodiče o jednání syna dozvěděli, tak jej schválili. Syn proto nespáchal trestný čin neoprávněného užívání cizí věci (§ 207 odst. 1) ⁶⁷.

3.5.5. NÁLEŽITOSTI SOUHLASU

Dle trestního zákoníku musí být svolení dáno dobrovolně, vážně, určitě a srozumitelně. Je zde tedy přítomna podobnost s právem občanským, když na právní jednání jsou kladeny obdobné požadavky (opět ale nelze obě oblasti zcela ztotožňovat). Osoba, která dává svolení, si musí být vědoma všech okolností, které by pro její rozhodnutí mohly mít význam⁶⁸.

---

⁶⁷ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 423

⁶⁸ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 274

Trestní zákoník pro svolení poškozeného nestanovuje konkrétní formu, z toho vyplývá, že lze dát jakýmkoliv způsobem, ať již ústně, písemně anebo konkludentně. Dobrovolností se rozumí svoboda vůle, svolení musí být prosto jak donucení fyzického (vis absoluta) tak psychického (vis compulsiva). Vážnost svolení bude chybět např. při hře či v žertu, tedy tam, kde je s ohledem na okolnosti případu zřejmé, že nemohlo být myšleno vážně. Určitým projevem vůle je projev jednoznačný, jasný, z něhož můžeme přesně zjistit jeho obsah. Podobně u požadavku srozumitelnosti je potřeba, aby bylo možno zjistit, co jím mělo být vyjádřeno.

Pokud pachatel omylem předpokládá, že svolení dostal, není trestně odpovědný za úmyslný trestný čin. To samozřejmě nevyklučuje případnou trestní odpovědnost za trestný čin nedbalostní. Je-li naopak svolení dáno pod vlivem omylu, je možné, že půjde o trestný čin, který uvedení v omyl nebo využití omylu obsahuje jako znak ve skutkové podstatě (např. § 209 – podvod, § 219 – zatajení věci).

V případě překročení mezí u svolení poškozeného nastává procesně obdobná situace jako při překročení mezí krajní nouze nebo nutné obrany, tj. může býti polehčující okolností nebo zavdávat možnost ke snížení trestu odnětí svobody (viz kapitola 3.3.3.). Rozdílem je, že skutkovou podstatu svolení poškozeného neuvádí trestní zákoník v dotčených ustanoveních doslovně, ale vztahuje tyto zásady rovněž na jiné okolnosti vylučující protiprávnost, tj. na svolení poškozeného, jakož i na oprávněné použití zbraně a výkon práv a povinností, o nichž je pojednáváno níže.

3.6. PŘÍPUSTNÉ RIZIKO

3.6.1. OBECNĚ

Přípustné riziko upravuje trestní zákoník ve svém ustanovení § 31 tak, že trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak, přičemž nejde o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život

nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.

Tato okolnost vylučující protiprávnost byla výslovně upravena až současným trestním zákoníkem. Dříve byla dovozována teorií i praxí v souvislosti s nebezpečností některých společensky významných činností.

Podstata přípustného rizika spočívá v tom, že nové, potenciálně prospěšné poznatky je potřeba vyzkoušet v praxi, což je vždy spojeno s určitým rizikem, které může v konkrétním případě vést (při ohrožení nebo porušení chráněného zájmu) i k trestněprávní odpovědnosti jednajícího. Pro společnost je nicméně žádoucí, aby bylo v nezbytné míře a za stanovených podmínek takové riziko podstupováno, aniž by vedlo k trestnímu postihu. Jelínek dodává, že dovolené riziko jako okolnost vylučující protiprávnost záleží v tom, že při zavádění nové techniky, při zkoušení nových výrobků, při odvracení nebezpečí, které vzniklo ve výrobě, a při výzkumu je třeba někdy zájmy, jinak chráněné vystavit určitému nebezpečí, neboť bez nebezpečí není možný žádný vědeckotechnický pokrok⁶⁹. Nastane-li tedy následek, s nímž trestní právo spojuje právní odpovědnost, ale současně jsou dodrženy stanovené podmínky přípustného rizika, je protiprávnost jednání vyloučena.

Skutková podstata přípustného rizika je v trestním zákoníku definována co nejobecněji, jelikož zákonodárce považoval za účelné, aby mohla být aplikována na rozličné obory lidské činnosti. Přípustné riziko tedy nedopadá pouze na oblast výroby, výzkumu (ačkoli to bylo v původním znění trestního zákoníku předloženém vládě navrhováno⁷⁰) či lidskou činnost průmyslového a technického charakteru, ale např. i na oblast lékařství, obchodu anebo dokonce sportu (viz níže).

---

⁶⁹ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 275

⁷⁰ původní návrh trestního zákoníku (§ 31)

3.6.2. OSOBA OPRÁVNĚNÁ JEDNAT

Podstupovat přípustné riziko nemůže kdokoli, nýbrž jen takové osoby, na které trestní zákoník ve svém výčtu výslovně pamatuje, tj. osoby jednající v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce. Účelem dané restrikce je nepochybně požadavek na určitou kvalifikovanost jednajícího subjektu, když se předpokládá, že osoba, která je tímto oprávněním nadána, má schopnost posoudit podstupované riziko ve vztahu k předpokládanému výsledku.

Obdobně, jako již bylo zmíněno u provádění lékařských zákroků v případě svolení poškozeného, se i u přípustného rizika vyžaduje jednání lege artis, tedy jednání v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi v době rozhodování o dalším postupu pro daný obor činnosti. Rizikové jednání tak musí odpovídat dosaženému stavu vědeckého poznání a jednající osoba by měla tyto poznatky znát.

3.6.3. SPOLEČENSKY PROSPĚŠNÁ ČINNOST

Další z podmínek přípustného rizika je, aby jednáním byla vykonávána společensky prospěšná činnost. Riziko musí být podstupováno s cílem k dosažení určitého společenského prospěchu, společensky žádoucích a užitečných hodnot. Vyloučen je naopak prospěch individuální, pokud by zároveň nebyl společenským zájmem. Společensky prospěšná činnost se pochopitelně projevuje v různých oborech lidské činnosti. Může tak jít např. i o oblast ekonomickou. Jelínek ovšem zároveň dodává, že snaha vyloučit trestní odpovědnost při zavádění nové technologie s cílem zvýšit zisk a prospěch, po kterém volá hospodářská praxe, je trestuhodná⁷¹.

3.6.4. SUBSIDIARITA PŘÍPUSTNÉHO RIZIKA

Subsidiarita přípustného rizika znamená, že riskantní jednání lze učinit až tehdy, není-li možno společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak. Z toho plyne, že tam, kde jiná možnost existuje, nesmí být přípustné riziko použito. Zde však platí logická výjimka, že společensky prospěšného výsledku sice lze dosáhnout jinak, ale jen

---

⁷¹ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 276

s náklady, které sledovaný účel zřejmě přesahují, anebo by účelu bylo dosaženo za dlouhou dobu, ačkoli hrozí nebezpečí z prodlení. V těchto případech není přípustné riziko vyloučeno.

3.6.5. OSTATNÍ PODMÍNKY PŘÍPUSTNÉHO RIZIKA

Další meze přípustného rizika upravuje druhý odstavec, který stanovuje, že nejde o přípustné riziko, jestliže nebyl dán v souladu s jiným právním předpisem souhlas a taková činnost ohrožuje život nebo zdraví člověka, či zde chybí proporcionalita ve vztahu k výsledku, anebo provádění činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.

Podobně jako u svolení poškozeného normuje trestní zákoník v případě přípustného rizika další výjimku, kdy osoba může dát souhlas s potenciálním zásahem do jejího života zdraví a osoby (pokud bude v souladu s jiným právním předpisem). V této souvislosti hovoříme o tzv. informovaném souhlasu. Osoba ohrožená na zdraví musí být o všech rizicích plně poučena. Jiné právní předpisy, na jejichž základě lze souhlas udělit, se dotýkají především zdravotnického práva (např. zák. č.285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), jenž stanovuje podrobnosti týkající se poučení a souhlasu dárce při odběru tkání a orgánů). Je patrné, že přípustné riziko se v této oblasti do jisté míry prolíná s úpravou svolení poškozeného.

U přípustného rizika se uplatňuje rovněž zásada proporcionality, která spočívá v tom, že pravděpodobnost nežádoucího následku nesmí být zcela zřejmě vyšší, než pravděpodobnost společensky očekávaného prospěchu, tj. není možné, aby výsledek, k němuž jednání směřuje, zcela zřejmě neodpovídal míře rizika. Činností v rámci podmínek přípustného rizika tak může být způsoben závažnější následek, jelikož se nepoměřuje následek, ale právě míra rizika ve vztahu k dosažení společensky očekávaného prospěchu.

Při zvažování stupně rizika se posuzují hlediska jako je hodnota chráněného zájmu, rozsah hrozícího nežádoucího následku a pravděpodobnost, že nežádoucí

následek nastane. Šámal uvádí, že tedy nejde jen o maximalizaci možných výhod na jedné straně a minimalizaci možných ztrát na druhé straně, ale také o relaci k veřejnému zájmu, zásadám humanity (lidskosti) i morálním pravidlům, přičemž zároveň dodává, že proto nelze zásadně podniknout rizikové jednání, které by sice na jedné straně mohlo mít významné kladné výsledky, ale také katastrofální nenahraditelné následky, i když jejich pravděpodobnost není příliš velká, a proto je třeba velmi opatrně nakládat s atomovou energií, ale také zvláště opatrně přistupovat ke genetickým výzkumům a dalším mimořádně rizikovým aktivitám⁷².

Jednání v přípustném riziku nesmí odporovat požadavkům jiných právních předpisů, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičít dobrým mravům. Z toho vyplývá, že za použití přípustného rizika nelze obcházet existující právní předpis tam, kde je daná činnost již příslušným způsobem upravena anebo odporovat výše označeným právním kategoriím. V této souvislosti je nutno poznamenat, že některé uvedené kategorie jsou neurčitými právními pojmy, jejichž použití bude zpravidla záviset na posouzení každého jednotlivého případu soudem.

Shodně jako u krajní nouze a nutné obrany pamatuje trestní zákoník na překročení mezí přípustného rizika (tzv. exces) výslovně v ustanoveních o trestech, a to v souvislosti s polehčujícími okolnostmi a možností snížení trestu odnětí svobody (viz kapitola 3.3.3.).

3.6.6. EXKURZ: OKOLNOSTI VYLUČUJÍ PROTIPRÁVNOST VE SPORTU

3.6.6.1. Trestní odpovědnost sportovců obecně

Ačkoli je v dnešní době sport celospolečenským fenoménem, legislativa zaměřená výhradně na tuto oblast je velmi úsporná. I přes výše uvedené je vhodné poznamenat, že zákonnou definici sportu český právní řád obsahuje, a to v ustanovení § 2 zák. č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu, kde se uvádí, že pro účely tohoto zákona pojem sport představuje všechny formy tělesné činnosti, které si prostřednictvím organizované i neorganizované účasti kladou za cíl harmonický rozvoj tělesné

---

⁷² ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 430

i psychické kondice, upevňování zdraví a dosahování sportovních výkonů v soutěžích všech úrovní. Sportem pro všechny se pak rozumí organizovaný a neorganizovaný sport a pohybová rekreace určená širokým vrstvám obyvatelstva. Rovněž trestní zákoník lze chápat jako právní normu, která je sportovní legislativou v širším slova smyslu, neboť je na sport aplikována (viz níže).

Otázka trestněprávního jednání v rámci různých sportovních aktivit je v nynější době vysoce aktuálním tématem a stále častěji musí být řešena právě prostřednictvím soudů. Je evidentní, že sport se jako odvětví lidské činnosti v posledních letech dynamicky rozvíjí, je rychlejší, tvrdší i agresivnější. S tím souvisí i rostoucí medializace sportu či popularita sportovců, která žene do popředí ekonomický aspekt sportu. Zároveň je nutno si uvědomit, že stoupá počet negativních vlivů, jako je doping nebo různá korupční jednání. Stejně tak ale mohou být za určitých okolností na podkladě norem trestního práva posuzována jednání sportovců při tzv. kontaktních sportech, která svou povahou a intenzitou jednoznačně vybočují z kategorie ostatních nedovolených sportovních zákroků a mají za následek závažné úrazy a zranění.

Pokud jde konkrétně o trestní odpovědnost sportovců za způsobené sportovní úrazy, může být její posouzení v praxi sporné. Dlouhou dobu bylo vůbec problematické, zda má trestní právo do této oblasti ingerovat. Toto téma se zásluhou médií dostalo i do povědomí širší veřejnosti a stalo se mnohdy populárním námětem k různým diskuzím. Je nicméně zajímavé sledovat, jak se úvahy nad trestní odpovědností sportovců v čase vyvíjely. Zatímco v roce 2001, kdy po zákeřném faulu protihráče ochrnil hokejista Tomáš Zelenka a státní zástupce Arif Salichov prohlásil, že za zranění nikoho stíhat nebude, neboť "ve sportu prostě platí odlišná pravidla", v roce 2015 již závažnější případy soudy standardně řeší a za hrubý faul a zranění protihráče mohou být sportovci trestně odpovědní⁷³.

K danému vývoji přispěla především judikatura Nejvyššího soudu. Prvním rozhodnutím, které přineslo zásadní zvrat v nahlížení na trestní odpovědnost sportovců je usnesení Nejvyššího soudu České republiky pod sp.zn. 5 Tdo 997/2002. Je zde totiž

---

⁷³ viz. např. usnesení Nejvyššího soudu České republiky pod sp. zn.: 8 Tdo 418/2015

zdůrazněna teze, že trestní odpovědnost sportovce (pachatele) nastupuje po překročení hranice rizika vyplývajícího ze hry, které každý sportovec podstupuje, přičemž konkrétní okolnosti, za nichž ke skutku došlo, mají zásadní význam pro závěr o zavinění. V projednávané věci se jednalo konkrétně o čin spáchaný při hokejovém zápase, kdy hokejista udeřil protihráče špičkou hokejky do obličeje, aniž by se tento aktivně účastnil hry a manipuloval s kotoučem. Králík, jenž se dlouhodobě zabývá sportovním právem, k tomuto rozhodnutí uvádí, že je určitě přínosem pro sportovněprávní judikaturu, ale současně dodává, že argumentačně není příliš podrobná a nemůže proto působit jako precedent sjednocující praxi orgánů činných v trestním řízení⁷⁴.

Za rozhodnutí, které lze bez pochyb označit jako průlomové a obsahující podrobnou argumentaci, je u odborné veřejnosti považováno až usnesení Nejvyššího soudu pod sp. zn. 3 Tdo 1355/2006. V posuzovaném případě bylo jako trestný čin shledáno jednání, jehož se pachatel dopustil při fotbalovém utkání tím, že v souboji o míč zezadu či z boku zasáhl s použitím nepřiměřené síly nohu protihráče, kterému způsobil tříštivou zlomeninu lýtkové kosti a přetržení deltového vazů u vnitřního kotníku levé nohy, což mělo za následek ublížení na zdraví. Nejvyšší soud mj. konstatoval, že fotbalová pravidla nikde neupravují a také nemohou upravovat situaci, kdy v důsledku jejich porušení byla někomu z hráčů způsobena újma na zdraví. Pro tyto případy platí zásada subsidiarity trestního práva (vedle subsidiarity práva občanského z hlediska případného řešení škody způsobené zraněním) a normy trestního práva je namístež uplatnit tam, kde posuzované jednání je zaviněným excesem z příslušných ustanovení sportovních pravidel v tom smyslu, že jde o jednání, které není těmito pravidly dovoleno a není těmito pravidly - pokud jde o způsobený následek na zdraví - sankcionováno. Trestní odpovědnost tedy nelze omezovat jen na úmyslné jednání, ale trestní sankce přichází v úvahu i v závažnějších případech zavinění z nedbalosti, přičemž je rovněž nutné individuálně posuzovat vzniklá zranění hráčů nejen v jednotlivých druzích sportu, ale i míru porušení daných pravidel toho či onoho

---

⁷⁴ KRÁLÍK, M. Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky). *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 8, s. 235.

sportovního odvětví.

S ohledem na výše uvedené je možno uzavřít, že zásahy trestního práva do oblasti sportu jsou v dnešní době realitou a v budoucnu jich bude zřejmě stále přibývat. Způsob, jakým k oněm zásahům dochází, je však do značné míry závislý jednak na zohlednění zásady subsidiarity trestní represe, kdy by se trestní právo mělo využívat podpůrně jen v případech společensky škodlivých, když už ostatní právní předpisy mírnější povahy není možné použít (tj. princip ultima ratio), a jednak právě i na využití okolností vylučujících protiprávnost. Odsouzení sportovců za trestný čin by pak mělo nastat pouze výjimečně, a to tehdy, pokud jejich činy svou brutalitou a záludností vybočují z mezí běžných nedovolených sportovních zákroků a jsou v rámci této skupiny jakýmsi excesem. Není totiž žádoucí, aby docházelo k nadužívání norem trestního práva a tím i ke kriminalizaci sportu.

3.6.6.2. Aplikace jednotlivých skutkových podstat okolností vylučujících protiprávnost ve sportu

Je nepředstavitelné, aby každé porušení sportovních pravidel, které má na druhé straně za následek zranění protihráče, vedlo později k trestnímu stíhání. Existuje proto mnoho teorií majících za cíl vyloučení právní odpovědnosti za sportovní úrazy. Mezi možnostmi jak k tomu dospět patří současně i využití okolností vylučujících protiprávnost.

Základní otázkou je, jakou konkrétní skutkovou podstatu lze použít. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku jednoznačně preferuje přípustné riziko. Plyne z ní totiž, že definice přípustného rizika v zásadě pokrývá všechny případy tohoto rizika, neboť stranou nezůstávají ani rizika např. v souvislosti se sportovními aktivitami (boxeři, hokejisté, automobiloví závodníci apod.)⁷⁵. Tento názor se mimo jiné opírá o fakt, že s provozováním sportovní činnosti může být u určitých druhů sportu spojena zvýšená pravděpodobnost vzniku úrazu. Sportovec si je této možnosti vědom a sportovního klání se i tak účastní, čímž určité riziko akceptuje.

---

⁷⁵ důvodová zpráva k trestnímu zákoníku (§ 31)

S výše uvedeným nelze beze zbytku souhlasit, neboť definice přípustného rizika je sice velmi obecná, ale v porovnání s rozmanitostí sportovních činností zkrátka nepřiléhavá. Aby bylo možno nějakou situaci podřadit pod přípustné riziko, je nezbytné splnit jednotlivé zákonné podmínky. Výkladem lze např. dovodit, že sportovec svou účastí na sportovním utkání sleduje společensky prospěšný cíl, který vyplývá z prospěšné funkce sportu. Problematičtější je již ale stanovený okruh osob, které mohou v rámci přípustného rizika jednat, neboť tak musí činit v souvislosti se svým zaměstnáním, povoláním, postavením nebo funkcí (tedy nemůže takto jednat kdokoli). Profesionální sportovec by tuto podmínku zřejmě splnil, jelikož sport je bezesporu jeho povoláním a k činnosti profesionálního sportovce dochází zpravidla na základě nějakého formálního smluvního vztahu, tzn., existuje zde i jakési specifické postavení a můžeme se tudíž domnívat, že taková osoba má pro rozhodnutí na základě přípustného rizika jisté předpoklady. Je nicméně k zamyšlení, zda by byly tyto předpoklady naplněny i u osob provozující amatérský sport, jenž je pouze formou volnočasové aktivity. K tomu je vhodné dodat, že pod zmíněnou kategorii spadají téměř všechny nižší sportovní soutěže u kontaktních sportů, kde různé úrazy nejsou ničím výjimečným.

Proti aplikaci přípustného rizika u sportovních úrazů je dále možné namítnout, že má být využito za situace, pokud společensky prospěšného výsledku nelze dosáhnout jinak. Míra rizika je odvozena od sportovních pravidel, která by svým obsahem měla úrazům předcházet. Je pochopitelné, že sportovec by měl dodržovat stanovená sportovní pravidla a snažit se zvítězit tak, aby nedošlo k újmě na zdraví protihráče. S ohledem na charakter některých kontaktních sportů (např. box, americký fotbal) ale nebude možno způsobení újmy na zdraví ani při striktním dodržování pravidel zcela vyloučit.

Z výslovně upravených skutkových podstat okolností vylučujících protiprávnost v trestním zákoníku lze při posuzování trestní odpovědnosti sportovců uvažovat i o aplikaci svolení poškozeného. Tato myšlenka je logicky založena na tom, že vstupem sportovce do sportovního utkání dochází k udělení souhlasu s nebezpečím, které z této činnosti hrozí. Avšak ani zde není možno bez výhrad souhlasit, a to zejména z důvodu, že u svolení poškozeného nepřipadá v úvahu (s výjimkou případů svolení k lékařským

zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe) považovat za svolení souhlas poškozeného k ublížení na zdraví nebo usmrcení, tedy např. souhlas s konkrétním zraněním od protihráče. Sportovec tak sice akceptuje příslušná sportovní pravidla, ale rozhodně nedává souhlas s možností úrazu a zásahu do jeho tělesné integrity. V této souvislosti je složité představit si splnění citované podmínky např. v bojových sportech, kde je předpokladem úspěchu vyřazení soupeře z boje, a to i za cenu případného zranění.

Další možností je využití tzv. výkonu dovolené činnosti. Tato okolnost vylučující protiprávnost není v trestním zákoníku výslovně upravena, ale je dovozována právní teorií (viz níže). Základním východiskem pro tuto úvahu je skutečnost, že stát uznává sportovní činnost jako součást moderní společnosti a v mnoha případech sport přímo podporuje, čímž fakticky schvaluje rizika s ním spojená a připouští i jistou míru nebezpečí, které sportovcům v souvislosti s tímto výkonem činnosti hrozí.

Otázka vyloučení odpovědnosti za sportovní úrazy a zranění tedy není dosud jednoznačně vyřešena. V praxi je proto nutno při posuzování konkrétních případů vycházet z okolností vylučujících protiprávnost přicházejících v úvahu, tj. přípustného rizika, svolení poškozeného a dovolené činnosti, případně jejich kombinace. Je však na zvážení, zda by nebylo vhodnější upravit pro danou problematiku samostatnou skutkovou podstatu sportovního rizika, která by plně odpovídala požadavkům tohoto specifického prostředí, neboť trestní odpovědnost sportovců je stále častěji předmětem řízení soudů.

3.7. OPRAVNĚNÉ POUŽITÍ ZBRANĚ

3.7.1. OBECNĚ

Poslední výslovně upravenou okolností vylučující protiprávnost v trestním zákoníku je oprávněné použití zbraně. V ustanovení § 32 trestního zákoníku je stanoveno, že trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.

Trestní zákoník u dané okolnosti vylučující protiprávnost odkazuje co do podmínek přípustného jednání zcela na speciální právní normy. Právních předpisů, které k použití zbraně opravňují, nalezneme v právním řádu hned několik. Jedná se logicky zejména o zákony, jež definují činnost jednotlivých ozbrojených složek státu. Podmínky pro oprávněné použití zbraně se však v závislosti na potřebách konkrétních právních předpisů různí. Odlišná je zároveň i úprava toho, co se dle kterého předpisu rozumí zbraní (někde se za zbraň považuje pouze zbraň střelná, jinde i bodná a sečná). Definice pojmu zbraň se tak nekryje s tím, co zbraní rozumí trestní zákoník při spáchání trestného činu se zbraní (§ 118 - zbraní se tu obecně rozumí cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším), ale je výrazně užší.

Vlastním použitím zbraně se pak rozumí zacházení se zbraní takovým způsobem, k němuž je určena (např. střelné zbraně ke střelbě, bodné zbraně k bodání). Proto se použití zbraně jiným způsobem, např. u střelné zbraně úderem, posuzuje jako použití jiného donucovacího prostředku (za donucovací prostředek, nikoli použití zbraně, se zpravidla považuje „varovný výstřel“)⁷⁶.

Oprávněné použití zbraně je důvodem vylučujícím protiprávnost jen tehdy, jestliže je zbraň použita za konkrétních a přesných podmínek stanovených právním předpisem. Je ale třeba si uvědomit, že mimo tyto případy jsou osoby, které by mohly za stanovených mezí použít zbraň, oprávněny jednat i v nutné obraně či krajní nouzi dle obecných zásad.

---

⁷⁶ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 433

3.7.2. JINÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

Jak bylo řečeno, předpisů opravňujících k použití zbraně je několik. Zpravidla jsou jimi zákony, ale není vyloučeno, aby použití zbraně blíže konkretizovaly i podzákoné právní předpisy vydané v mezích stanovených zákonem. Tyto předpisy nicméně pro použití zbraně nemohou stanovit mírnější podmínky, než stanoví zákon.

3.7.2.1. Zákon o Policii České republiky

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „zákon o Policii ČR“) upravuje použití zbraně v ustanovení § 51, kde je stanoveno, že policista je při zákroku oprávněn použít donucovací prostředek a zbraň, k jejichž používání byl vycvičen. Zbraní se dle zákona o Policii ČR rozumí zbraň střelná (příloha k zákonu č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, podává v bodech 1 až 26 výčet a popis jednotlivých druhů střelných zbraní), včetně střeliva a doplňků zbraně, vyjma vrhacího prostředku majícího povahu střelné zbraně s dočasně zneschopňujícími účinky, a dále zbraň bodná a sečná, výbušnina, speciální výbušný předmět, průlomový pyrotechnický prostředek a speciální náloživo (§ 56 zákona o Policii ČR).

Konkrétní podmínky pro použití zbraně jsou vymezeny v ustanovení § 56 zákona o Policii ČR, které uvádí, že policista je oprávněn použít zbraň:

- a) *v nutné obraně nebo v krajní nouzi,*
- b) *jestliže se nebezpečný pachatel, proti němuž zakročuje, na jeho výzvu nevzdá nebo se zdráhá opustit svůj úkryt,*
- c) *aby zamezil útěku nebezpečného pachatele, jehož nemůže jiným způsobem zadržet,*
- d) *nelze-li jinak překonat aktivní odpor směřující ke zmaření jeho závažného zákroku,*
- e) *aby odvrátil násilný útok, který ohrožuje střežený nebo chráněný objekt anebo prostor,*

f) nelze-li jinak zadržet dopravní prostředek, jehož řidič bezohlednou jízdou vážně ohrožuje život nebo zdraví osob a na opětovnou výzvu nebo znamení dané podle jiného právního předpisu (dle zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů – zákon o silničním provozu) nezastaví,

g) jestliže osoba, proti níž byl použit donucovací prostředek, hrozba namířenou střelnou zbraní nebo varovný výstřel, neuposlechne příkazu policisty směřujícího k zajištění bezpečnosti jeho vlastní nebo jiné osoby, nebo

h) ke zneškodnění zvířete ohrožujícího život nebo zdraví osoby.

Použití zbraně je však v případech uvedených pod písmeny a) až f) přípustné pouze tehdy, když by bylo zřejmě neúčinné použití donucovacího prostředku. Donucovacími prostředky jsou podle ustanovení § 52 zákona o Policii ČR např. hmaty, chvaty, údery, kopy, slzotvorné či elektrické dočasně zneschopňující prostředky, obušky, různé vrhací prostředky nemající povahu zbraně, zastavovací pásy, služební psi, vodní stříkače, pouta, ale i úder střelnou zbraní, hrozba namířenou střelnou zbraní, varovný výstřel atd. Před použitím zbraně v případech uvedených pod písmeny a) až e) je pak policista povinen vyzvat osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání, s výstrahou, že bude použito zbraně. Od této výzvy může upustit jen v případě, že je ohrožen jeho život nebo zdraví anebo že je ohrožen život nebo zdraví jiné osoby a současně takový zákrok nesnese odkladu.

Zákon o Policii ČR dále stanovuje, že při použití zbraně je policista povinen dbát nutné opatrnosti, zejména neohrozit životy jiných osob a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje.

Zákon o Policii ČR se ale nezaměřuje pouze na přímé použití zbraně, když v jeho ustanovení § 57 nalezneme i některé povinnosti policisty po použití zbraně. Tak například došlo-li při použití zbraně ke zranění osoby, je policista povinen ihned, jakmile to okolnosti dovolí, poskytnout zraněné osobě první pomoc, zajistit lékařské ošetření a učinit neodkladné úkony nebo jiná opatření, aby mohla být řádně objasněna oprávněnost použití zbraně. Nehledě na výše řečené je policista povinen zákrok, při

němž bylo použito zbraně, bezodkladně ohlásit svému nadřízenému a sepsat o něm úřední záznam, a to s uvedením důvodu pro použití zbraně, jakož i průběhu a výsledku použití. Vedoucí policejního útvaru je poté povinen o zranění nebo usmrcení osoby anebo o škodě nikoli nepatrné (§ 138 trestního zákoníku) způsobených použitím zbraně vyrozumět bez zbytečného odkladu příslušného státního zástupce.

Použití zbraně je dle zákona o Policii ČR omezeno při služebním zákroku proti zjevně těhotné ženě, osobě zjevně vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo chorobou nebo osobě zjevně mladší 15 let. V těchto případech smí policista použít zbraň, jen pokud by útok těchto osob bezprostředně ohrožoval život nebo zdraví policisty či jiných osob anebo by hrozila větší škoda na majetku (§ 138 trestního zákoníku) a nebezpečí zároveň nešlo odvrátit jinak (§ 58 zákona o Policii ČR).

Zvlášť jsou v zákoně o Policii ČR upraveny služební zákroky pod jednotným velením, kde o použití zbraně rozhoduje velitel zakročující jednotky. O použití zbraně může na místě zákroku rozhodnout rovněž nadřízený tohoto velitele, který tímto rozhodnutím přebírá velení až do ukončení zákroku. Rozhodnutí velitele zakročující jednotky, příp. jeho nadřízeného o použití zbraně musí být zadokumentováno záznamovou technikou se zvukem nebo v listinné podobě (§ 59 zákona o Policii ČR).

3.7.2.2. Zákon o obecní policii

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii (dále jen „zákon o obecní policii“), upravuje použití služební zbraně v ustanovení § 20. Dle zákona o obecní policii se služební zbraní rozumí krátká střelná zbraň, jejímž držitelem je podle zvláštního zákona (zák. č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu) obec.

Strážník je oprávněn služební zbraň použít jednak buď za podmínek nutné obrany či krajní nouze, anebo aby zamezil útěku nebezpečného pachatele, jehož nemůže jiným způsobem zadržet. Použití služební zbraně v případě zamezení útěku nebezpečného pachatele, jehož nemůže jiným způsobem zadržet, je ale přípustné jen tehdy, jestliže by bylo zřejmě neúčinné použití donucovacích prostředků. Donucovací prostředky vyjmenovává zákon o obecní policii v ustanovení § 18 a jedná se o obdobné prostředky jako v zákoně o Policii ČR (např. hmaty, chvaty, údery, kopy, dočasně

zneschopňující prostředky, obušky, jiné úderné prostředky, pouta, ale i úder střelnou zbraní, hrozba namířenou střelnou zbraní či varovný výstřel, zvláště je poté upraveno použití psa - § 19 zákona o obecní policii).

JUDIKATURA: 8 Tdo 353/2010

„V obecné rovině je zapotřebí akcentovat, že varovný výstřel ze služební zbraně je prakticky nejtěžším donucovacím prostředkem, u něhož je třeba vždy počítat s potenciálním ohrožením života či zdraví jiných osob (a to nejen pachatele, ale například i náhodných kolemjdoucích). Použití takového donucovacího prostředku ve smyslu § 18 odst. 1 písm. g) zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů, by proto mělo být pro strážníka obecní policie krajní možností.“

Strážník je před použitím služební zbraně povinen vyzvat osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání s výstrahou, že pokud od tohoto jednání neupustí, bude použito služební zbraně. Podobně jako policista může strážník od této výzvy upustit jen v případě, že je ohrožen jeho život nebo zdraví anebo ohrožen život nebo zdraví jiné osoby a zákrok zároveň nesnese odkladu. Při použití služební zbraně je strážník rovněž povinen dbát nutné opatrnosti, zejména aby nebyl ohrožen život jiných osob, a co nejvíce šetřit život a zdraví osoby, proti níž zákrok směřuje.

Shodně jako v zákoně o Policii ČR jsou v zákoně o obecní policii stanoveny i povinnosti strážníka po použití služební zbraně s tím rozdílem, že o použití služební zbraně strážník vyrozumívá osobu, která řídí obecní policii (§ 21 zákona o obecní policii). Stejně tak u použití služební zbraně strážníkem platí omezení vztahující se k zákroku proti zjevně těhotné ženě, osobě zjevně vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo chorobou nebo osobě zjevně mladší 15 let, když zde může služební zbraň použit jen tehdy, ohrožuje-li útok těchto osob bezprostředně život a zdraví strážníka nebo jiných osob nebo hrozí větší škoda na majetku a nebezpečí nelze odvrátit jinak (§ 22 zákona o obecní policii).

3.7.2.3. Zákon o Vojenské policii

Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii upravuje použití zbraně v ust. § 44 a násl., přičemž takřka doslova přejímá pravidla stanovené v zákoně o Policii ČR (blíže

viz shora), a to včetně povinností po použití zbraně, zákroku pod jednotným velením, jakož i zvláštního omezení při zákroku proti zjevně těhotné ženě, osobě zjevně vysokého věku, osobě se zjevným zdravotním postižením nebo osobě zjevně mladší 15 let. Rozdíly nalezneme pouze v příslušné terminologii (např. vojenský policista – policista).

3.7.2.4. Zákon o ozbrojených silách ČR

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky (dále jen „zákon o ozbrojených silách ČR“), upravuje použití vojenské zbraně ve svém ustanovení § 42. Voják je při výkonu pořádkové, strážní, eskortní a dozorčí služby oprávněn použít vojenskou zbraň k tomu:

- a) aby odvrátil přímo hrozící nebo trvajícím útok vedený proti jeho osobě nebo útok, který mu bezprostředně hrozí, anebo útok na život nebo zdraví jiné osoby,*
- b) aby odvrátil nebezpečný útok, který ohrožuje střežený objekt nebo stanoviště, a to po marné výzvě, aby od útoku bylo upuštěno,*
- c) aby zamezil útěku ozbrojené osoby nebo osoby důvodně podezřelé ze spáchání zvláště závažného zločinu, kterou nelze jiným způsobem zadržet,*
- d) je-li třeba zneškodnit zvíře, ohrožuje-li život nebo zdraví osob*

Vojenskou zbraní se dle označeného ustanovení rozumí vojenská střelná zbraň, vojenská zbraň bodná nebo vojenská zbraň sečná. Před jejím použitím je voják povinen, je-li to možné vzhledem k okolnostem případu, vyzvat osobu, proti níž zakročuje, aby zanechala útoku nebo útěku, a to zvoláním "Stůj" či "Stůj, nebo střelím" a podle okolností použít i výstražný výstřel. Současně je voják povinen, dovoluje-li to stupeň ohrožení, použít před užitím vojenské zbraně domluvy, napomenutí nebo hmatů a chvatů sebeobrany, služebního psa anebo úder vojenskou zbraní.

V případě použití zbraně je i dle zákona o ozbrojených silách ČR voják povinen dbát nutné opatrnosti, neohrožovat život a nezpůsobit zranění jiným osobám a taktéž co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje. K použití vojenské zbraně voják

zároveň přistupuje tak, aby byla použita jen přiměřeným způsobem a aby případná škoda nebyla ve zřejmém nepoměru k významu chráněného zájmu. Použití vojenské zbraně je voják povinen neprodleně hlásit nadřízenému a sepsat o tom záznam.

Obdobně jako u zákona o Policii ČR a zákona o obecní policii obsahuje zákon o ozbrojených silách ČR speciální omezení týkající se použití zbraně proti určitým osobám, u nichž je zohledněn morální aspekt. Zákon o ozbrojených silách ČR tedy konkrétně stanovuje, že proti ženě, jejíž těhotenství je zjevně patrné, proti osobě vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo nemocí a dítěti, lze vojenskou zbraň užít jen tehdy, pokud to nezbytně vyžaduje povaha útoku, který tyto osoby vedou proti chráněnému zájmu, anebo mimořádnost vzniklé situace.

3.7.2.5. Zákon o Bezpečnostní informační službě

Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě upravuje použití střelné zbraně příslušníků Bezpečnostní informační služby toliko v ustanovení § 5, dle něhož jsou tito příslušníci oprávněni držet a nosit služební střelnou zbraň a použít ji v případech nutné obrany nebo krajní nouze.

3.7.2.6. Zákon o Vojenském zpravodajství

V případě zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, je použití střelné zbraně definováno v ust. § 5, a to totožně jako u zákona č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, tj. že příslušníci Vojenského zpravodajství ve služebním poměru vojáka z povolání jsou oprávněni držet a nosit služební střelnou zbraň a použít ji v případě nutné obrany nebo krajní nouze.

3.7.2.7. Zákon o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky (dále jen „zákon o Vězeňské službě a justiční stráží ČR“) stanovuje podmínky pro použití střelné zbraně v ust. § 18. V návěti tohoto ustanovení je výslovně uvedeno, že příslušník je oprávněn při plnění svých úkolů použít střelnou zbraň jen výjimečně. Toto výjimečné oprávnění konkrétně slouží k tomu aby:

a) v případě nutné obrany odvrátil přímo hrozící nebo trvajícím útok proti jeho osobě nebo útok na život nebo zdraví jiné osoby,

b) překonal odpor směřující ke zmaření služebního zákroku, pokud jej nemůže překonat jinak a nedokončení zákroku by ohrozilo život nebo zdraví jiné osoby,

c) zamezil útěku osoby ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody ze střeženého objektu nebo při eskortě, kterou nelze zadržet jiným způsobem,

d) odvrátil nebezpečný útok, který ohrožuje střežený nebo chráněný objekt nebo stanoviště, po marné výzvě, aby bylo od útoku upuštěno,

e) zneškodnil zvíře ohrožující život nebo zdraví osob.

Obdobně jako u výše zmíněných zákonů umožňujících použití zbraně, je i zde užití střelné zbraně přípustné jen tehdy, jestliže by použití donucovacích prostředků bylo zřejmě neúčinné a před použitím střelné zbraně je příslušník povinen vyzvat osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání, s výstrahou, že bude použito střelné zbraně (vyjma situace dle písm. e), tj. zneškodnění zvířete ohrožující život nebo zdraví osob). Od této výzvy může být upuštěno tehdy, když je ohrožen život nebo zdraví příslušníka anebo život nebo zdraví jiné osoby a zákrok nesnese odkladu. Při použití střelné zbraně je příslušník taktéž povinen dbát nutné opatrnosti, aby zejména neohrozil život nebo zdraví jiných osob a aby co nejvíce šetřil život osoby, proti níž zakročuje. Každé použití střelné zbraně je pak příslušník povinen bezodkladně oznámit svému nadřízenému, a pokud při jejím použití dojde ke zranění osoby, je příslušník povinen, jakmile to okolnosti dovolí, poskytnout jí první pomoc a zajistit její lékařské ošetření (§ 20 zákona o Vězeňské službě a justiční strážní ČR).

Zákon o Vězeňské službě a justiční strážní ČR pamatuje rovněž na omezení týkající se použití zbraně proti těhotné ženě, osobě vysokého věku a osobě se zjevným zdravotním postižením nebo osobě zjevně mladší 15 let, když stanovuje, že použití zbraně je přípustné, ohrožuje-li útok těchto osob bezprostředně život nebo zdraví příslušníka nebo jiné osoby anebo hrozí větší škoda na majetku a nebezpečí nelze

odvrátit jinak, ale také tehdy, je-li potřeba, aby příslušník zamezil útěku takových osob ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody ze střeženého objektu nebo při eskortě, přičemž zadržení nelze provést jiným způsobem (§ 19 zákona o Vězeňské službě a justiční stráži ČR).

U zákroků příslušníků pod jednotným velením, přechází oprávnění rozhodnout o použití střelné zbraně na velitele zákroku. Na něj přecházejí i povinnosti, které mají jinak po použití střelné zbraně příslušníci. (§ 21 zákona o Vězeňské službě a justiční stráži ČR)

3.7.2.8. Zákon o celní správě

V zákoně č. 17/2012 Sb., o celní správě České republiky (dále jen „zákon o celní správě“), jsou podmínky použití služební zbraně stanoveny v ustanovení § 45, když celník je oprávněn použít zbraň pouze:

- a) v případě nutné obrany nebo v krajní nouzi,*
- b) jestliže se nebezpečný pachatel, proti němuž zakročuje, na jeho výzvu nevzdá nebo se zdráhá opustit svůj úkryt,*
- c) nelze-li jinak překonat aktivní odpor směřující ke zmaření jeho závažného služebního zákroku,*
- d) aby zamezil útěku nebezpečného pachatele, jehož nemůže jiným způsobem zadržet,*
- e) aby odvrátil nebezpečný útok, který ohrožuje chráněný objekt orgánů celní správy nebo objekt ministerstva, orgánů finanční správy nebo Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, v nichž orgány celní správy zabezpečují dodržování veřejného pořádku, po marné výzvě, aby bylo upuštěno od tohoto útoku,*
- f) aby přinutil k zastavení dopravní prostředek, jehož řidič na opětovnou výzvu nebo znamení dané podle jiného právního předpisu nezastaví a nelze-li jej zastavit jiným způsobem,*

g) aby zneškodnil zvíře bezprostředně ohrožující život nebo zdraví osob nebo bezprostředně ohrožující život a zdraví jiných zvířat,

h) když osoba, proti níž byl použit donucovací prostředek hrozby namířenou střelnou zbraní nebo donucovací prostředek varovný výstřel, neuposlechne příkazů celníka směřujících k zajištění bezpečnosti jeho vlastní nebo jiné osoby.

Totožně jako dle zákona o Policii ČR se zbraní ve smyslu zákona o celní správě zbraní rozumí zbraň střelná, včetně střeliva a doplňků zbraně, a dále zbraň bodná a sečná, výbušnina, speciální výbušný předmět, průlomový pyrotechnický prostředek a speciální náloživo. Celník je rovněž povinen k poskytnutí první pomoci osobě, která byla zraněna při použití zbraně (ihned, jakmile to okolnosti dovolí) a zároveň je po každém použití zbraně povinen činit všechny neodkladné úkony, aby mohla být řádně objasněna oprávněnost použití zbraně (§ 46 zákona o celní správě). Celník má dále při použití zbraně i ohlašovací povinnost, což konkrétně znamená, že každý služební zákrok, při němž bylo použito zbraně, je povinen bezodkladně hlásit svému nadřízenému. Toto hlášení musí být písemné, a to s uvedením důvodu, průběhu a výsledku použití zbraně (§ 47 zákona o celní správě).

Použití zbraně je dle zákona o celní správě taktéž omezeno při zákroku proti zjevně těhotné ženě, osobě zjevně vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo chorobou nebo osobě zjevně mladší 15 let, když v těchto případech smí celník použít zbraň, jen pokud by útok těchto osob bezprostředně ohrožoval život nebo zdraví celníka či jiných osob anebo by hrozila větší škoda na majetku (§ 138 trestního zákoníku) a nebezpečí zároveň nešlo odvrátit jinak (§ 48 zákona o celní správě).

3.8. VÝKON PRÁV A POVINNOSTÍ

Jak plyne z výše uvedeného výkladu, trestní zákoník výslovně upravuje pouze pět okolností vylučujících protiprávnost (krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně). To však ještě neznamená, že zde neexistují další, výslovně neupravené okolnosti vylučující protiprávnost.

Ačkoli je tato kapitola souhrnně nazvána jako výkon práv a povinností, tj. mohlo by se zdát, že jde o jednu okolnost vylučující protiprávnost, jedná se ve skutečnosti o celou skupinu takových okolností, které si vynutila teorie a praxe. Výkon práv a povinností je pak jakýmsi zjednodušeným pojmem, pod který lze další okolnosti vylučující protiprávnost zahrnout (jako zvláštní podskupina se někdy odděluje tzv. výkon povolání nebo výkon jiné dovolené činnosti, jenž se svou povahou blíží výkonu práva). V této souvislosti se sluší opět poznamenat, že analogické použití okolností vylučujících protiprávnost je přípustné, neboť analogie ve prospěch pachatele je v trestním právu dovolena.

Základním společným prvkem je pro tyto okolnosti vylučující protiprávnost dovolenost jednání. Dovolenost jednání se zde opírá zpravidla o mimotrestní normy či rozhodnutí učiněná na základě zákona. Plnění povinností a výkon práv vyplývajících ze zákona (z rozhodnutí oprávněného orgánu - např. soudu, správního orgánu) není trestným činem, i kdyby zdánlivě naplnilo znaky skutkové podstaty trestného činu, a to proto, že pokud zákon příkazuje určitým způsobem jednat anebo nějakou činnost povoluje, nejedná se o společensky škodlivý čin.

Konkrétně lze uvést určitý postup orgánů veřejné moci, které plní své zákonem stanovené povinnosti jako například činnost exekutora, jenž zcizuje věci povinného, anebo soudce, který bere obviněného do vazby, nařizuje domovní prohlídku atp. V daných příkladech se tak pochopitelně nejedná o trestnou činnost. I zde je však nutno, aby byly splněny zákonem stanovené podmínky k provedení úkonu. Stejně tak není trestným činem například výkon rodičovských práv plynoucích z občanského zákoníku nebo právo omezit svobodu osoby přistižené při páchání trestného činu nebo bezprostředně poté dle § 76 odst. 2 trestního řádu⁷⁷.

Specifickou situací v rámci plnění zákonné povinnosti je závazný rozkaz. Ten slouží jako konkretizace určité povinnosti. Rozkaz musí být pochopitelně vydán na

---

⁷⁷ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, s. 279

základě zákona a oprávněnou osobou. Ani plnění rozkazu osobou podřízenou v rámci služebních úkolů tak nemůže být trestným činem (není-li rozkaz zjevně zločinný).

Pokud jde o výkon povolání nebo výkon jiné dovolené činnosti, u nichž je přítomno jisté riziko pro zájmy chráněné trestním zákonem, vychází se především z toho, že jejich společenská užitečnost je všeobecně uznávána a tyto aktivity jsou právním řádem upraveny. Pro dané činnosti je typická úprava podmínek pro jejich výkon, jejichž cílem je případné nebezpečí co nejvíce omezit (např. různá sportovní pravidla a bezpečnostní předpisy). Není-li pak překročena dovolená míra nebezpečnosti, nejedná se o trestný čin.

3.9. PROCESNÍ SOUVISLOSTI PŘI POSUZOVÁNÍ OKOLNOSTÍ VYLUČUJÍCÍCH PROTIPRÁVNOST

Jakmile příslušné orgány činné v trestním řízení zjistí, že osoba jednala za okolností vylučující protiprávnost, dochází k ukončení trestního řízení. Skončení trestního řízení může být procesně představováno např. odložením věci, zastavením trestního stíhání anebo zproštěním obžaloby z důvodu, že skutek, který se stal, není trestným činem. To vše v závislosti na konkrétní fázi trestního řízení.

Z hlediska posuzování okolností vylučujících protiprávnost je nutno upozornit zejména na zásadu *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného), dle které platí, že pokud není v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Toto pravidlo mj. plyne z principu *presumpce nevin*y (§ 2 odst. 2 trestního řádu). Konkrétně u okolností vylučujících protiprávnost to znamená, že jestliže jsou skutkové pochybnosti o tom, zda osoba, proti níž se trestní řízení vede, jednala za podmínek vylučujících protiprávnost, je třeba vycházet ze stavu příznivějšího pro tuto osobu. Jinak je nutné bez důvodných pochybností vyvrátit obhajobu obviněného, tj. prokázat, že podmínky pro aplikaci

okolnosti vylučující protiprávnost v době činu dány nebyly nebo byly překročeny meze příslušné okolnosti vylučující protiprávnost⁷⁸.

Pokud by tedy soud nedostál požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo, došlo by k zásadní vadě jeho rozhodnutí, jehož důsledkem by bylo porušení základního práva na presumpci nevinu dle ustanovení čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Při uplatnění okolností vylučujících protiprávnost je tak potřeba především spolehlivě zjistit, zda podmínky pro jejich aplikaci skutečně nebyly splněny. Nelze-li tuto otázku provedenými důkazy zjistit zcela bezpečně, je nutno vycházet ze zásady in dubio pro reo.

JUDIKATURA: R 36/1991

„Při užití důvodu vylučujícího protiprávnost podle § 13 tr. zák. o nutné obraně nemůže soud vycházet ze závěru, že útok ze strany poškozeného "velmi pravděpodobně neskončil". Nelze-li tuto otázku provedenými důkazy zjistit zcela bezpečně, je nutno vycházet ze zásady in dubio pro reo a stran skončení či neskončení útoku na zájem chráněný trestním zákonem učinit závěr, že útok v době činu obviněné, která se mu bránila, trval.“

---

⁷⁸ ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 388

4. OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST

V NĚMECKÉM TRESTNÍM PRÁVU

Německé trestní právo je postaveno na obdobných principech jako trestní právo u nás. Vzhledem ke geografické poloze obou států a různým historickým souvislostem nebude překvapením, že legislativní východiska se u okolností vylučujících protiprávnost do jisté míry překrývají. Zásadní rozdíly jsou tak tvořeny především různými hledisky právně teoretického pojetí. Protože by však komplexní rozbor systematiky německého trestního práva značně přesáhl téma této práce, je níže uveden pouze hrubý nástin těch vybraných právních aspektů, které se nějak dotýkají okolností vylučujících protiprávnost.

Německé trestní právo vychází z přísně formálního pojetí trestného činu. Co se týká jednotlivých skutkových podstat trestných činů, tyto se mohou nacházet i v jiných zákonech než jen v trestním zákoníku. Obecně lze říci, že velkému množství zákazových norem v německém právu odpovídá rozmanitý, neuzavřený seznam norem dovolujících, které jsou rozptýleny přes všechna právní odvětví. Trestným činem je pak jednání, kterým pachatel zaviněně naplnil skutkovou podstatu trestného činu (německá právní teorie používá pojem bezprávi - Unrecht) a zároveň toto jednání není zvláštními okolnostmi dovoleno (ospravedlněno). Aby se mohlo jednat o trestný čin, musí být kumulativně naplněny čtyři znaky – jednání (Handlung), shoda uskutečněného jednání se skutkovou podstatou (Tatbestandsmäßigkeit), protiprávnost jednání (Rechtswidrigkeit) a vina (Schuld).

Německý trestní zákoník (Strafgesetzbuch – dále jen „StGB“) upravuje ve svých úvodních ustanoveních výslovně jen dvě okolnosti vylučující protiprávnost, a to nutnou obranu (§ 32 a § 33) a krajní nouzi (§ 34 a § 35).

4.1. NUTNÁ OBRANA (NOTWEHR)

„§ 32

Notwehr / Nutná obrana

(1) Wer eine Tat begeht, die durch Notwehr geboten ist, handelt nicht rechtswidrig. / Kdo spáchá čin v nutné obraně, nejedná protiprávně.

(2) Notwehr ist die Verteidigung, die erforderlich ist, um einen gegenwärtigen rechtswidrigen Angriff von sich oder einem anderen abzuwenden./ Nutná obrana spočívá v obraně, které je třeba k odvrácení aktuálního protiprávního útoku od sebe sama nebo jiné osoby.“

„§ 33

Überschreitung der Notwehr Überschreitet der Täter die Grenzen der Notwehr aus Verwirrung, Furcht oder Schrecken, so wird er nicht bestraft. / Při překročení nutné obrany z rozrušení, strachu nebo úleku nebude pachatel potrestán.“

Jak bylo zmíněno, právo na nutnou obranu je založeno na obdobných principech jako u nás. Vlastní definici nutné obrány přináší StGB v druhém odstavci § 32, přičemž jeho výklad se v převážné míře od výkladu nutné obrany v českém trestním zákoníku příliš neliší (viz níže). Očividný rozdíl však je v ustanovení § 33 StGB, které upravuje překročení nutné obrany z rozrušení, strachu nebo úleku. V případě, že pachatel překročí meze nutné obrany v těchto situacích, nebude za své jednání potrestán. Dané ustanovení zohledňuje subjektivní okolnosti na straně obránce, jelikož tento má při útoku slabší postavení než útočník. Útočník si může zvolit místo, čas a způsob útoku. Na rozdíl od obránce je na čin připravený. Po obránci není vyžadováno, aby v okamžiku napadení, kdy je např. v silném rozrušení a překvapení, vyhodnocoval objektivně všechny okolnosti a po jejich posouzení volil způsob obrany. To znamená, že za určitých okolností spočívajících v jeho psychickém stavu může obránce z podmínek nutné obrany beztrestně vybočit. Zajímavostí je, že obdobné ustanovení obsahoval

návrh nového trestního zákoníku v § 29 odst. 3 – „Ten, kdo odvrátí útok, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeném útokem“. Navrhovaná změna ale z důvodu obav o možné zvýhodnění pachatelů nakonec schválena nebyla⁷⁹.

4.1.1. PROTIPRÁVNÍ ÚTOK

Dle zákonné definice nutné obrany musí existovat bezprostřední, protiprávní útok. Určující je objektivní stav věci v době činu, jak se jeví zpětně (objektivní posouzení „ex post“), přičemž právo na zásah do právních statků jiného musí být odůvodněno jen skutečně danou a nikoliv pouze domnělou situací nutné obrany.

Útok vyžadovaný podle § 32 StGB musí vycházet od člověka (viz doslovné znění zákona požadující odvrácení aktuálního protiprávního útoku od sebe sama nebo jiné osoby). Útok zvířetem nebo nebezpečí vycházející od věci může odůvodňovat např. použití obranných opatření dle německého civilního práva, ale nikoli nutnou obranu (dle § 228 Bürgerliches Gesetzbuch – dále jen „BGB“, a dále ospravedlňující krajní nouzi, obrannou krajní nouzi). Jinak je tomu v případě, kdy člověk použije zvíře nebo věc jako nástroj pro svůj útok. Zde se vždy jedná o útok člověka.

Útokem se ve smyslu § 32 StGB rozumí hrozící poškození právních statků (a právem chráněných zájmů) způsobené lidským chováním. V zásadě se nutná obrana může vztahovat na každý právní statek. Aby se jednalo o útok, není nutné naplnění skutkové podstaty trestného činu, musí být však překročena hranice sociálně běžného a tolerovaného chování⁸⁰. Jelikož je pro útok ve smyslu zákonné definice nutné obrany vyžadováno lidské jednání, pak je zřejmé, že „nejednání“, jako např. pohyby v bezvědomí, znaky útoku nesplňují. Pro útok ani není potřeba, aby lidské chování bylo cílené a agresivní nebo přímo násilné.

---

⁷⁹ ŠÁMAL, P. Osnova trestního zákoníku 2004 - 2006. 1. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2006, str. 67

⁸⁰ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 194.

Protiprávní je útok tehdy, pokud odporuje právním normám (zákazům, příkazům) a není dovolen na základě ospravedlňujících důvodů. Vůči jednání, které je právními předpisy povoleno, nepřipadá nutná obrana v úvahu a dotčené osoby mají povinnost zásah strpět. Německá právní teorie zaujímá stanovisko, že útokem nemusí být jednání úmyslné, ale i kulpózní. Trestní zákoník váže právo nutné obrany jen na protiprávní útok a o nutnou obranu se jedná i tehdy, pokud útočník úmyslně nejedná. Je současně nutno poznamenat, že v otázce zavinění útoku obecně má německá odborná veřejnost protichůdné názory. Zdá se však, že dle převažujícího mínění, může být útokem i jednání zcela nezaviněné a to s poukazem na fakt, že výklad vyžadující zaviněný útok představuje nepřipustné nalézání práva contra legem, když odepírá napadenému právo na nutnou obranu v případě útoků dětmi či duševně nemocnými a odkazuje jej na právo na odvrácení nebezpečí na základě § 34 StGB⁸¹ (ospravedlňující krajní nouze – k tomu níže). V této souvislosti je rovněž zmiňován též sociálně-etický základ práva na nutnou obranu (bránění právního řádu), který má ve výše uvedených případech svědčit pro oprávnění k odvrácení útoku nutnou obranou.

Útok musí být přítomný. Cílem je omezit intenzitu nutné obrany z časového hlediska na aktuální bojovou situaci. Proto útok, jenž je ukončený, již není možno odvracet nutnou obranou. Odplata cestou pomsty je pochopitelně zakázána. Ani útok, který teprve hrozí, ale ještě není přítomný, nelze odvracet nutnou obranou (může zde však připadat v úvahu výkon oprávnění v rámci krajní nouze dle § 34 StGB). Přítomný je pouze takový útok, který bezprostředně nastává, právě probíhá nebo ještě trvá.

Útoky, které hrozí v budoucnu a které se ještě nenacházejí v bezprostřední fázi před začátkem pokusu, nejsou přítomné. Dle převažujícího výkladu tak německý trestní zákoník nedovoluje tzv. preventivní nutnou obranu. Lze ale zmínit i menšinový názor, jenž poukazuje na to, že pro možnost preventivní nutné obrany hovoří rozšiřující výklad znaku bezprostřednosti, a to s odkazem na účinnost nutné obrany. To konkrétně znamená, že útok nutně nemusí nastávat bezprostředně, stačí, aby byl útočníkem

---

⁸¹ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 195

připraven tak, že by pozdější odvrácení nebylo možné. Uvedený názor je však všeobecně odmítán pro rozpor se zněním, smyslem a účelem § 32 odst. 2 StGB⁸².

Kromě bezprostředně nastávajícího a právě probíhajícího útoku je za přítomný považován též „útok ještě pokračující“. Jako ukončený, zcela uzavřený útok, je brána definitivní a úplná ztráta právního statku obránce anebo např. nezdařený útok.

Protiprávní je odvrácení pouze domnělého útoku (putativní nutná obrana), pro jehož právní následky platí první úprava omylu⁸³.

4.1.2. POŽADAVEK POTŘEBNOSTI, NEZBYTNOSTI (ERFORDERLICHKEIT)

Obránci je dovoleno obranyschopné jednání proti útoku s tím, že útek není takovýmto odvrácením útoku a v zásadě není vyžadován. V rámci odvrácení útoku ale nutná obrana dovoluje jen porušení právních statků útočnicka.

Dovolená je výlučně obrana, která je potřebná k odvrácení útoku. Obvyklá definice této potřebnosti (nezbytnosti) dle německé právní teorie zní: Potřebná (nezbytná) je taková obrana, která je jednak způsobilá k odvrácení útoku a současně je nejmírnějším obranným prostředkem. Stejně jako situaci nutné obrany je nutno požadavek potřebnosti posoudit sice objektivně, určující je zde však hledisko ex ante. To znamená, že posouzení se provádí z pohledu rozvážné třetí osoby podle okolností objektivně rozpoznatelných v okamžiku obrany, neboť u požadavku potřebnosti se jedná o prognózu. Pomocí pohledu ex ante je dosaženo spravedlivého rozložení rizika vzhledem k této prognóze⁸⁴.

Riziko chybného odhadu má nést ten, kdo vzbudí zdání nebezpečnosti, a nikoliv jeho oběť. Z tohoto principu pak vychází závěr, že útočnick musí snést více, než by vlastně bylo s ohledem na skutečnou nebezpečnost nutné, a napadený za to není trestně odpovědný. Jiné rozdělení rizika by bylo nespravedlivé. Hrozba trestu nemůže obránce

---

⁸² KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 199, 200

⁸³ WESSELS J., BEULKE, W. Strafrecht Allgemeiner Teil, 38. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2008, s. 122

⁸⁴ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 205

nutit k tomu, aby podstoupil riziko obrany, která možná nebude efektivní. Zároveň je třeba odlišovat prvek potřeby nutné obrany od korektivu patřičnosti (viz níže).

U požadavku potřeby jednání v nutné obraně se neprovádí poměrování mezi napadenými právními statky a obranou ohroženými právními statky útočníka.

4.1.3. VHODNOST (GEEIGNETHEIT)

Obranné jednání musí být způsobilé k odvrácení útoku. Stačí, aby obrana skýtala byť i jen nepatrnou, skutečnou šanci na odvrácení, oslabení nebo pozdržení útoku. Není požadována volba optimálního prostředku. Je v podstatě vyloučeno jednání, které již podle logiky není způsobilé k zachování právního statku, resp. přesněji řečeno vůbec nesměřuje daným směrem a slouží spíše k odplatě.

4.1.4. PRVEK POTŘEBNOSTI (NEZBYTNOSTI) NUTNÉ OBRANY JAKO PRINCIP NEJMÍRNĚJŠÍHO PROSTŘEDKU (MILDESTES MITTEL)

Obránce není oprávněn použít silnější obranný prostředek, pokud k odvrácení útoku podle jeho druhu a rozsahu postačuje mírnější prostředek. Naopak je povinen z více druhů obrany zvolit takovou, která způsobí útočníkovi co nejmenší škodu. To vše s výhradou skutečností uvedených výše.

4.1.5. NUTNÁ OBRANA VS. POMOC POSKYTNUTÁ VEŘEJNOU MOCÍ

Německé trestní právo obecně uznává přednost obrany poskytnuté veřejnou mocí před nutnou obranou. Toto vyplývá ze státního mocenského monopolu. Musí však k tomu být splněny jisté podmínky. Odvrácení útoku obráncem namísto např. zásahu policie není potřebné (nezbytné) tehdy, pokud je policie přítomná a připravená k zásahu, pomoc policie garantuje okamžité a konečné odstranění nebezpečí a vyčkání na pomoc policie je v konkrétním případě možno spravedlivě požadovat.

4.1.6. AUTOMATICKÉ OBRANNÉ SYSTÉMY

I přesto, že dle převažujícího výkladu německý trestní zákoník nedovoluje tzv. preventivní nutnou obranu, mohou za určitých výjimečných okolností představovat potřebnou (nezbytnou) obranu i systémy osobní ochrany jako např. ploty

pod elektrickým napětím, střelejší automaty či použití hlídacích psů. Riziko, že by mohl být postižen i někdo jiný než útočník, anebo že jde o porušení principu použití nejmírnějšího prostředku, jde k tíži toho, kdo takový systém nainstaloval. Totéž platí pro riziko nedostatečné patřičnosti nutné obrany (viz níže). Obdobně jako v českém právním prostředí ovlivňuje případnou trestní odpovědnost přítomnost různých zábranných mechanismů jako např. varovných nápisů. Má se za to, že v případě varovných nápisů odpadá trestněprávní odpovědnost napadeného při zranění útočníka často již kvůli chybějící přičitatelnosti z důvodu podstoupení ohrožení na vlastní riziko oběti. Tato odpovědnost na vlastní riziko však není dána v případě dětí, a za určitých okolností ani u útočníků pod vlivem alkoholu, atd.⁸⁵

4.1.7. PATŘIČNOST NUTNÉ OBRANY (GEBOTENHEIT)

Patřičnost je v německém právu chápána jako sociálně-etická hranice nutné obrany. Definice nutné obrany, jež stanovuje normativní objektivní a subjektivní prvky nutné obrany, tj. bezprostřední, protiprávní útok, potřebnost (nezbytnost) obrany a jednání s vědomím a na základě ospravedlňující situace, odůvodňuje právo na ráznou nutnou obranu. Nejsou zde však zohledněny aspekty jako osoba útočníka, zásada přiměřenosti a možnost úniku. Kdo spáchá čin v nutné obraně, jedná zásadně podle práva. Sociálně-etické hranice práva na nutnou obranu však tvoří jakési omezení u extrémně výjimečných situací, v nichž by se výkon nutné obrany jevil jako očividně nepřiměřený a nespravedlivý. Zde pak není nutná obrana připuštěna vůbec anebo jen v omezeném rozsahu. Dle německé praxe musí při těchto mimořádných okolnostech konkrétního případ vyplývat, že bez jakýchkoli rozumných pochyb lze po obránci spravedlivě požadovat, aby se práva na účinnou obranu se sociálním ohledem na útočníka vzdal.

Zejména s ohledem na zákaz zneužití práva se vytvořily skupiny případů, ve kterých je nutná obrana omezena nebo dokonce vyloučena. Jedná se o útoky osob jednajících bez zavinění, některé útoky blízkých rodinných příslušníků, případy zcela zjevného nepoměru mezi dotčenými právními statky, anebo provokací k nutné obraně.

---

⁸⁵ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 213

4.1.7.1. Útoky osob jednajících bez zavinění

Jak již bylo řečeno, útoky ze strany dětí, nepříčetných osob (např. psychicky nemocných) jsou protiprávními útoky ve smyslu § 32 odst. 2 StGB a odůvodňují tedy právo na nutnou obranu. Tito útočníci jsou však natolik odlišní, že německé trestní právo (na základě chybějícího zavinění) v jejich případě upouští od trestněprávních sankcí. Z toho důvodu je dovozováno, že obránce proti nim v zásadě nemusí být chráněn ve stejné míře jako vůči pachatelům jednajícím zaviněně. K tomu, aby zde bylo odůvodněno právo na neomezený zásah (za splnění podmínek nutné obrany) chybí dle německé teorie jeho sociálně-etická složka. Právo na nutnou obranu proti útokům osob jednajících bez zavinění je proto omezeno tak, že napadený se pokud možno musí útoku vyhnout (např. útekem), není-li vyhnutí možné, musí se napadený vůči útoku omezit pouze na defenzivní, pasivní obranu (ochranná obrana - Schutzwehr), a teprve pokud ani toto nestačí, lze přistoupit k aktivní obraně (Trutzwehr), avšak i v případě této obrany je dána povinnost útočníka pokud možno šetřit.

4.1.7.2. Útoky blízkých rodinných příslušníků

V těchto situacích je preferován zájem na jakémisi pokojném stavu při zohlednění úzkých osobních vazeb. Německá literatura dále uvádí, že dané případy jsou mimořádné tím, že obránce zaujímá vůči útočníkovi postavení jakéhosi garanta, přesněji řečeno, obránce může být garantem ochrany útočníka a má tak povinnost chránit jeho právní statky. Vzhledem k tomu zde vzniká napětí mezi právem na nutnou obranu dle § 32 StGB na jedné straně a solidární zodpovědností garanta na straně druhé. Z této solidární zodpovědnosti mají dle převládajícího názoru vyplývat sociálně-etické meze práva na nutnou obranu.

4.1.7.3. Zjevný (neúnosný) nepoměr mezi dotčenými právními statky

Je namístě zdůraznit, že ustanovení § 32 StGB nevyžaduje, aby bráněný právní statek svou hodnotou převažoval hodnotu právního statku, který je odvracením útoku ohrožen. Obránce naopak může při nutné obraně způsobit následek těžší, než je ten, který by hrozil spáchaným útokem. Tato důležitá zásada musí být brána v úvahu vždy, když jde o posouzení otázky omezení práva na nutnou obranu, neboť je potřeba zabránit

tomu, aby pouhý nepoměr mezi dotčenými právními statky (např. paušálně vlastnické právo vůči právu na život) odůvodňoval zužování práva na obranu.

Z uvedeného principu se však vyděluje jedna výjimka. V určitých případech totiž může chybět patřičnost nutné obrany z důvodu zjevného (neúnosného) nepoměru mezi následkem způsobeným nutnou obranou a následkem nutnou obranou odvráceným. V německé literatuře se jako příklad udává použití střelné zbraně proti zloději jablek (tj. nutná obrana v případě odvracení některých nepatrných útoků na věcné statky životu nebezpečnými prostředky). Při hodnocení, zda se jedná o neúnosný nepoměr, se však zvažují všechny okolnosti konkrétního případu. Toto zvažování jde nad rámec konkrétního srovnání chráněných právních statků a postihuje i zvláštní aspekty daného případu. Menšinový názor sice zastává tezi, že věcné statky nesmějí být nikdy bráněny životně nebezpečnými obrannými prostředky, ale tato myšlenka je odmítána z důvodu nepřipustného zužování nutné obrany⁸⁶.

4.1.7.4. Provokace k nutné obraně

Provokace k nutné obraně představuje další skupinu případů, u nichž je v rámci požadavku patřičnosti přistupováno k omezení či vyloučení práva na nutnou obranu. Rozumí se tím situace, kdy útok vyvolá (vyprovokuje) jednání pozdějšího obránce. Provokace jako taková přitom není útokem ve smyslu § 32 StGB a provokovanému tedy proti ní nepřísluší právo na nutnou obranu.

Provokace k nutné obraně také nezahrnuje jakékoliv způsobení útoku. Jednání musí být obránci přičitatelné jako např. úmyslná provokace útoku ze strany obránce (připouští se i urážky) s cílem vyprovokovat útok a poté útočníka zranit - zde by byla nutná obrana vyloučena úplně. K tomu ale nestačí pouhá znalost nebo předpoklad, že jednání obránce vyprovokuje protiprávní útok. Přičitatelnost předpokládá, že mezi provokujícím jednáním a útokem existuje úzká časová a místní příčinná souvislost, která je určena trváním nepřetržitého provokačního jednání a nikoliv pouze měřitelným časovým úsekem. U případů chybějící patřičnosti může být jako provokace hodnoceno

---

⁸⁶ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 221

i jednání nedbalostní (dokonce ani nemusí být protiprávní, stačí sociálně-eticky vadné), přičemž právě v závislosti na míře zavinění je odstupňováno omezení (intenzita) dovolené nutné obrany.

4.1.8. SUBJEKTIVNÍ OSPRAVEDLŇUJÍCÍ PRVEK

Ospravedlnění na základě nutné obrany vždy kromě existence objektivních předpokladů předpokládá, že obránce při odvrácení útoku jedná s odpovídající vůlí se bránit. Dodatečné motivace jako např. hněv, nenávisť nebo touha po pomstě vůli bránit se nevylučují, pokud tvoří jen doprovodný motiv a nezatlačují zcela do pozadí vůli k odvrácení útoku⁸⁷

4.1.9. POMOC V NUTNÉ OBRANĚ

Pro pomoc v nutné obraně platí v zásadě shodná pravidla jako pro nutnou obranu při sebeobraně. Také pomoc v nutné obraně tedy musí být mj. nezbytná, patřičná a vedená vůli bránit. U určování nejmírnějšího prostředku ale musí osoba poskytující pomoc v nutné obraně brát na zřetel rovněž prostředky napadeného.

Krom toho vyčleňuje německé trestní právo zvláštní kategorie jako zákaz vnučené pomoci v nutné obraně a omezení práva na pomoc v nutné obraně pro soukromé bezpečnostní služby. Zákaz vnučené pomoci v nutné obraně spočívá v tom, že pomoc v nutné obraně proti vůli obránce není v zásadě přípustná v případě účinného svolení napadeného s útokem (zde není dána nouzová situace pro nedostatek protiprávnosti), anebo pokud napadený k útoku sice účinně nesvolil, ale k pomoci v nutné obraně by došlo proti jeho vůli, protože např. útok chce přijmout bez obrany anebo se chce bránit sám. Výjimky ze zákazu vnučené pomoci v nutné obraně ale platí u útoků na právní statky, se kterými nelze volně disponovat. U omezení práva na pomoc v nutné obraně pro soukromé bezpečnostní služby je německou odbornou veřejností tato možnost pouze diskutována, ale dle převažujícího právního názoru by takováto omezení neměla být připuštěna, neboť se má za to, že bez podpory soukromého bezpečnostního

---

⁸⁷ WESSELS J., BEULKE, W. Strafrecht Allgemeiner Teil, 38. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2008, s. 122

sektoru by už tak dramaticky přetížená policie nemohla dostatečně plnit svou úlohu zajištění bezpečnosti⁸⁸.

Řešena byla i otázka, zda může být v extrémních situacích soukromým osobám (např. rodinným příslušníkům) povolena při pomoci v nutné obraně nějaká forma tělesného zneužívání (uváděno je dokonce mučení, hovoří se o „záchranném mučení“) nebo jeho hrozba. Převažující mínění je toho názoru, že mučení stejně jako pohrůžka mučením představují porušení základních lidských práv a ústavních norem, a proto je i jakési „záchranné mučení“ v zásadě zakázáno⁸⁹.

4.2. KRAJNÍ NOUZE

„§ 34

Rechtfertigender Notstand / Ospravedlňující krajní nouze

Wer in einer gegenwärtigen, nicht anders abwendbaren Gefahr für Leben, Leib, Freiheit, Ehre, Eigentum oder ein anderes Rechtsgut eine Tat begeht, um die Gefahr von sich oder einem anderen abzuwenden, handelt nicht rechtswidrig, wenn bei Abwägung der widerstreitenden Interessen, namentlich der betroffenen Rechtsgüter und des Grades der ihnen drohenden Gefahren, das geschützte Interesse das beeinträchtigte wesentlich überwiegt. Dies gilt jedoch nur, soweit die Tat ein angemessenes Mittel ist, die Gefahr abzuwenden. / Kdo se dopustí činu za účelem odvrátit nebezpečí přímo hrozící životu, zdraví, svobodě, cti, majetku nebo jinému právnímu statku, které nelze odvrátit jinak od sebe sama nebo jiné osoby, nejedná protiprávně, pokud při zvážení protichůdných zájmů, zejména dotčených právních statků a závažnosti jim hrozících nebezpečí, výrazně převažuje zájem chráněný jednáním nad zájmem jednáním ohroženým. To však platí pouze tehdy, pokud je daný čin pro odvrácení daného nebezpečí přiměřeným prostředkem.“

---

⁸⁸ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 233

⁸⁹ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 234

„§ 35

Entschuldigender Notstand / Omluvná krajní nouze

(1) Wer in einer gegenwärtigen, nicht anders abwendbaren Gefahr für Leben, Leib oder Freiheit eine rechtswidrige Tat begeht, um die Gefahr von sich, einem Angehörigen oder einer anderen ihm nahestehenden Person abzuwenden, handelt ohne Schuld. Dies gilt nicht, soweit dem Täter nach den Umständen, namentlich weil er die Gefahr selbst verursacht hat oder weil er in einem besonderen Rechtsverhältnis stand, zugemutet werden konnte, die Gefahr hinzunehmen; jedoch kann die Strafe nach § 49 Abs. 1 gemildert werden, wenn der Täter nicht mit Rücksicht auf ein besonderes Rechtsverhältnis die Gefahr hinzunehmen hatte. / Kdo se dopustí protiprávního činu za účelem odvrátit nebezpečí přímo hrozící životu, zdraví, nebo svobodě, které nelze odvrátit jinak od sebe sama, svého rodinného příslušníka nebo jiné blízké osoby, jedná bez viny. To neplatí, pokud lze pachateli za daných okolností přičítat povinnost nebezpečí snášet, zejména protože nebezpečí sám způsobil nebo protože se nacházel ve zvláštním právním poměru; trest však může být zmírněn podle § 49 odst. 1, pokud byl pachatel povinen nebezpečí snášet z jiného důvodu, než vzhledem ke zvláštnímu právnímu poměru.

(2) Nimmt der Täter bei Begehung der Tat irrig Umstände an, welche ihn nach Absatz 1 entschuldigen würden, so wird er nur dann bestraft, wenn er den Irrtum vermeiden konnte. Die Strafe ist nach § 49 Abs. 1 zu mildern. / Pokud pachatel při páčání trestného činu mylně předpokládá okolnosti, které by ho podle odst. 1 omlouvaly, pak bude potrestán pouze tehdy, pokud se omylu mohl vyvarovat. Trest je potřebné snížit dle § 49 odst. 1.

Pokud jde o právní úpravu krajní nouze v Německu, je z uvedené citace patrné, že oproti stavu u nás je krajní nouze definována poněkud odlišně. Zásadní rozdíl spočívá především v tom, že německý trestní zákoník rozlišuje dva druhy krajní nouze, a to krajní nouzi ospravedlňující a krajní nouzi omluvnou. K úplnému výčtu situací krajní nouze je však nutno připočíst i ustanovení o ospravedlňující krajní nouzi

v německém občanském zákoníku (BGB), která se vztahují na jednání proti věcem (např. poškození, zničení), přičemž tyto normy jsou použitelné i v oblasti trestního práva.

4.2.1. OSPRAVEDLŇUJÍCÍ KRAJNÍ NOUZE (§ 34 StGB, § 228 BGB, § 904 BGB)

Rozlišení mezi ospravedlňující a omluvnou krajní nouzí

Krajní nouze je stav přítomného nebezpečí pro život, zdraví, svobodu, vlastnictví nebo jiný právní statek, jehož odvrácení je možné jen na úkor cizích právních statků. Přitom se rozlišuje mezi pravidly krajní nouze, které obsahují dovolující normy (ospravedlňující krajní nouze) a případy krajní nouze, které pachatele pouze omlouvají (omluvná krajní nouze). Toto rozlišování se v trestněprávní nauce prosadilo kolem r. 1930 a bylo výslovně převzato platným trestním zákoníkem⁹⁰. Ospravedlňující krajní nouze dle § 34 StGB je chápána jako okolnost vylučující protiprávnost činu, zatímco omluvná krajní nouze podle § 35 StGB vylučuje vinu pachatele (příčitatelnost činu). Obě formy však mají za následek vyloučení trestnosti.

Dovolující normou je tedy ustanovení § 34 StGB, jakož i stejně znějící § 16 OWiG (Gesetz über Ordnungswidrigkeiten) v přestupkovém právu, a § 228 a 904 BGB. Ustanovení § 35 StGB představuje omluvný důvod.

Jedná-li osoba v ospravedlňující krajní nouzi, není pro nedostatek protiprávnosti proti jejímu jednání možná nutná obrana. Pokud však pro jednající osobu svědčí pouze omluvný důvod, představuje její jednání z pohledu dotčené osoby útok, který odůvodňuje právo na nutnou obranu, byť by mohlo být toto právo omezeno z důvodu, že útočník jedná nezaviněně (k tomu viz kapitola 4.1.7.).

4.2.2. KRAJNÍ NOUZE DLE § 34 StGB

Situace krajní nouze („bezprostřední nebezpečí“ pro právní statek)

---

⁹⁰ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 237

K objektivním předpokladům ospravedlňující krajní nouze dle § 34 StGB patří v první řadě existence situace krajní nouze. Za takovou situaci je považováno bezprostřední nebezpečí pro život, zdraví, svobodu, čest, vlastnictví nebo jiný právní statek. K obraně v krajní nouzi jsou způsobilé obecně všechny právní statky. Přitom se zpravidla jedná o právní statky jednotlivce. Kromě těch, které jsou uvedeny výslovně v zákoně, zmiňuje právní teorie zejména např. všeobecné osobnostní právo, domovní právo, majetek. V úvahu však připadají též veřejné právní statky, jako ochrana silničního provozu před řidiči pod vlivem alkoholu, veřejné zdraví, ochrana řádného fungování správních orgánů a justice⁹¹.

Nebezpečí pro právní statek musí být bezprostřední. Tím se rozumí případ, kdy nastal takový stav, při němž dle zkušeností u dalšího normálního vývoje dané situace dojde určitě nebo s vysokou pravděpodobností ke vzniku škody, pokud nebude co nejdříve učiněno opatření k jejímu odvrácení. Bezprostřední nebezpečí zahrnuje jak nebezpečí momentální, tak trvající. V případě momentálního nebezpečí vznik škody evidentně bezprostředně hrozí a jeho přítomnost je zřejmá. Trvající nebezpečí je rovněž nebezpečím bezprostředním. U něj jsou rozlišovány dva typy situací. Zaprvé pokud je dosažen takový stav ohrožení, který se kdykoli, tedy i ihned, může obrátit ve vznik škody, i když je zde možnost, že vznik škody na sebe nechá ještě nějaký čas čekat, anebo pokud je možno vznik hrozící škody očekávat sice až po uplynutí určitého času, avšak účinné zabránění vzniku škody vyžaduje okamžité jednání. Bezprostřední je tak každé nebezpečí (momentální nebo trvalé), jehož jisté odvrácení vyžaduje nutnost okamžitého jednání⁹².

4.2.3. POTŘEBNOST (NEZBYTNOST) JEDNÁNÍ V KRAJNÍ NOUZI (ERFORDERLICHKEIT)

Daný požadavek spočívá v tom, že nebezpečí nesmí být odvrátitelné jinak (tj. odpovídá podmínce subsidiarity – o krajní nouzi nepůjde, když bude možno hrozící

---

⁹¹ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 241

⁹² KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 241

nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak). Německé právo hovoří o potřebnosti krajní nouze.

Shodně jako v případě nutné obrany je u krajní nouze vyžadována vhodnost záchranného jednání (Geeignetheit). V opačném případě není požadavek potřebnosti splněn. Současně je nutno, aby také u krajní nouze (opět jako u nutné obrany) byl splněn tzv. princip použití nejmírnějšího prostředku (mildestes Mittel). Jednání osoby tedy není nezbytné (potřebné), pokud je k dispozici mírnější prostředek postačující k odvrácení nebezpečí. Při použití jiného než nejmírnějšího prostředku není naplněn předpoklad krajní nouze, že nebezpečí nesmí být odvrátitelné jinak. Na rozdíl od nutné obrany je však třeba přihlídnout k možnosti úniku či útěku jako nejmírnějšího prostředku. Osoba jednající v krajní nouzi se totiž musí zachovat tak, aby co nejméně poškodila cizí zájmy, což v některých případech může představovat i obětování zájmů vlastních.

Co se týká subjektivní stránky ospravedlňující krajní nouze, musí dotčená osoba jednat s vědomím a na základě situace krajní nouze.

4.2.4. PROPORCIONALITA

Jednání v krajní nouzi musí splňovat podmínku proporcionality. Tato podmínka je splněna jen tehdy, pokud při zvážení jednotlivých okolností věci chráněný zájem podstatně převažuje zájem ohrožený. Jednala-li osoba v situaci krajní nouze a nebezpečí nebylo odvrátitelné jinak, jsou dány objektivní předpoklady ospravedlňující krajní nouze podle § 34 StGB, pokud chráněný zájem podstatně převažuje ohrožený zájem a takový čin je přiměřeným prostředkem k odvrácení nebezpečí.

4.2.5. KRAJNÍ NOUZE V BGB

Případy krajní nouze upravené německým civilním právem jsou vůči ospravedlňující krajní nouzi dle § 34 StGB v poměru speciality. Dle rozsahu ohrožení právního statku subjektu, do jehož sféry je jednáním v krajní nouzi zasahováno, rozlišuje německá teorie tzv. defenzivní jednání v krajní nouzi (§ 228 BGB) a agresivní jednání v krajní nouzi (§ 904 BGB), přičemž obě dvě skutkové podstaty jsou

ospravedlňujícím důvodem. Naplnění té či oné skutkové podstaty je pak klíčové pro konkrétní způsob obranného jednání.

Defenzivní jednání v krajní nouzi dle § 228 BGB spočívá stejně jako jednání v ospravedlňující krajní nouzi dle § 34 StGB na principu převažujícího zájmu. Je zde dotčen vlastník věci, z níž nebezpečí vychází. Zavinění vlastníka není zkoumáno, rozhodující je princip odpovědnosti za vznik situace krajní nouze. Škoda, jež vlastníku věci jednáním v krajní nouzi vznikla, však nesmí být v nepoměru k hrozícímu nebezpečí.

Agresivní jednání v krajní nouzi dle § 904 BGB spočívá rovněž na principu převažujícího zájmu, ale dotčen je vlastník věci, ze které nebezpečí nevychází. Vlastníkem je tedy jinak nezúčastněná osoba. Vzhledem k tomu jsou požadavky na zásah dle § 904 BGB přísné. Škoda, která při daném nebezpečí hrozí tak musí být v porovnání se škodou vzniklou na věcech vlastníka nepřiměřeně vysoká. Fakt, že má vlastník dotčený jednáním v krajní nouzi přinést oběť ve prospěch ohroženého, ačkoli je nezúčastněný, je legitimován principem solidarity.

4.2.6. OMLUVNÁ KRAJNÍ NOUZE (§ 35 STGB)

Bylo řečeno, že omluvná krajní nouze vylučuje vinu pachatele a má za následek vyloučení trestnosti. U omluvné krajní nouze nestačí ohrožení jakýchkoli právních zájmů, nýbrž nebezpečí musí hrozit životu, zdraví nebo svobodě. Čistě formalisticky vzato, není tato forma krajní nouze ani okolností vylučující protiprávnost (danou úlohu plní právě ospravedlňující krajní nouze). Je nicméně evidentní, že omluvná krajní nouze je institutem obdobným.

Při omluvné krajní nouzi sice dochází k protiprávnímu jednání, avšak toto jednání je z určitých důvodů omluveno a na pachatele nedopadá žádný trest. Konkrétně může jít např. o jednání překračující meze proporcionality ospravedlnitelné krajní nouze, přičemž je zde přítomen silný morální aspekt, pro který se nepovažuje za vhodné shledat pachatele trestně odpovědným. Příkladem, kdy by taková situace mohla nastat, by bylo obětování cizího života za účelem zabránění smrti mnoha lidí. Ospravedlňující krajní nouze dle § 34 StGB toto nepřipouští. Jedním dechem je však nutno dodat, že se

právní názory na poměrování „života proti životu“ liší. Základní argument proti výše uvedené úvaze lze najít např. již v samotném ústavním pořádku, kde je deklarováno, že každý lidský život má stejnou hodnotu (čl. 1 odst. 1 Grundgesetz).⁹³

4.3. SVOLENÍ POŠKOZENÉHO

V německém právu není svolení poškozeného výslovně upraveno, je však teorií i praxí dovozováno na základě všeobecné svobody jednání jednotlivce jako ústavního práva. V rámci svolení poškozeného jsou rozlišovány dvě skupiny svolení (souhlasu), a to tzv. svolení vylučující skutkovou podstatu trestného činu (tatbestandsausschließendes Einverständnis) a ospravedlňující souhlas (rechtfertigende Einwilligung), přičemž obě mají za následek beztrestnost pachatele.

4.3.1. SVOLENÍ VYLUČUJÍCÍ SKUTKOVOU PODSTATU TRESTNÉHO ČINU

Mezi ospravedlňujícím souhlasem a svolením vylučujícím skutkovou podstatu je rozlišováno proto, že dle panujícího právního názoru představuje souhlas oběti u trestných činů proti jednotlivci ospravedlňující důvod, zatímco však existuje rovněž řada trestných činů, u kterých svolení dotčeného nositele právního statku představuje již samotné vyloučení skutkové podstaty. To znamená, že o svolení vylučující skutkovou podstatu trestného činu můžeme uvažovat pouze u vybraných trestných činů, které podle smyslu a účelu nebo charakteru případu vyžadují jednání proti vůli dotčené osoby (např. § 177 StGB - sexuální nátlak, znásilnění, § 240 StGB – nátlak, § 239 StGB - zbavení osobní svobody, § 123 StGB - porušování domovní svobody. Odpadají tak ty skutkové podstaty, kdy oběť s jednáním pachatele souhlasí, což je patrné už z jejich jazykového výkladu.⁹⁴

4.3.2. SOUHLAS JAKO OSPRAVEDLŇUJÍCÍ DŮVOD

U trestných činů proti právním statkům, s nimiž lze volně disponovat a jejichž delikttní charakter není specificky dán tím, že k nim dochází proti vůli dotčené osoby,

---

⁹³ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 250

⁹⁴ WESSELS J., BEULKE, W. Strafrecht Allgemeiner Teil, 38. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2008, s. 126

platí předpoklad, že jejich skutková podstata není souhlasem dotčena. Zde pak souhlas připadá v úvahu jako ospravedlňující důvod, tj. dovolující norma. Současně je vhodné upozornit, že ačkoli jsou výše uvedené právní názory převládající, můžeme se v německé teorii setkat i s odmítavým postojem, kdy je tvrzeno, že u všech trestných činů proti právním statkům jednotlivce, s nimiž lze disponovat, vylučuje souhlas skutkovou podstatu. Podle těchto závěrů tedy neexistuje rozdíl mezi souhlasem jako dovolující normou (ospravedlňujícím důvodem) a svolením vylučujícím skutkovou podstatu, přičemž je pro všechny situace uznáváno spíše svolení vylučující skutkovou podstatu⁹⁵.

Osoba udělující souhlas musí být oprávněna disponovat právním statkem jako výhradní nositel chráněného zájmu. Dále musí být způsobilá souhlas udělit, tzn. být podle své duševní a morální vyspělosti schopna rozpoznat a náležitě posoudit význam a dosah vzdání se právního statku. Souhlas nesmí vykazovat podstatné vady vůle (lékařské zásahy do tělesné integrity jsou proto opodstatněné teprve se souhlasem pacienta a po provedení povinného poučení). V případě zásahů do tělesné integrity nesmí být čin v rozporu s dobrými mravy (§ 228 StGB) - v rozporu s dobrými mravy je takové tělesné poškození, které se přičí vnímání slušnosti u každého náležitě a spravedlivě uvažujícího člověka. Ze subjektivního pohledu musí pachatel jednat s vědomím souhlasu a na jeho základě.⁹⁶

4.3.3. ROZDÍLNÉ POŽADAVKY PRO SVOLENÍ VYLUČUJÍCÍ SKUTKOVOU PODSTATU A PRO SOUHLAS JAKO OSPRAVEDLŇUJÍCÍ DŮVOD

Svolení vylučující skutkovou podstatu musí sice skutečně existovat, není ale nutno, aby bylo vyjádřeno výslovně, tj. může být vyjádřeno konkludentně. Dle převažujícího právního názoru o něm potenciální pachatel ani nemusí vědět. Oproti tomu v případě ospravedlňujícího souhlasu jako dovolující normy je potřeba jednání se znalostí věci a na základě daného souhlasu. Vzhledem k tomu, že dobrovolné svolení

---

⁹⁵ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 270

⁹⁶ WESSELS J., BEULKE, W. Strafrecht Allgemeiner Teil, 38. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2008, s. 128 – 130

vylučující skutkovou podstatu musí pouze skutečně existovat, jsou vady vůle u dotčené osoby v zásadě irelevantní. Za další odlišnost lze považovat zvýšené nároky na ospravedlňující souhlas ve srovnání se svolením vylučující skutkovou podstatu. Pokud skutková podstata trestného činu vyžaduje jednání proti vůli oběti, je následkem každého skutečně existujícího svolení její vyloučení. Předpokladem svolení vylučujícího skutkovou podstatu je tak jen objektivní skutečnost, že oběť je se zásahem do svých práv srozuměna. Jinak je tomu u ospravedlňujícího souhlasu. Jeho uznání spočívá na principu chybějící potřeby ochrany. Oběť svým souhlasem vyjadřuje vůli vzdát se právní ochrany, což právo akceptuje jako právo na sebeurčení této osoby.⁹⁷

4.3.4. PŘEDPOKLÁDANÝ A HYPOTETICKÝ SOUHLAS JAKO ZVLÁŠTNÍ KATEGORIE SVOLENÍ POŠKOZENÉHO

4.3.4.1. Podstata předpokládaného souhlasu

Předpokládaný souhlas je dalším z ospravedlňujících, právem uznaných důvodů a je považován za zvláštní případ náhrady souhlasu. Předpokládaný souhlas je dán, nemůže-li být souhlas opatřen včas, avšak na základě posouzení všech okolností lze předpokládat, že by dotčená osoba souhlasila, pokud by mohla být dotázána. Současně platí, tzv. subsidiarita předpokládaného souhlasu, což znamená, že nesouhlasná vůle dotčené osoby nesmí být nahrazena odvoláním se na předpokládaný souhlas.⁹⁸

U předpokládaného souhlasu jsou zpravidla rozeznávány dva typy případů, kdy může být tento institut použit. První a častější skupinou je uplatnění při poškození právního statku dotčené osoby v jejím zájmu, neboli „jednání v materiálním zájmu dotčené osoby“. Vedle toho pak existuje další skupina případů, a to jednání při chybějícím zájmu na straně dotčené osoby (ve smyslu nedostatečné závažnosti takového chráněného zájmu), např. z důvodu bagatelního charakteru ohrožení nebo osobní spojitosti s pachatelem.

---

⁹⁷ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 271

⁹⁸ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 280

4.3.4.2. Hypotetický souhlas

Od předpokládaného souhlasu je odlišován tzv. hypotetický souhlas, který taktéž vylučuje protiprávnost činu. Jeho aplikace je však relevantní výlučně u nedostatečného poučení před lékařskými zákroky. Předpoklad účinného souhlasu pacienta zde ztroskotává na vadách vůle, které byly způsobeny nedostatečným poučením. To se může týkat rozsahu a rizika zákroku, či jeho léčebných alternativ. Výše uvedené pochopitelně platí i v případě chybného nebo neúplného poučení (např. s ohledem na druh zákroku). K odůvodnění beztretnosti lékaře při lékařském zákroku provedeného bez řádného vysvětlení lze zpravidla přistoupit, pokud by pacient udělil souhlas k léčbě i tehdy, byl-li by poučen správně.

4.4. DALŠÍ OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST

Co se týká ostatních okolností vylučujících protiprávnost, které známe z českého práva (přípustné riziko, oprávněné použití zbraně a výkon práv a povinností), dá se říci, že německé právo jim nevěnuje příliš pozornosti. Tyto okolnosti jsou buď řešeny použitím principů podobných okolností vylučujících protiprávnost (přípustné riziko – souhlas poškozeného) anebo na základě jiných právních předpisů, které se jich dotýkají (oprávněné použití zbraně a výkon práv a povinností). Jsou-li určitá jednání dovolena či dokonce přikázána příslušnými právními předpisy, je zřejmé, že nemohou být považována za protiprávní.

Německá teorie se v souvislosti s okolnostmi vylučujícími protiprávnost zabývá spíše jednotlivými jednáními, která plynou např. z některých historických konsekvencí. Jedním z těchto okruhů je tak třeba právo na rodičovskou výchovu a možnost tělesných trestů u dětí.

Otázka, v jakém rozsahu dovoluje právo na rodičovskou výchovu (§ 1626 odst. 1, 1631 odst. 1 BGB) rovněž tělesné trestání ve smyslu § 223 StGB, byla dlouhou dobu sporná. Dnes je po vzoru BGB (§ 1631 odst. 2 BGB) i v rámci trestního práva

propagován nenásilný výchovný styl. Právo na „rodičovské trestání“ tedy již není slučitelné s německým právním řádem⁹⁹.

Lze najít i polemiky nad jednotlivými dílčími aspekty jednotlivých výslovně neupravených okolností vylučujících protiprávnost. Tak např. u problematiky jednání na služební příkaz je sporné, zda služební příkaz představuje ospravedlnitelný nebo pouze omluvný důvod. Dle převažujícího právního názoru platí, že pokud je příkaz pro příjemce závazný (tak tomu může být i u protiprávních příkazů), pak tento příkaz představuje ospravedlňující důvod. Jen tak totiž nedochází k rozpornému výsledku, že je podřízený na základě příkazu na jednu stranu právně zavázán k určitému konání, na druhou stranu se však dopouští trestného činu. Oproti tomu nezávazný příkaz může být maximálně omluvným důvodem¹⁰⁰.

Jako další dovolující normy (ospravedlňující důvody relevantní z trestněprávního hlediska) jsou uváděny např. kolize povinností (právo na svépomoc dle § 229 a 230 BGB, právo na předběžné zadržení dle § 127 odst. 1 StPO - Strafprozeßordnung)¹⁰¹, hájení oprávněných zájmů (§ 193 StGB), právo na odpor (čl. 20 odst. 4 GG), ale nově i neobjednané plnění (§ 241a odst. 1 BGB). U tzv. neobjednaného plnění je dovozováno vyloučení trestnosti příjemce dodávky za присвоjení, poškození nebo zničení dodané věci, ať už jako speciální ospravedlňující důvod podle principu jednoty právního řádu nebo jako důvod vylučující skutkovou podstatu¹⁰².

---

⁹⁹ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 285

¹⁰⁰ KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012 s. 285

¹⁰¹ WESSELS J., BEULKE, W. Strafrecht Allgemeiner Teil, 38. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2008, s. 123

¹⁰² KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012, s. 286

5. ZÁVĚR

Okolnosti vylučující protiprávnost plní v trestním právu nezastupitelnou úlohu. Jak již bylo zmíněno v úvodu, veřejnoprávní ochrana proti bezpráví nemůže být všudypřítomná a tak musí být zaručeno, aby mohl každý za stanovených podmínek na obranu práva sám vystoupit. Úprava okolností vylučujících protiprávnost vyjadřuje do určité míry postoj státu k zájmům chráněným trestním zákonem. Je totiž zásadní, že je výslovně deklarována dovolenost jednání osob, jejichž konání (za splnění určených podmínek) směřuje k ochraně takových zájmů. Tyto osoby by se proto neměly obávat kriminalizace, způsobí-li jinému např. škodu na zdraví či majetku.

Je logické, že historie těchto právních institutů má hluboké kořeny, neboť souvisejí i s morálními, politickými, náboženskými názory a vůbec se základními principy, na nichž je lidská společnost založena. Ve větší míře se s okolnostmi vylučujícími protiprávnost setkáváme pochopitelně v římském právu, nicméně ani poté, zejména nutná obrana a částečně i krajní nouze, z právního prostředí nevymizely, když byly předmětem filozofických úvah významných středověkých myslitelů. Pro moderní státní útvary je pak existence situací ospravedlňujících jinak protiprávní jednání takřka nutností, neboť tvoří potřebný protipól ke skutkovým podstatám deliktů, a tím zamezují postihu za jednání, která jsou pro společnost v podstatě prospěšná.

Pokud jde o současnou právní úpravu okolností vylučujících protiprávnost definovanou trestním zákoníkem, mám za to, že je dostatečná. Jako optimální se jeví i její soudní aplikace, tedy vlastní výklad a výkon práva. V této souvislosti je nespornou výhodou, že znění zákona se v čase příliš nemění, což přispívá k vytvoření konstantní judikatury. De lege ferenda by snad samostatnou skutkovou podstatu, s ohledem na jistá specifika, zasloužila oblast sportovního rizika (k tomu blíže viz kapitola 3.6.6.), ale jak se zatím zdá, i s tímto si judikatura dokáže poradit. Vhodné by jistě bylo i zavedení omluvné krajní nouze, aby omezení povinnosti nebezpečí snášet bylo vztaženo jen na případy způsobení stejně závažného následku, jenž hrozil, jak nastiňuje Jelínek (k tomu blíže viz kapitola 3.3.2.6.). Nemám však pocit, že by absence těchto výše uvedených

skutečností nynější právní úpravu nějakým významnějším způsobem znehodnocovala. Je nutno opět připomenout, že jsou-li okolnosti vylučující protiprávnost analogicky rozšiřovány, není to v rozporu se zásadou nullum crimen sine lege, neboť tím dochází k zužování podmínek trestnosti. Jedná se o přípustnou analogii ve prospěch pachatele, která je v trestním právu dovolena. Výčet okolností vylučujících protiprávnost proto není uzavřený.

Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že ani sebelepší zákonné vyjádření či následná soudní činnost nejsou samospasné. Jednání za okolností vylučujících protiprávnost bude vždy odvislé od toho, jak kvalitní bude právní vědomí konkrétní jednající osoby, respektive nakolik se bude její představa o dovolenosti činu shodovat s reálným právním stavem.

Jelikož se každý člověk někdy může ocitnout v nebezpečné situaci vyžadující neodkladný zásah (nebo může být obětí náhlého útoku atp.), je nanejvýš záhodno, aby mu byla existence těchto institutů trestního práva alespoň v základních obrysech známa. U nejčastěji se vyskytujících jednání v rámci okolností vylučujících protiprávnost, tj. krajní nouze a nutná obrana, lze asi těžko předpokládat, že si osoba odvracející nebezpečí (útok) v dané krizové situaci nejprve obstará právní pomoc. V této souvislosti se bohužel obávám, že úroveň právních znalostí obecně není u široké veřejnosti valná, což může přinášet rovněž nežádoucí následky jako je například neodůvodněná obava z trestní represe způsobující až lhostejnost k protiprávnímu stavu anebo naopak nepřípadné excesivní konání.

Z části práce věnované okolnostem vylučujícím protiprávnost v německém právu je pak patrné, že se tamní legislativa od té české v úpravě zásadních otázek až tolik neliší, byť německý trestní zákoník definuje výslovně jen nutnou obranu a krajní nouzi. Další okolnosti vylučující protiprávnost jsou následně teorií i praxí pouze dovozovány na základě všeobecné svobody jednání jednotlivce (nejsou-li přímo obsahem jiných právních předpisů). Za pozornost však jistě stojí větší propracovanost některých dílčích prvků jednotlivých skutkových podstat. V tomto ohledu je nejmarkantnějším rozdílem asi ospravedlňující a omluvný důvod u krajní nouze, kdy

v druhém případě sice dochází k protiprávnímu jednání, ale toto jednání je z určitých důvodů omlučeno a na pachatele nedopadá žádný trest.

Pevně doufám, že kapitoly zabývající se německou právní úpravou mohou být pro nezaujatého čtenáře zajímavým zpestřením rigorózní práce.

6. SUMMARY

Circumstances excluding illegality have an unsubstitutable role in criminal law. As it was already mentioned in the introduction, the public-law protection against injustice can not be omnipresent and so it has to be guaranteed that everyone can assert their rights under certain circumstances. The legal regulations of the circumstances excluding illegality reflect the state's attitude to the interests protected by the criminal law to some degree. It is essential that the permissibility of acting is explicitly declared concerning the individuals acting in a way to protect those interests (if certain conditions are fulfilled). These individuals should not then be afraid of criminalization if they cause damage to human health or property by enforcing their rights.

It is logical that the history of this juridical institutes has deep roots because they are connected also with moral, political and religious notions and with the basic principles that form the base of the human society. Naturally, we can find the circumstances excluding illegality to greater extend in the Roman law, however, they have remained in the legal system till today, especially the private defence and to some degree even the exigency, being the subject of philosophic deliberations of important thinkers of the Middle Ages. The existence of situations justifying otherwise illegal actions is almost a necessity for modern states, as it forms the required antipole to the state of facts of an offence, preventing the recourse for actions that are in fact beneficial for the society.

As for the present legal regulations of the circumstances excluding illegality defined by the criminal law, I think they are sufficient. Even their judicial application – the interpretation of the law and exercise of right itself – seems optimal, too. In this connection it is an undisputable advantage that the definition of law is not changing much during the times, which contributes to creation of constant practice of the court. *De lege ferenda* perhaps the field of sport risk would deserve its individual state of facts with regard to certain particularity (for more details see chapter 3.6.6), but so far it looks like the practice of the court is able to deal with this as well. It would be also

appropriate to establish excusatory exigency, so that the restriction of the obligation to endure danger was related only to cases of causing a consequence as serious as the consequence that was impending, as described by Jelínek (for more details see chapter 3.3.2.6). But I do not think that the absence of the above mentioned facts depreciates the current legal regulations to a significant degree. It is necessary to remember that if the circumstances excluding illegality are analogically extended, it is not in contradiction with the principle *nullum crimen sine lege*, because it narrows the conditions of punishability. It is a tolerable analogy in favour of the perpetrator which is permitted in the criminal law. Thus the list of the circumstances excluding illegality is not closed.

Nevertheless, it is also necessary to realise that even the best of legal statement and/or subsequent judicial activity are not redeeming on themselves. The acting under the circumstances excluding illegality will always be dependant on the quality of legal awareness of the particular acting individual or on the fact how much will this individual's image of the permissibility of the deed comply with the real legal status.

Because anyone can be caught in a dangerous situation requiring an immediate reaction at some point of time (every one may become a victim of a sudden attack etc), it is very desirable that the existence of these institutes of the criminal law are known to them in general features. As for the most common acting within the frame of the circumstances excluding illegality, ie. the exigency, private defence it can be hardly expected that the person defending or protecting him/herself from the danger (attack) will first ask for legal assistance in the given critical situation. In this connection, unfortunately, I am afraid that the level of legal awareness in general is not very good among the general public, which may cause some unwanted consequences such as fear from legal repression causing even indifference to the unlawful state or behavioural excess on the other hand, and all this without having a reason.

From the part of the work about the circumstances excluding illegality in the German law it is clear that German legislation does not differ much from the Czech one in the main questions, although the German penal code defines explicitly only the

private defence and exigency. Other circumstances excluding illegality are subsequently only inferred by the theory and practice on the base of an individual's general liberty of action (if these are not included in another legal regulations). The thing worth our attention, then, is the better elaboration of some partial elements of individual facts of the case. In this regard the most significant difference is probably the justificatory and excusatory reason for the exigency, when in the second case although there is an illegal action present, it is justified from certain reasons and the culprit is not punished.

I really hope that the chapters about the German legal regulations may become an interesting variegation for an unbiased reader of the rigorous thesis.

7. PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY:

- DOLENSKÝ, A. Přiměřenost nutné obrany. In: Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. dr. V. Solnaře. Praha: Univerzita Karlova, 1969, 157 s.
- DOLENSKÝ, A. Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.) ..k diskusi, Bulletin advokacie, číslo 1. 1994. s. 19.
- DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník: komentář. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 2 svazky. ISBN 978-80-7478-790-4.
- ELIÁŠ, K. Proč se svépomoci říká svépomoc. Právní rozhledy. 2003, roč. 11, č. 10, s. 494-498. ISSN 1210-6410.
- FREMR, R., ZELENKA, P., K výkladu ustanovení § 13 trestního zákona, Právní praxe, číslo 6. 1994. s. 337-343. ISSN 1211-0825.
- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.
- JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.2.2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 47/2016 Sb., účinného od 1.7.2016. Praha: Leges, 2016, 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.
- KINCL, J., URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990. 478 s. ISBN 80-7038-134-5.
- KRÁLÍK, M. Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky). Trestněprávní revue. 2006, roč. 5, č. 8, s. 228-235. ISSN 1213-5313.
- KREY V., ESSER, R. Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Neu bearbeitete Auflage, Stuttgart: Kohlhammer 2012. ISBN 978-3-17-022558-9.
- KUČHTA, J. Nutná obrana. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 218 s. ISBN 80-210-2198-5.
- LNĚNIČKA, J. Ad „Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.)“, Bulletin advokacie, číslo 4. 1994. s. 13.

- MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945. Praha: Linde, 2005. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.
- MATES, P. a kol. Základy správního práva trestního. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 202 s. ISBN 978-80-7179-806-4.
- NOVOTNÝ, F. a kol. Trestní zákoník 2010. Praha: Eurounion, 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4.
- NOVOTNÝ, O, DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. Trestní právo hmotné, I. Obecná část. Praha: CODEX Nakladatelství Hugo Grotius, 1992, 263 s. ISBN 80-901185-1-8.
- SOLNAŘ, V. et al. Systém českého trestního práva. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.
- SOLNAŘ V. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Academia 1972, 367 s.
- SOLNAŘ, V., CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Orac, 2003. 455 s. ISBN 80-86199-74-6.
- ŠÁMAL P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1450 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, P. K vládnímu návrhu novelizace ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně, Právní praxe, č. 2. 1994, s. 80-83, ISSN 1211-0825.
- ŠÁMAL, P. Osnova trestního zákoníku 2004 - 2006. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006, 399 s. ISBN 80-7179-527-5.
- Tisk č. 534 Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 1993 – 1. volební období, vládní návrh zákona č. ... Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, důvodová zpráva k zákonu č. 290/1993 Sb.
- Tisk č. 410 Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2008 – 5. volební období, vládní návrh zákona trestní zákoník, důvodová zpráva.
- Tisk č. 744 Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2005 – 4. volební období, vládní návrh zákona trestní zákoník.

- VOKOUN, R. Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze. Praha: AUČI, 1989, 84 s.
- WESSELS J., BEULKE, W. Strafrecht Allgemeiner Teil, 38. neu bearbeitete Auflage, Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2008. ISBN 978-3-8114-9309-4.

Právní předpisy:

- Juliův zákon o soukromém násilí – Lex Iulia de vi privata
- Zákon 12 desek - Lex duodecim tabularum
- Koldínův zákoník z roku 1579
- Obnovené zřízení zemské
- trestní zákoník Josefa I. (Josefina)
- trestní zákoník Marie Terezie (Theresiana)
- Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně Josefa II
- Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích
- zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
- zákon č. 290/1993 Sb.

- úst. zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- zák. č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů - transplantační zákon
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně - Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny č. 96/2001
- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
- zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu
- zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii
- zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii

- zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky
- zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě
- zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství
- zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky
- zákon č. 17/2012 Sb., o celní správě České republiky
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Ústava Spolkové republiky Německo)
- Strafgesetzbuch (trestní zákoník)
- Bürgerliches Gesetzbuch (občanský zákoník)
- Gesetz über Ordnungswidrigkeiten (přestupkový zákon)
- Strafprozeßordnung (trestní řád)

Judikatura:

- NS Rt 2759/1927
- NS Rt 4594/1933
- NS Rt 2640/1927
- NS R 10/1980 Sb. rozh. tr.
- NS R 9/1988 Sb. rozh. tr.
- NS 3 Tdo 758/2011
- NS R 26/1972
- NS R 19/1968
- NS R 20/1982
- NS 4 Tdo 1425/2013
- NS 7 Tdo 67/2010
- NS R 9/1980
- NS R 55/1977
- NS R 47/1980
- NS R 26/1967
- NS R 13/2010
- NS R 47/1997
- NS 6 Tdo 851/2002
- NS R 75/1956
- NS R 24/1956
- NS R 36/1960
- NS R 77/1952
- NS 7 Tdo 855/2002
- II. ÚS 317/01
- NS 7 Tdo 853/2014

- NS 4 Tdo 845/2014
- NS 11 Tdo 1392/2014
- NS R 41/1980
- NS 5 Tdo 1283/2014
- NS R 47/1995
- NS R 49/1970
- NS R 48/2007
- NS 3 Tdo 825/2013
- NS R 25/1976
- NS R 19/1958
- NS R 20/2008
- NS R 16/1994
- NS R 19/1982
- NS R 12/2010
- TR NS 35/2007-T 987
- NS R 6/1998 Sb. Rt.
- NS 7 Tdo 219/2005
- NS 8 Tdo 1421/2008
- NS 6 Tdo 353/2012
- NS 8 Tdo 418/2015
- NS 5 Tdo 997/2002
- NS 3 Tdo 1355/2006
- NS 8 Tdo 353/2010
- NS R 36/1991

Použité webové stránky:

<http://www.biblenet.cz>
<http://kramerius4.nkp.cz>
<http://www.nsoud.cz/>
<http://www.usoud.cz/>

Seznam obrázků:

obrázek č. 1
obrázek č. 2

ABSTRAKT

Rigorózní práce si klade za hlavní cíl právní rozbor okolností vylučujících protiprávnost obsažených v trestním zákoníku a s nimi souvisejících otázek. Pojednává tedy především o nutné obraně, krajní nouzi, svolení poškozeného, přípustném riziku a oprávněném použití zbraně. První část se věnuje historickému vývoji okolností vylučujících protiprávnost, po ní následuje obsáhlá analýza současné právní úpravy a práci uzavírá základní rozbor právní úpravy německé.

U stěžejní části práce, která se zabývá platným právním stavem, je patrný důraz na to, aby byl výklad obsahově propojen se související judikaturou. To platí zejména u krajní nouze a nutné obrany jako dvou nejčastěji se vyskytujících okolností vylučujících protiprávnost. Rigorózní práce obsahuje také i exkurz do sféry sportu, jelikož se v jedné z kapitol širěji zabývá i aplikací jednotlivých skutkových podstat okolností vylučujících protiprávnost v oblasti sportovního práva.

ABSTRACT

Rigorous thesis mainly proposes a legal analysis of the circumstances excluding illegality contained in the penal code and other related issues. Thesis is especially about private defence, exigency, compliance, tolerable risk and lawful use of a weapon. The first part deals with the historical development of the circumstances excluding illegality, followed by a comprehensive analysis of current legislation and the work concludes fundamental analysis of German law.

In the crucial part of the thesis, which deals with applicable law, is noticeable emphasis on the fact that the interpretation links to relevant case law. This is especially true in the case of exigency and private defense as the two most frequently occurring circumstances excluding illegality. Rigorous thesis also includes an excursus into the realm of sports, because one of the chapters focuses more on application of individual facts in issue of the circumstances excluding illegality in sports law.

KLÍČOVÁ SLOVA:

okolnosti vylučující protiprávnost, nutná obrana, krajní nouze, svolení poškozeného, přípustné riziko, oprávněné použití zbraně

KEY WORDS

circumstances excluding illegality, private defence, exigency, compliance, tolerable risk, lawful use of a weapon

ANGLICKÝ NÁZEV PRÁCE: CIRCUMSTANCES EXCLUDING ILLEGALITY